

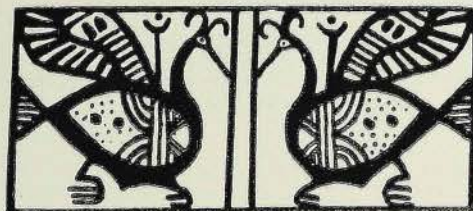

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΔΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟ ΣΙΜΟ ΜΕΝΑΡΔΟ

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ, Κ. ΣΠΤΡΙΑΚΙΣ, Ν. ΕΙΟΤΤΑΣ, ΠΤΘ.
ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ, Π. ΝΙΡΒΑΝΑΣ, Ν. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ, Ι. ΣΥΚΟΥ-
ΤΡΗΣ, Κ. ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ, ΧΡ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, ΗΡ. ΑΓΓΕ-
ΛΙΔΗΣ, Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ,
Ι. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ.

112

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Ύπευθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομή	£1,500 μίλις
Ἐτησία συνδρομή διὰ βιβλιοθήκες, σχολεία, ὄργανισμοὺς	£2,000 μίλις
Ἐτησία συνδρομή ἐξωτερικοῦ	£2,500 μίλις
Τιμὴ τεύχους	£0,150 μίλις

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίαι ἐπιστρέφονται.
Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ : Φωτογραφία	σ. 49
Κ. ΣΠΥΡΙΑΔΑΚΙ : Σίμος Μενάρδος	50
Ν. ΞΙΟΥΤΑ : Σίμος Μενάρδος	51
Π. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ : Ἐπίγραμμα	54
Π. ΝΙΡΒΑΝΑ : Ὁ Ὁξφορδιανὸς Ἕλλην	55
Ν. ΚΛ. ΔΑΝΙΤΗ : Στὴν «Ἀλήθεια»	56
Ι. ΣΥΚΟΤΤΡΗ : Ἐπίλογος	57
«ΜΑΣΤΙΓΙΟΝ» Τοῦ Μενάρδου μας τὸ δίστιχο	57
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Δεκατρία ἐπιγράμματα	58
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Ἐκθεσις	60
Ε. Χ. : Φωτίσατε	62
ΛΕΥΚΑΡΙΤΗΣ : Ἡ δυστυχισμένη Κύπρος	63
ΣΤΥΠΙΑΞ : Ἡ ὑπομονὴ τοῦ Ζήνωνος	64
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Αὐτόγραφο	65
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Ἀπὸ πὸν πρόλογον εἰς τὸν «Στέφανον»	66
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Ἀπὸ τὸν πρόλογον εἰς τὴν μετάφραση Πλάτωνος τοῦ Π. Νιρβάνα	69
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Ἀπὸ προσφώνησιν	70
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Ἀπὸ τὸν πρόλογον εἰς τὰ Ἐπιγράμματα	71
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Ἐνα νεανικὸ κείμενο	73
Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Ποίηση (μεταφράσεις)	75—93
Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΥ : Μερικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ κυπριακῶν τοπωνυμίων	94
ΧΡ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ : Ὁ καθηγητὴς Σίμος Μενάρδος (ἀναμνήσεις)	98
ΗΡ. ΑΓΓΕΛΙΔΗ : Ὁρατίου εἰς τὴν Τυνδαρίδα (μετ.)	101
Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ : Σοιμηνητήριον/Σημηνητήριον	102
Κ. ΠΙΛΑΒΑΚΗ : Ἑτυμολογικὰ—σημασιολογικὰ	105
Ι. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΟΥ : Ὁ Σίμος Μενάρδος καὶ ἡ Μονὴ Μαχαιρᾶ	108
Γ. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ : Μία ἐπιστολὴ	109

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη : Τὸ τεῦχος Σίμου Μενάρδου — ΘΕΑΤΡΟ
— Κ. Χρυσάνθη : Δ. Πιραντέλλο «Ἔτσι εἶναι... ἂν ἔτσι νομίζετε» — ΓΕΝΙΚΑ — ΒΙ-
ΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Ύπευθυνος κατὰ τὸν νόμον : Δρ Κ. Χρυσάνθη.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ ΛΤΔ., Λευκωσία.

Πνευματική Κύπρος

Πνευματική Όμάδα : ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ι΄

ΓΕΝΑΡΗΣ 1970

ΑΡ. 112

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ (1871—1933)

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Ὁ Σίμος Μενάρδος ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην φαινογνωμίαν τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ λογοτεχνικοῦ κόσμου τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἐξαιρετικὴν τιμὴν διὰ τὴν Κύπρον, ἐκ τῆς ὁποίας πρὸς μητρὸς κατήγειο.

Ὡς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος — καὶ αἰσθάνομαι ἰδιαιτέρως εὐτυχῆς διότι ὑπῆρξα μαθητὴς του ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν — ἐγνώριζε πῶς νὰ μεταλαμπαδεύῃ τὸν ἐνθουσιασμόν του εἰς τὸ φοιτητικὸν ἀκροατήριόν του ἐρμηνεύων καὶ ἀναλύων πρὸς αὐτὸ τὰ μέγιστα πνευματικὰ δημιουργήματα τῆς ἀνθρωπότητος, οἷα εἶναι οἱ κλασσικοὶ Ἑλληνες συγγραφεῖς. Μετὰ τὴν λίαν σημαντικὴν σταδιοδρομίαν του εἰς Ὁξφόρδην κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου τοῦ μεγάλου συγχρόνου του πολιτικοῦ καὶ δημιουργοῦ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τῶν μετὰ τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον ἐτῶν ἀνέλαθεν ὡς θερμορρὸς παιρῶτης καὶ ἐπιστήμων οὐχὶ μόνον νὰ διδάξῃ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κείμενα εἰς τὴν διπῶσαν φοιτητικὴν νεολαίαν τῶν μεταπολεμικῶν χρόνων, τῶν χρόνων τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῶν χρόνων τῆς καταστροφῆς, ἀλλ' ἵνα ἀφιερῶσθαι ὡς θεωρητικὸς διδάσκαλος ὁλόκληρον τὴν ζωὴν του εἰς τὰ προβλήματα τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ καὶ τοὺς ἐθνικοὺς του προσανατολισμοὺς καὶ ἐπιδιώξεις.

Ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ὡς πηγῆς ἐμπνεύσεως διὰ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας καὶ διὰ τοῦτο ἐπεχείρησε νὰ μεταλαμπαδεύσῃ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ εἰς αὐτοὺς πλὴν τῆς διδασκαλίας του καὶ διὰ τῆς κλασσικῆς μεταφράσεως ἀποσπασμάτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως. Τὴν Κύπρον εἶχεν ἀγαπήσει ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ τὸ πρῶτον ὑπηρεσίας του καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς μελέτης τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ἡ καθ' αὐτὸ ἐπιστημονικὴ του ἐργασία. Τὸ Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου ἀνέλαβε τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἔκδοσιν ἀπασῶν τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν εἰς μίαν τρίτομον ἔκδοσιν τῆς ὁποίας ἐπιμελεῖται ὁ τέως Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς ἐν τῷ Ὑπ. υργείῳ Παιδείας καὶ γνωστὸς ἐκπαιδευτικὸς Κωνσταντῖνος Πηλαδάκης.

Ἄλλ' οἱ μαθηταί, μετὰξὺ τῶν ὁποίων αἰσθάνομαι, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, εὐτυχῆς διὸ συγκαταλέγομαι — ἀπεφοίτησα τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τῆς Κοσμητείας του — δὲν θὰ τὸν ἐνθυμούμεθα μόνον δι' αὐτὴν τὴν μεγάλην του προσφορὰν. Θὰ τὸν ἐνθυμούμεθα κοὶ ὡς ἄνθρωπον καὶ στοργικὸν πατέρα διὰ τοὺς Κυπρίους φοιτητάς. Πολλοὶ πολλὰ ὀφείλουσιν εἰς αὐτὸν προσωπικῶς. Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν Κύπρον ἦτο ἀπεριόριστος.

Ἡ παρούσα ἔκδοσις τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» ἀποτελεῖ μνημόσνον διὰ τὸν ἀξιὸν ἄνδρα. Ὅφειλομεν νὰ ἐνθυμούμεθα τοὺς παλαιούς, οἱ ὁποῖοι ἐδημιούργησαν τὴν σημερινὴν καὶ δημιουργοῦν ἀκόμη καὶ τὴν νέαν γενεάν, νὰ ἀποτίνωμεν δίκαιον φόρον τιμῆς εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ ἀναγνωρίζωμεν ὅτι ἄνευ αὐτῶν ἡμεῖς δὲν θὰ ὑπῆρχομεν, ἵνα ἐσυνεχίζομεν τὸ ἔργον ἐκείνων. Ἡ ἱστορία δὲν ἀρχίζει ἀπὸ ἑκατοσίων ἐξ ἡμῶν. Εἶναι προῖον μακροῦς παραδόσεως καὶ ἐντατικῆς ἐργασίας τῶν προηγούμενων. Ἡ ζωὴ μας ὀφείλει νὰ διέπεται ὑπὸ ἡθους. Θὰ εἶμεθα ἀνάξιοι ἄνευ αὐτοῦ καὶ ἀνάξιοι καθοδηγηταὶ τῆς σήμερον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπανοῦμεν τὴν παρῶσαν ἔκδοσιν τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου». Ἀποδεικνύει τὸ περιοδικὸν τοῦτο διὸ γνωρίζει νὰ τιμᾷ τοὺς ἀξιόους τιμῆς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Ὑπουργὸς Παιδείας.

Λευκωσία τῆ 28 Αὐγούστου 1969.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

(Βιογραφικά — Γενική εκτίμηση του έργου του)

Παλιό όφειλόμενο χρέος ήρθε καιρός να ξεπληρωθῆ ἀπ' τοὺς σπουδαστές, ποὺ εἶχαν τὴν καλὴ τύχη στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν νὰ μαθητεύσουν στὸν ἐξαιρετικὸ ἐπιστήμονα καὶ ἄριστο μύστη τῆς ὁμορφιάς τοῦ λόγου, τὸ Σίμο Μενάρδο. Συγχαίρουμε τὸ Κέντρο τῶν Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν, ποὺ πῆρε πῆν ἀπόφαση γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τῶν μελετῶν του, ποὺ ἀναφέρονται στὴν Κύπρο καὶ τὸ εὐχαριστοῦμε γιὰτὶ μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ προσφέρουμε καὶ μεις κάτι σχετικὰ μὲ τὴ μορφή καὶ τὸ ἔργο ποὺ καθηγητῆ μας, ποὺ τόσα πολλὰ τοῦ χρωστοῦμε ἐμεῖς κι' ἡ Πατρίδα μας.

Ἀπ' τὴν ἀρχὴ λέμε πὼς ὁ Σίμος Μενάρδος, χωρὶς νᾶναι καθ' ὅλα Κύπριος, ὑπηρέτησε ὅμως τὴν Κύπρο ὅσο κανένας ἄλλος πνευματικὸς τῆς ἀνθρωπότητος.

Γεννήθηκε στὶς 18 τοῦ Μάη τοῦ 1871 (ν. ἡ.) στὴ Μυτιλήνη, ὅπου ὁ πατέρας του Γεώργιος Μενάρδος, Ἀθηναῖος ἀπ' τὴν Τήνο, ἦταν τότε ἐκεῖ ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδας. Πέντε χρόνια πρὶν ἦταν ὑποπρόξενος στὴ Λάρνακα πῆς Κύπρου γιὰ τέσσερα χρόνια (1866—1870), ὅπου καὶ νυμφεῦθηκε τὴν Αὐγούστα Νικόλα Φραγκοῦδῃ ἀπ' τὴ Λεμεσό. Στὴ Λεμεσό λοιπὸν ἄρχισε καὶ πέρασε τὸ Δημοτικὸ ὁ Σίμος καθὼς καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Σχολή, ποὺ διευθυντῆς τῆς ἦταν ὁ Ἀνδρέας Θεμιστοκλέους. Τὸ 1887 ἀποφοίτησε ἀπ' τὸ Βαρθάκειο καὶ τὸ 1895 βγῆκε διδάκτορας τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸν Ὀχτώδερη τοῦ 1896 ἀνάλαβε τὴ διεύθυνση τῆς Ἑλλην. Σχολῆς τῆς Λάρνακας γιὰ δύο χρόνια. Ἀπ' τὸ 1898 μέχρι τὸ 1904 δικάγοῦσε στὴ Λεμεσό καὶ συνεχῶς ὅταν μὲ τὸ μ. Νικ. Κλ. Λανίτη, ὅπως καὶ μὲ τὴν «Ἀλήθεια» τοῦ μ. Μενέλαου Δ. Φραγκοῦδῃ.

Τὸ 1906 ἔδωσε τὴ ζωὴ του μὲ τὴν Ἑλένη Πασχάλη Κωνσταντινίδῃ ἀπ' τὴ Λευκωσία, ποὺ τοῦδωσε δύο ἀγόρια, τὸ Γιώργο (δικηγόρο) καὶ τὸν Πασχάλη ἢ Νίκο († 1968).

Στὴν Κύπρο ἄρχισε τὴ δράση του μὲ γλωσσικὲς, λαογραφικὲς καὶ ἱστορικὲς ἐρευνες (Τοπωνυμικὸ τῆς Κύπρου, ἡ Ρήγαινα, Χρονικὸ τῆς Μονῆς Μαχαροῦ κλπ.) ὅλες σχετικὲς μὲ τὴν Κύπρο, ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς ἐγκατάστασής του στὴ Λεμεσό. Τὸ 1904—1907 ἀσχολήθηκε μὲ συμπληρωματικὲς μελέτες στὴν Ἰταλία, στὸ Παρίσι καὶ στὸ Λονδίνο. Διορίστηκε ἀμέσως Ἐπόπτης τῶν Ἑλλήν. Σχολείων τῆς Κύπρου (ἀντὶ Ἀγγλοῦ, ὅπως συνηθίζονταν πρὶν) καὶ συνετέλεσε πολὺ στὴν ἴδρυσή καὶ τὴ διοργάνωσή τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου τῆς Λευκωσίας (1908). Ταυτόχρονα διορίστηκε ἐκτακτὸς καθηγητῆς (lecturer) τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νέας Ἑλληνικῆς στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης (1908—1914) καὶ τιμήθηκε μὲ τὸν τίτλον τοῦ Ἐπιτίμου Διδάκτορα (Hon. M.A.). Εἶχε δημοσιεύσει πρὶν λίγα χρόνια στὸ Λονδίνο καὶ στ' ἀγγλικὰ τὴν ἐνδιαφέρουσα μελέτη του «Ποῦ εἶδεν ἡ Ἀφροδίτη τὸν Ἀδωνιν νεκρόν». Ἀπὸ τὸ 1911 ἐκλέχθηκε Καθηγητῆς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου δίδασκε μέχρι τοῦ θανάτου του (1933). Τὸ 1919 ἐγκαινίασε μὲ σειρά μαθημάτων γιὰ τὴ Νεοελληνικὴ Ποίηση στὸ King's College τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου τὴν ἔδρα Κοραΐ. Σπῆν Ἀθήνα ἔγινε Κοσμήτορας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς (ἔτη 1916 καὶ 1922), Ἀντιπρόεδρος (1924) καὶ Πρόεδρος (1925—26). Τὴν τελευταία τοῦτη χρονιά διορίστηκε Ἀκαδημαϊκὸς καὶ τὸ 1928 ἐκλέχθηκε Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας μέχρι τὸ 1933. Στὸ μεταξὺ (1929—1930) ἡ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Τρίτου Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου τὸν ἔκανε Πρόεδρό της.

Τὴν πολυμερῆ καὶ πλούσια δράση του τὴν ἔκλεισε ὁ θάνατος στὶς 23 τοῦ Ἰούλιου 1933. Ἀλλὰ «ἔφυγεν ἀπὸ τὴ ζωὴ τούτη εὐτυχῆς, διότι ἔκαμε πὸ καθήκον του πρὸς τὴν πατρίδα, τὴ μικρὴ καὶ τὴ μεγάλη, στὴν Ἐπιστήμῃ τῆς Φιλολογίας καὶ γενικὰ στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα».

Οἱ παικίλες καὶ πρωτότυπες γλωσσικὲς, λαογραφικὲς καὶ ἱστορικὲς μελέτες του γιὰ τὴν Κύπρο, καθὼς καὶ οἱ μεταφράσεις του τῶν ἑκατὸν ἀρχαίων Ἑλλήνων Λυρικῶν («Στέφανος») καὶ τῆς «Σύνοψης τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀρχαίας Ἑλλην. Φιλολογίας» τοῦ Καθηγητῆ τῆς Ὁξφόρδης Gilbert Murray μὲ τὸ θαυμάσιο Πρόλογον τοῦ Μενάρδου γιὰ τὸ ἐπίμαχον Ὀμηρικόν

ζήτημα, καθώς και άλλες μεταφράσεις, θα δημοσιευθοῦν σὲ κατάλογο ἀπὸ τὸν κ. Κώ. Πιλαθάκη, ποὺ ἀνάλαβε τὴν ἐπιμέλεια τῆς ἔκδοσης πῶν Κυπριακῶν Μελετῶν τοῦ ἀπὸ τὸ Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν. Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐδῶ, πὼς στὴν ἔκδοσι αὐτὴ θὰ ὑπάρχουν συμπληρώσεις καὶ διορθώσεις τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα, ποὺ ἔμεναν ὡς τώρα ἀδημοσίευτες. Τὸ ἴδιο θὰ κάνῃ καὶ ὁ γιὸς του Γιώργος Μενάρδος: θὰ ξαναεκδώσῃ τὸ «Στέφανο» μὲ συμπληρώσεις καὶ ὑποσημειώσεις τοῦ πατέρα του.

Γιὰ τὴν ἀξία τοῦ λαμπροῦ σκαπανέα πῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ ἀειμνήστου Καθηγητῆ μου στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν (1919—1923), ὅπως καὶ γιὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου του, ἰδίως τοῦ Ποιητικοῦ (Ἐπιγράμματα καὶ ἔμμετρος μεταφράσεις) ἐκρίθη σκόπιμο νὰ δημοσιευθῇ ἐδῶ ἕνα μέρος τῆς ὀμιλίας μου, ποὺ δόθηκε στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Δήμου Λεμεσοῦ στίς 25 Μαΐου 1963 γιὰ μερικοὺς Κύπριους ποιητῆς, ποὺ ἀναφέρεται στὸ Σ. Μενάρδο.

«Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐξαιρετικὴ προσωπικότητα ποὺ σὰν μελετητῆ ὄλο τὸ ἐπιστημονικὸ που ἔργο ἢ κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ του δράσις καὶ ὁ ἀσπίλος ἀνθρωπισμὸς του θὰ φανῇ πόσο δίκαια μπορεῖ νὰ περριφρανεύεται ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Κύπρος μας γι' αὐτόν.

Ἄλλὰ θὰ τὸν κοιτάξουμε σὰν ποιητῆ. Ὁ Σ. Μενάρδος δὲν ἦταν ἐρασιτέχνης ποιητῆς. Ἦταν καθαυτὸ ποιητικὴ ψυχὴ, καλλιτέχνης τοῦ λόγου, ποὺ καὶ στὰ πεζὰ του λάμπει ἡ εὐρευθμία, ἡ μουσικότητα τῆς φράσεως, ἡ λιτότητα, ἡ σαφήνεια· λυρισμὸς χωρὶς τὴν μονότονη αἰσθηματολογία καὶ φλόγα χωρὶς ρητορισμοὺς. Εἶναι ἀπὸ τοὺς καλύτερους νεοέλληνες stylistes.

Στὴν ποίησίν του συνδύαζε ἐπιστῆμη καὶ Τέχνη, Φιλολογία καὶ Λογοτεχνία, ὅπως οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ποιητῆς. Οἱ λαογραφικὲς του μελέτες (Κυπριώτικα τραγούδια κυρίως) τὸν ἔπεισαν ὅτι ἡ καλαισθησία τοῦ λαοῦ μας, ἡ ψυχροσύνη καὶ νοστορπία του συνεχίζεται ἀνάλλαξη. Γι' αὐτὸ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία στὴν Ὁξφόρδη, καὶ στίς Ἀθήνες καὶ στὸ Λονδίνο σὰν καθηγητῆς τῶν Πανεπιστημίων.

Ὅγκον ἐργασίας δὲ μᾶς ἄφησε — «Μέγα βιβλίον, μέγα κακόν» — ἀλλὰ ὅ,τι πραγματεύθηκε ἔχει τὸ χαρακτῆρα τοῦ τέλειου. Προτιμοῦσε τὸ ποῖον ἀπὸ τὸ ποσό. Καὶ στὴν ποίησίν του μανία του ἦταν ὁ τέλειος στίχος. Ἀδιάκοπα τότε σμίλευε. Γι' αὐτὸ τὸν «Στέφανο» σὰν ἔμβλημα ἔχει τὸ «Πίδακος ἐξ ἱερῆς ὀλίγη λιβάς, ἄκρον ἄκρον», τοῦ Καλλιμάχου. Ἡ ἠχητικὴ τοῦ στίχου, ἡ ἀκουστικὴ τοῦ λόγου, εἶναι αἰσθητικὸ στοιχεῖο πολύτιμο. Ἀπάγγελλε τὸν στίχο συχνά, νὰ τὸν ἀκούῃ τὸ αὐτὶ καὶ κνηγοῦσε πάντα τὴν εὐφωνία. Οἱ ὠραῖοι στίχοι του ἀποπνεῖον κάποτε μιὰ γλυκεῖα μελαγχολία γιὰ τίς ἀσκήμιες τῆς ζωῆς, τὴν κακία καὶ τὰ ὀλέθρια πάθη τῶν ἀνθρώπων.

«Καλημερούδια σας, στρουθιά τοῦ κήπου χαϊδεμένα!
Μ' ἔμαθε ὁ σπίνος νὰ ξυπνῶ ν' ἀκούω ἕνα σκοπὸ,
πουλλιὰ, κ' αὐτὴ τὴν ἡμερὴ λαλιὰ χαρίστ' ἔμένα.
Τόσ' ἀπ' ἀνθρώπους βάρβαρα θ' ἀκούσω — καὶ θὰ πῶ».

καὶ πάλι:

«Θεοῦ χαρὰ ἀποξύπνησε τὴν πλάση, ποὺ ἐκοιμᾶτο
καὶ λούζονται ὄλα μέσ' στὸ φῶς. Κολῶνες μιὰ καὶ μιὰ.
Μόν' ἄκου! πάλι θάναψε κραπάλη τῶν κομματίων.
Πόση ὁμορφιά τριγύρω μας κ' ἐντός μας ἀσχημιά!

Τὰ θέματα τῶν «Ἐπιγραμμάτων» του εἶναι ποικίλα, ὅσο μπορεῖ νάναί οἱ στιγμὲς ποὺ προκαλοῦνε τὸν ποιητῆ. Ἐξέδωσε 50 ὄλα-ὄλα.

Τὸ ἐπίγραμμα εἶναι τεχνικώτατο ποιητικὸ εἶδος, ποὺ τὸ τελειοποίησαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ (250 π.Χ.—50 μ.Χ.). Ἀρετῆς του εἶναι ἡ συντομία, ἡ συμπύκνωση—«τὸ γὰρ ἀθροώτερον ἥδιον» (Ἀριστοτ.) — καὶ δυὸ ἕως δέκα τὸ πολὺ στίχοι τὸ ἀρκοῦν· ὄχι πῶς πολλοί, ὅπως στὰ ἐπι-

γράμματα τοῦ Σιμωνίδη. Μάλιστα ὅσο μὲ πὺ λίγα πῆς πὺ πολλά, τόσο πὺ μεγάλη εἶναι ἡ ἐπιτυχία τους. Μοιάζουν τὰ ἐπιγράμματα μ' ἑξάσια χρυσὰ νομίσματα ἢ μὲ πολῦτιμος καλοδουλεμένους δακτυλιόλιθους, πὺ σοῦ προσφέρουν μιὰ στιγμιαία χαρὰ, ὅταν τὰ ἰδῆς, μὰ πὺ ἔντονη. Ἄληθινά, δὲν ὑπάρχει τετράστιχο τοῦ Μενάρδου, πὺ νὰ μὴ σοῦ δίνη αὐτὴ τὴν ἀπόλαυση.

Ἡ λεπτὴ του καλαισθησία φαίνεται καὶ στὴν ἐρμηνεῖα τῶν ποιητῶν. Ἐκεῖ δὲν τὸν ἐνιαζε τόσο τὸ πὺ λέει ὁ ποιητὴς ὅσο τὸ πὺς τὸ λέει, πὺς κραδαίνεται ἡ λύρα του καὶ τί χρῶμα ἔχουν οἱ ἦχοι της. Ἦθελε νὰ μεταδώσῃ στοὺς σπουδαστὲς τὰ μηνύματα τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητῆ τὴν ὥρα τῆς δημοσιογίας του. Ζητοῦσε νὰ κάνῃ πῆν ποίηση βίωμα τῶν σπουδαστῶν μέσο τοῦ ποιητῆ. Μὲ βαθειὰ εὐγνωμοσύνη ἀναθυμᾶται ὁ ὁμιλητὴς τὶς ὑπέροχες ἀναλύσεις ποιητῶν, πὺ μᾶς ἔφεραν κάποτε σ' ἀληθινὴ ἔκσταση μὲ τὴν ἔξαρσή τους. «Ἡ ποίηση εἶναι πάντως, ἔλεγε, ἡ ἐκλεκτοτέρα τοῦ πνεύματος ἀναψυχή». Ἡ ἀξία τῆς ποίησης βρῖσκεται μὲσα στὴν ἴδια τὴν ποίηση, σάν ὥραια τέχνη.

Τὸ γλωσσικὸ πὺ «Πιστεύω» στηρίζεται στὴ σοφὴ παρατήρησή του ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ὑπότασαν τὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἔβαζαν νὰ ὑπηρετῆ τὴν ποίηση καὶ τὴ ζωὴ κι' ὄχι τάντίστροφο. Ἀκολουθεῖ τὴ μεσότητα τῶν δύο ἄκρων πὺ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη εἶναι ἡ ἀρετὴ. Οὔτε μὲ τοὺς μαλλιαροὺς ἐξτρεμιστὲς συντάσσεται οὔτε μὲ τοὺς Σχολαστικοὺς «ἀρχαιοπνεῖς» προγονόληπτους. Γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς ποιητικῆς του τέχνης κατέχει τὸ μυστικὸ τοῦ ἀνθολόγου, τῆς μέλισσας πὺ τρυγᾷ τὸ μέλι ἀπ' τοὺς ἀνθοὺς. Αὐτὸ τὸ μυστικὸ πὺ κατέχει πραγματικά.

Στὸν «Στέφανο» του, συλλογὴ ἀπὸ μεταφράσεις ἑκατὸν ἀρχαίων λυρικών μὲ πὺ μυστικὸ αὐτὸ τοῦ καλλιτέχνη μᾶλλον, πὺ τὸν βοηθοῦσε καὶ ὁ ἐπιστήμονας Μενάρδος, βρῆκεν ἔκτακτους καὶ πρωτόφαντους μεταφραστικούς τρόπους. Τῆς ταραγμένης κινούμενης ψυχῆς τὴν ἐνέργεια τὴν ἐξέφραζε μὲ τὸ πὺ κατάλληλο ῥῆμα. Καὶ μὲ τὸ πὺ ταιριαστὸ ἐπίθετο ἢ τὴν κατάλληλη λέξη καὶ φράση, κατὰ προτίμηση λαϊκὴ φράση, μᾶς φέρνει σ' ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ. Ἡ μετάφραση αὐτὴ εἶναι μετεμνήχωση, μετενσάρκωση τοῦ ποιητῆ, ὅπως ἔλεγε ὁ Wilamowitz. Πίστευε πὺς «μετάφρασις ἀψυχος τοῦ ποιητοῦ δὲν εἶναι ζῶν ὕδωρ, ἀλλὰ βοῦρκος».

Γι' αὐτὸ σαρκάζει ἐνάντια σ' ἓνα γυμνασιάρχῃ πὺ μετάφρασε τὴ «Γαλάτεια» τοῦ Θεοκρίτου καὶ ἔβαλε στὸ στόμα πὺ ἀσημομοῦρη Κύκλωπα τοῦτα: «Μὴ φεύγε με, Γαλάτεια, ὡς ἄσχημον κλπ.». Κι' ἐνῶ ὁ Θεόκριτος γι' ἀστεῖο χρησιμοποιοεῖ δωρικὰ τῶν χωρικῶν, ὁ γυμνασιάρχῃς μεταμόρφωσε τὸν γελοῖον τσουρουφλισμένο ἀπ' τὸν ἔρωτα Πολύφημον «Εἰς Ἄττικὴν λιμοκοντῶρον»! Αὐτὰ λέει ὁ Μενάρδος, μᾶς ἔκαμαν νὰ καθοστέρησουμε στὴν ποίηση. «Ἔργα ἀεὶ ἀρέσκοντα καὶ πᾶσι» δὲ μπορούμε νὰ τὰ χωροῦμε. Κι' ἐνῶ ὁ Μαρριανὸς τὸ 500 μ.Χ. ἐξέδιδε μεταφράσεις τοῦ Θεοκρίτου, τοῦ Καλλιμάχου καὶ ἄλλων ἐνῶ οἱ Ἑβρωταῖοι μεταφράζουν λογοτεχνήματά των τοῦ ἸΓ' αἰ., νεώτερα δηλ. ἀπ' τὸ δικὸ μας Πτωχοπρόδρομο κι' ἐνῶ οἱ ξένοι διψοῦν ἀπὸ μεταφράσεις νὰ γνωρίσουν καὶ θαυμάζουν τοὺς μεγάλους μας ποιητὲς, ἡμεῖς οἱ ἀπόγονοί τους τοὺς ἀγνοοῦμε. Ὁ Μενάρδος, ἂν μετάφρασε τοὺς, εἶχε δυὸ λόγους α) γιατί ἐνιωθε πῆν ἀνάγκη νὰ δοκιμάσῃ ὀλοκληρωμένη τὴν αἰσθητικὴ του ἀπόλαυση μεταφράζοντάς τους καὶ β) γιατί ἐνιωθε σάν χρῆος νὰ δώσῃ καὶ στὸ λαὸ μας τὴν εὐκαιρία νὰ χαρῆ πὰ πὺ ὠραῖοχρῶμα καὶ πὺ εὐδιαστά λουλούδια τοῦ χαμένου πὰ Ἑλληνικοῦ Παραδείσου. Εἶναι γιὰ μᾶς καὶ ἱστορικὴ ἀνάγκη, ἔλεγε, νὰ τὰ μελετοῦμε. Ἐχομε ἔθνικὸ καθήκον.

Ὁ Πατριώτης ποιητὴς πὺ ὅλη του τὴ δράση καὶ τὴ ζωὴ τὴν πρόσφερε ἀφειδώλευτα καὶ σπάταλα στὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδας, τὸ 1912 ἔστειλε τοὺς στίχους του σάν πουλλιά νὰ χαιρετήσουν ἐκ μέρους του τὴν μέλλουσαν Ἑλλάδα του, πὺ πῆν ὠνειρευόταν σάν ἀκριβὸ παράδεισο. Αὐτοὺς τοὺς στίχους προτάσσει σάν ἔμβλημα τῶν 50 τοῦ ἐπιγραμμάτων:

«Τραγοῦδια, πὺ φτερώσατε μέσ' στὸ χρυσὸ κλουβὶ
τῆς νιότης· τὴν ἀφήνω σας μὲ τὸ καλὸ νὰ πᾶτε.
Κι' ἂν ἓνα σας τὸν ἀκριβὸ παράδεισο διαβῆ —
— τὴ μέλλουσαν Ἑλλάδα μου — νὰ μοῦ τὴν χαιρετᾶτε».

Ἔτσι τῶν Πανελλήνων τῶναιρο στὰ ἔνδοξα ἐκείνα χρόνια μετουσιώνεται σὲ μουσικώτατους στίχους μὲ τὴν ἀφέλεια, τὴ λιτότητα, τὴ σαφήνεια καὶ τὴ χάρη τοῦ λαϊκοῦ μας τραγουδιοῦ.

Δεῖγμα τῆς μεταφραστικῆς του δουλειᾶς σᾶς παραθέτω μόνο τὴν ἀρχὴ τοῦ «Παιᾶνα στὴν ἀρετὴ» τοῦ Ἀριστοτέλη: «Ἀρετὴ, πολυβάσανη ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου — Σὺ καμιάρι ἀκριβὸ τῆς ζωῆς — Νὰ πεθάνῃ γιὰ χάρη σου, Κόρη, κανεῖς — εἶναι μοῖρα γλυκειά, ζηλευτὴ στὴν Ἑλλάδα».

Γιὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴ ἢ ποίηση, ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐθνικὴ του δράση καὶ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ Μενάρδου δόθηκαν προσφορὰ στὸ ἔθνος. Ὅλους ποὺς ἀγάπησε καὶ τοὺς ὑπερέτησε χωρὶς νὰ ζητήσῃ τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτό του, οὔτε ὑλικά ὀφέλη οὔτε δάφνες. Ἦταν γνωστὴ ἡ μετριοπάθειά του. Θλιβόταν μόνο γιὰ τὰ δεινὰ τῆς πατρίδας του καὶ πρότρεπε τοὺς νέους, σὰν ἄλλοτε ὁ Καλλίνος ὁ Ἐφέσιος:

«Νιᾶτα ποὺ χάνεσθε ἄσκοπα, γιατί τόσον ἀργοῦμε;
Μέσα στὸ στάδιο τῶν ἐθνῶν τί ζῆλος ἀρετῆς!
Κι' ἐμεῖς, παιδιά, στὴν ἄμιλλα καθεὶς δίκαια ἄς οἰχθοῦμε
καὶ νικημένος ἔντιμος καὶ τίμιος νικητής».

ΝΙΚ. ΞΙΟΥΤΑΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

τοῦ Σίμου Μενάρδου

Ποῦ τὴν Ἀλήθεια, ρώτησα, κανεῖς νὰ ἀναζητήσῃ,
Σὲ πολιτεῖες πολύβουες γιὰ οἷς ἀπάτητες κορφές;
Μοῦπες: τῆς Γνώσης ποὺ διψᾷ τὸ ἀλλόκοτο μεθύσι,
Ὅμοῖωμα Πρωτεῖκό ποὺ ἀλλάζει ὄλο μορφές...

Λεμεσός, 1969

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ Ν. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

Ο ΟΞΦΟΡΔΙΑΝΟΣ ΕΛΛΗΝ

Με τὸν Σίμον Μενάρδον, ἤμπορεῖ νὰ εἰπῇ καινεῖς, ὅτι τὸ νέον πνεῦμα τελεῖ τὴν ἐπίσημον εἰσοδὸν τοῦ μέσα εἰς τὰς ἀράχνας τῆς Φιλοσοφικῆς μας Σχολῆς. Χωρὶς νὰ ὑποτιμῶ τοὺς σοφοὺς, τοὺς μετρομένους εἰς τὰ δάκτυλα καὶ οἱ ὅποιοι δικαιολογοῦν ἀκόμη τὸν τίτλον τῆς Σχολῆς καὶ τὴν ὑπαρξίν της, ἡ εἴσοδος τοῦ νέου καθηγητοῦ πού κατέκτησε τὴν Ὁξφορδιανὴν ἀκαδημαϊκὴν τῆβεννον μετὰ τὴν ὑπέροχον ἀξίαν του καὶ τὰ σπάνια βπλα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἀποτελεῖ ἕνα τίτλον διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον καὶ ἐπαθεῖται μίαν σφραγιδα νέας εὐγενείας ἐπὶ τῶν περγαμῶν του. Ὅσοι ἠτύχησαν νὰ γνωρίσουν τὸν νέον σοφόν, νέον εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν νοητικότητα, καὶ ὅσοι παρηκολούθησαν τὸ σημαντικὸν τοῦ ἔργου, ἕνα ἔργον πού δὲν ἐσύρθη διὰ τυμπανοκρουσίας εἰς τὰς ὁδοὺς διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴν χυδαίαν δημοτικότητα τῶν μηδαμινοτήτων, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ αἰσθανθοῦν τὴν ὥραίαν ἀνακούφισιν, τὴν ὅποιαν αἰσθάνεται ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτάς.

Διότι ὁ Σίμος Μενάρδος δὲν εἶναι ἀπλῶς ἕνας σοφός, ἕνας Ἑλληνιστὴς τῆς πρώτης γραμμῆς, ἕνας ἱστορικός, ἀπὸ τοὺς βαθυτέρους, τῆς Μεσαιωνικῆς ἱστορίας καὶ τέχνης. Εἶναι ὁ ποιητὴς, ὁ ἐμπυρόνων μετὰ τὴν φλόγα τοῦ αἰσθήματος τὸν νεκρὸν κόσμον, ὁ ὅποιος διὰ τὴν ξηρὰν καὶ σχολαστικὴν σοφίαν δὲν ἀποτελεῖ παρά ἕνα πτώμα, ἀπλωμένον ἐπὶ τῆς ἀνατομικῆς τεταπέζης. Καὶ εἶναι πρὸ πάντων ὁ Ἑλλην διδάσκαλος καὶ ὁ Ἑλλην ποιητὴς. Ὅταν τὸν πρωτοήκουσα εἰς τὴν Λεμεσό, ἀνεπίσημον ἀκόμη, ἀλλὰ κρατοῦντα ἀσφαλῶς τὸν θρόνον του εἰς τὰς ἰδίας του χεῖρας, ὁμιλοῦντα τυχαίως μεταξὺ δύο κοινοτάτων θεμάτων φιλικῆς συναντήσεως περὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καὶ τῶν μεγάλων ἰδανικῶν τοῦ Γένους, τὰ ὅποια ἐκάλυψεν ἡ τέφρα τοῦ Βυζαντίου διὰ νὰ κρατήσῃ ἀσβεστον τὸν σπινθῆρα των, ἀπὸ τῆς χεῖρὸς τοῦ νέου σοφοῦ ἔρρει τόσον γλυκὺ τὸ μέλι, καὶ τὸ βλέμμα του ἐβυθίζετο εἰς μίαν ἐνατένισιν τόσον μακρυνήν, ὥστε ὁμολογῶ, ὅτι ποτὲ δὲν εἶχα αἰσθανθῆ περισσότερον ζωηρὸν τὸ σκίσημα τῆς πατρίδος εἰς τὰ στήθη μου, ὅσον τὴν Κυπριακὴν ἐκείνην ἡμέραν.

Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι τὴν γοητείαν αὐτὴν θὰ τὴν αἰσθανθοῦν αὖριον, ἐὰν δὲν ἐπωρόθησαν ἐντελῶς ἀπὸ τὸν σχολαστικισμόν, οἱ Ἑλληνας φοιτηταί, οἱ ὅποιοι θὰ περικυκλώσουν τὴν καθέδραν τοῦ νέου των διδασκάλου, τοῦ πρώτου διδασκάλου, ὁ ὅποιος θὰ ἔλθῃ νὰ τοὺς διδάξῃ, ὅτι ὁ μέγας Πάν δὲν ἀπέθανεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἄτι ἔζησε τὴν συνέχειαν τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, μᾶς ζωῆς γεμάτης ἀπὸ λαμπρότητα καὶ δόξαν, καὶ ὅτι ζῆ ἀκόμη μεταξὺ μας, παραγνωρισμένος καὶ ἄγνωστος, ὁ αἰώνιος, ὁ μέγας Πάν.

Ὁ διδάσκαλος, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ θὰ ἐξυπνήσῃ αὖριον ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν τὰς κοιμημένας ἡχοὺς μᾶς Ἑλλάδος ἀγνώστου εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ ὁ ὁποῖος θὰ φέρῃ τὸν Δικέφαλον Ἀετὸν παρὰ τὴν νοσταλγικὴν Γλαῦκα, ἐνώγων τὰ δύο μεγάλα Ἑθνικὰ σύμβολα, πού ἐχόρησαν ἕως τώρα τὸ πνεῦμα τῆς στυνγῆς σχολαστικότητος, ἔπρεπε πρὸ πολλοῦ νὰ εἶχεν εὑρεθῆ μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος. Ἴσως τὰ πράγματα θὰ ἦσαν τώρα διαφορετικά, καὶ ἴσως ἡ νοητικότης, τὸ αἶσθημα καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων θὰ εὑρίσκετο εἰς ὑψηλότερον καὶ φωτεινότερον ἐπίπεδον τοῦ σημερινοῦ. Ἀλλὰ κάλλιον ἀργά, παρὰ ποτέ! Οἱ σοφοὶ τῆς Ὁξφόρδης, πού ἐκάλεσαν ἀπὸ τὴν ἀποτάτην ἄκραν τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου τὸν Ἑλληνα σοφόν, διὰ νὰ τὸν ὑψώσουν ἐπὶ τῆς τιμίας ἔδρας τοῦ Ὀλύμπου τῆς Βρετανικῆς σκέψεως, εἶχαν ὀξυτέραν τὴν ὄρασιν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας. Καὶ ὁ Ἑλλην σοφός, διὰ νὰ φθάσῃ ἀπὸ τὴν Κύπρον εἰς Ἀθήνας, ἔπρεπε νὰ περάσῃ διὰ τῆς Μάγχης. Ὅπως ἂν εἴη εἴτιχημα ὅτι ἔφθασεν.

**

Ἐνα ζήτημα γεννᾶται ἐν τῷ μεταξὺ, ζήτημα τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ὑπερβολή, ἀν ὀνομασθῇ ἔθνικόν. Μία Ἑλληνικὴ φωνὴ πανηγυρίζει τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀπὸ τῆς ἔδρας ἐνὸς ἐνδόξου πανεπιστημίου, ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ ὁποίου συγκεντρώνεται τὸ ἄνθος τῆς Πανευρωπαϊκῆς πνευματικῆς ζωῆς. Συμφέρεται νὰ σβύσωμεν τὴν ἔθνικὴν αὐτὴν φωνὴν ἐκεί-

θεν, διὰ νὰ τὴν φέρωμεν πλησιέστερα πρὸς τὰς ἀκοάς μας; Ἡ εἰσοδος τοῦ Σίμου Μενάρδου εἰς τὴν Ὁξφόρδην ὑπῆρξεν ἰσοδύναμος μὲ μίαν Ἑλληνικὴν νίκην. Συμφέρει ἄρα γε νὰ περιφρονήσωμεν τοὺς πλουσίους καρπούς της; Καὶ εἶναι εὐκόλον νὰ ὑποκαταστήσῃ ἡ Ἑλλὰς ἕνα δεύτερον Μενάρδον εἰς τὴν θέσιν τοῦ πρώτου; Ἴδου ἕνα ζήτημα, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζω πῶς θὰ λύσουν οἱ ἀρμόδιοι.

Ἡ λύσις του δὲν θὰ ἦτο ἀνέφικτος. Τὸ εἶδος ἄλλως τε τῶν ἐλευθέρων παραδόσεων τῆς Ὁξφόρδης θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τὸν Ἕλληνα καθηγητὴν νὰ ἐπιφορτισθῇ μὲ τὸ βᾶρος τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀθηναίων, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθῇ καθόλου ἀπὸ τὴν Ὁξφορδιανὴν καθέδραν, ἣ ὁποία τὸν ἀπασχολεῖ ὠρισμένους ἀκαδημαϊκούς μῆνας. Καὶ αὐτὴ εἶναι βεβαίως ἢ μᾶλλον συμφέρουσα καὶ ἡ μᾶλλον ἑθνικὴ λύσις. Ἄς

ἐλπίσωμεν ὅτι αἱ περίφημοι Νεοελληνικαὶ τυπικότητες, αἱ περιφερόμεναι ἐκάστοτε ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κονταρίων τῶν ὀπισθοβουλιῶν καὶ τῶν προσωπικότητων, δὲν θὰ τολμήσουν πλέον σήμερον νὰ κάμουν τὴν ἐμφάνισίν των ἐπὶ ζητήματος καθαρῶς ἐθνικῆς σημασίας. Ἡ φωνὴ τοῦ Σίμου Μανάρδου δὲν πρέπει νὰ σβυσθῇ εἰς τὴν Ὁξφόρδην διὰ ν' ἀντηχήσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Σ.Ε. Ἐπιθετὰ εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ βεβαιώσωμεν τὸν συνεργάτην μας, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ τοὺς ἀναγνώστιας τῆς «Ἑστίας», ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχουσα τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ἀντίληψιν τοῦ ζητήματος, ἐξεῦρε τρόπον νὰ ὑπερηγήσῃ τὴν ἀναφύειαν δυσχέρειαν. Κατ' ἀκολουθίαν, ὁ κ. Μενάρδος, εἰσερχόμενος εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον, θὰ μείνῃ καθηγητὴς καὶ εἰς τὸ Ἀγγλικόν!

(Ἐφ. «Ἑστία», 17 Σεπτ. 1911)

Τοῦ Νικ. Κλ. Λαρίτη εἰς τὴν ΑΛΗΘΕΙΑΝ, ἐν Λεμεσῷ Κύπρου 16/27 Ἰουνίου 1895

Μετὰ χαρᾶς καὶ ἰδιαίτερως ὑπερηφανείας πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ πολὺς Κρουμβάχερ, ὁ σοφὸς Γερμανὸς καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας καὶ ἄριστος Βυζαντινολόγος, συνέστησεν εἰς τοὺς Γερμανοὺς φοιτητὰς νὰ μελετήσωσιν ἐπισταμένως τὴν περισπούδαστον πραγματείαν περὶ Κυπριακῆς διαλέκτου τοῦ ἀγαπῆ οὐ ἡμῶν φίλου Σίμου Μενάρδου, τὴν πρὸ τινῶν μηνῶν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ» καὶ συγκινήσασαν τὸν φιλολογικὸν καὶ ἰδίᾳ τὸν γλωσσολογικὸν κόσμον. Εἰς τὸν προσφιλέστατον φίλον, ὅστις ἔσεται μίαν ἡμέραν ἀγλαΐσμα τοῦ φιλολογικοῦ κόσμου καὶ ἀλήθες σέμνωμα τῆς ἰδιαίτερως παιρίδος του, πέμπομεν μακρόθεν τοὺς ἀδελφικοὺς ἀσπασμοὺς καὶ τὰ εἰλικρινέστατα συγχαρητήρια, λυπούμεθα δὲ διότι ἀπὸν δὲν κατώρθωσε τὴν φορὰν ταῦτην νὰ ἐμποδίσῃ τὴν δημοσίευσιν τῶν ὀλίγων αὐτῶν γραμμῶν. Ἀλλὰ τὰ γραφέντα ἀποτελοῦν εἶδησιν, ἥτις καθὸ ἐνδιαφέρουσα τὴν Κύπρον δὲν δύναται νὰ παρασιωπηθῇ.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

(Ἐπίλογος τῆς ὁμιλίας τοῦ μαθητοῦ του Ἰω. Συκουτρῆ κατὰ τὸ φιλολογικὸν μνημόσυνον πὸν ἐτέλεσεν ἡ Ἐπισημονικὴ Ἐταιρεία τὴν 21 Νοεμβρίου 1933).

Θὰ εἶχα περὶ τοῦ Μενάρδου πολλὰ ἀκόμη ν' ἀναπτύξω. Νὰ ὁμιλήσω διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅπως τὸν ἐβλέπαμεν ἡμεῖς οἱ φοιτηταὶ τότε, ζωντανὴν ἀπόδειξιν μαζὶ μὲ τὴν τετραγώνον, τὴν δωρικὴν τοῦ Ἀνδρέου Σκια ἄρετῆν, ὅτι ἡ ἀνθρωπιστικὴ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐπίδρασις δὲν ἦτο λόγος μόνον. Θὰ ἤμποροῦσα νὰ ὠμιλοῦσα περὶ τοῦ Μενάρδου τοῦ πατριώτου, καὶ θὰ εἶχα πολλὰ νὰ εἰπῶ. Διότι ὁ ποτριωτισμὸς ἦτο ὁ θεμελιώδης, ὁ μηδέποτε διαλείπων τόνος εἰς τὴν ἁρμονίαν τῆς ἐκλεκτῆς αὐτῆς ψυχῆς, ἕνας πατριωτισμὸς βαθύς, εὐαίσθητος, ρωμαντικὸς θὰ ἔλεγα κάποτε, πὸν ἔβλεπεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ὠραιότητα ὄχι τοῦ παρελθόντος τῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐλπίδων τῶν μελλοντικῶν.

Τοιαύτην Ἑλλάδα χαιρετίζει μὲ τὴν περιπάθειαν τοῦ νοσταλγικοῦ ξενιτεμένου ὁ Μενάρδος ἀπὸ τὴν μακρινὴν καὶ ὀμιχλώδη Ὁξφόρδην εἰς ἕνα του ποίημα, πὸν ἔγραψε τὸ 1908. Ἄν εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια τὰ πούλλια τραγουδοῦν ὠραίους στίχους, εἰς τοῦ Μενάρδου τὸ ποίημα οἱ στίχοι γίνονται οἱ ἴδιοι πούλλια, ἑλληνικὰ πούλλια, πὸν φέρον τὸ μῆνυμα, εἰς τὴν πατρίδα τὴν μακρινὴν, ἕνα μῆνυμα ἴσσοι βαθύ, ἴσσοι περιπαθές, πὸν θαρρεῖς μᾶς τὸ στέλλει καὶ σήμερ' ἀπὸ τὸν τάφον του ὁ Μενάρδος:

Τραγούδια, πὸν φτερώσατε μέσ' σὶδὸ χρυσοῦ κλουβὶ
τῆς νιότης, τῶρ' ἀφήνω σας μὲ τὸ καλὸ νὰ πάτε·
κι' ἂν ἕνα σας τὸν ἀκριβὸ παράδεισο διαβῆ
— τὴν μέλλουσαν Ἑλλάδα — νὰ μοῦ τὴν χαιρετᾶτε.

Διὰ τὰ δημιουργηθῆ αὐτὴ ἡ μ ε λ λ ο υ σ α Ἑ λ λ ἄ ς, ὁ Μενάρδος ἔζησε καὶ ἔγραψε καὶ ἔδρασε καὶ ἀπέθανε. Καὶ δὲν εἶναι τολμηρὰ αἰσιοδοξία νὰ πιστεύῃ κανεὶς, ὅτι εἰς ἕνα μέλλον ὄχι μακρινὸν πολὺ αἰ γενεαὶ τῶν Ἑλλήνων φιλολόγων, τῶν χθεσίων καὶ αὐριανῶν καὶ παντοινῶν ἐκείνου μαθητῶν, θὰ εἶναι εἰς θέσει, φιλοκαλοῦντες κατὰ τὸ φωτεινὸν τοῦ Μενάρδου παράδειγμα καὶ φιλοσοφοῦντες κατὰ τὸ ἐπείγον τῶν καιρῶν μας πρόσταγμα, ν' ἀπαντήσουν εἰς τὰ χαιρετίσματά του — καὶ θὰ τ' ἀκούσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὸν τάφον του — μὲ τὸν στίχον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος ἀπαντᾷ εἰς τὰ χελιδονίσματα τῶν παιδιῶν τῆς Ρόδου, τῆς Ρόδου μας τῆς σκλαβωμένης.

Θὰ ρθοῦν μὲ μί' ἀνοιξὴ καλή, θὰ ρθοῦν τὰ χελιδόνια.

ΤΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ ΜΑΣ ΤΟ ΔΙΣΤΙΧΟ ΣΑΣ ΒΑΖΩ
ΚΑΙ ὩΣΤΟ ΦΥΛΛΟ ΜΑΣ ΚΙ' ΕΓΩ ΤΟ ΜΕΤΑΦΡΑΖΩ!

«ᾠ θύται,...

ᾠ Θύτες μας, πού Θύματα σᾶς εἶδαν

Μ' ἄλλους ὁτοῦ Μαρτυρίον τὸν Βωμό,

Ἐξ Ὀυρανῶ, Σεῖς, τώρα ὁτὴν Πατρίδα

Δόστε τὸν ποθητό τῆς Ἀντιρώμ!

«Μαστίγιον» (1929)

ΔΕΚΑΤΡΙΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ Σ. ΝΕΝΑΡΔΟΥ

Τοῦ Ξενοπούλου

Φτωχή εἶν' ἡ πέρα γειτονιά, φτωχὸ τὸ παρεκκλησί.
 Τὴν καμπανούλλα του κτυποῦν μ' ἐφτάκομπο καννάβι.
 Καλή της ὥρα! Ἐνα χωριὸ καὶ τούτη ἔχει ἀγαπήσει
 βαφτίζει βρέφη, ἀρμάζει νιές, καὶ γέρους ἀναπαύει.

Τοῦ Παλαμᾶ

*Ἄκου τροπάρια τῶν πουλλιῶν στὸν Ἥλιον ἅμα δύση!
 μέσα στὰ δένδρα ἔσπερινὸ τοῦ ψάλλον στὸ χωριό.
 Πῶς τὸ λευκάδ' ἠχολογεῖ μέσ' στὴν γαλήνια φύση,
 ψηλότερο ἀπὸ μιναρὲ — κι' ἀπὸ καμπαναριεῖ!

Εἰς Ἄνδρέαν Θεμιστοκλέους, Λεμεσός, 1896

Νά! τὸ βαπόρι φάνηκε πού ἀπὸ τὸν Μάρτη λείπει
 Νά! πόντισε τὴν ἄγκυρα κι' ἀκόμα καρτεροῶ.
 Καὶ ποιὸν προσμένω — θὰ μοῦ πῆς — μὲ τόσο καρδιοκτύπι;
 τῆς πρῶμης του τὸ γαλανὸ σημάδι ἐγὼ θωροῶ.

Τοῦ Δροσίνη

Τ' ἀνέσκαμα καὶ μοῦ γελᾶ τὸ δακτυλίδι ἀκόμα
 σπιθοβολεῖ ὁ ἀμέθυστος καὶ λάμπει τὸ χρυσάφι.
 Μὰ πού τὸ χέρι τὸ λευκὸ πού τὸ φοροῦσε, ὦ τάφοι,
 τὰ μάτια πού τὸ κοίταζαν καὶ γάλλιαζαν, ὦ χῶμα;

Τοῦ Γρουπάση

Καλημερούδια σας, στρουθιά τοῦ κήπου χαϊδεμένα!
 Μ' ἔμαθε ὁ σπίνος νὰ ξυπνῶ ν' ἀκούω ἕνα σκοπό.
 Πουλιὰ, κι' αὐτὴν τὴν ἡμερὴ λαλιὰ χαρίστ' ἐμένα
 τόσα ἀπ' ἀνθρώπους βάρβαρα θ' ἀκούσω — καὶ θὰ πῶ:

Τοῦ Νικ. Κλ. Λανίτη

Κύπρο μου, ἀπὸ τὰ δέντρα σου τὴν χαρουπιὰ πονῶ
 πάντα σγουρὴ καὶ πράσινη, μηδὲ βροχὴ δὲν θέλει
 γεννᾶ ἀπ' τῆς ρίζας τὸν χυμὸ καρπὸ παντοτινό
 ραβδίζου τὴν ἀλύπητα κι' αὐτὴ τοὺς δίνει μέλι.

Τὴν πλάση ὅλη μοῦ μάγεψες νὰ λήη τὸν ἔρωτά σου!
 τ' ἀγέρι ἀπόψε ὅλο σφυροῦ λογάκια σου τὸ πλάνο,
 Καὶ νά, ἡ Σελήνη γράφει μου στὰ κματάκια ἐπάνω
 μὲ χρυσὰ τούρκικα ψηφιά — καὶ σβήνει — τῶνομά σου.

Σάν τώρα — μάν ἀξέχαστη βραδιά — μέ ξεπροβόδα,
 ἀμίλητη κι' ἀδάκρυτη, στὸν ὄμο μου σκυφτή
 Κι' ἦτον ἀργὰ πὸν «σ' ἀγαπῶ» μου στάλαξε στ' αὐτὴ
 καὶ νόμισα ἀναστέναξαν τοῦ κόσμου ὅλα τὰ ρόδα.

Εἰς τὸν κ. Ἄντ. Κεραμόπουλον

Θεοῦ χαρὰ ἀποξύπνισε τὴν πλάση πὸν ἐκοιμᾶτον
 καὶ λούζονται ὅλα μέσ' τὸ φῶς. Κολῶνες, μὰ καὶ μιὰ.
 Μόν' ἄκου! Πάλι θ' ἀναψε κραιπάλη τῶν κομμάτων.
 Πόση ὁμορφιὰ τριγύρω μας κι' ἐντὸς μας ἀσχημά;

Σ' ἓνα νησί γεννήθηκα πὸν τ' ἀγαποῦν οἱ Μοῦσες,
 μὰ δὲν τὸ ξέρω μ' ἔσκιαζε ἡ σκλαβιά — βραχνᾶς κρυφός.
 ὦ Μυτιλήνη ἐλεύθερη, κι' ἐσὺ θὰ μ' ἀγαποῦσες;
 Τώρα ἂν σὲ δῶ, θὰ μοῦ φανῆ πὼς ξαναβλέπω φῶς!

Τοῦ κ. Συκουρῆ

Τώρα πὸν ἀφήνω γνώριμα καὶ φεύγω σ' ἄλλα μέρη
 καὶ κλάμα γύρω μου θωρῶ καὶ συμπονώ γλυκὰ,
 ἔμεῖς, Χαρά μου, Μοῦσα μου, θὰ σφίξωμε τὸ χέρι
 μὲ μιὰ ματιὰ, σὰν χαρετοῦν ἀνάγλυφα ἀπτικά.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΣ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ

1. ὦ θύται, αἰνὰ τυθέντες ἰδ' ἄλλοι μάρτυρες ἱεοί,
 οὐρανόθεν πάτρη νῦν δότ' ἐλευθερίην.
 (Εἰς τὸ ἐν Λευκωσίᾳ ἠρώων τῶν Κυπρίων ἀρχιερέων καὶ προκρίτων
 τῶν ἀπαγχονισθέντων κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1821).
2. Ἄστρον ἐλευθερίας δεῖξεν ποιμὴν ὄδε πρῶτος·
 λαὸς δ' ὀρθωθείς ἤμαρ ἐπεῖδ' ἰλαρόν.
 (Εἰς ἀνδριάντα τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ εἰς τὴν Δημητσάναν).
3. Μαντῶ Μαυρογένους ἐπ' ἐλευθερίην καλέσ σαν
 Μυκόνιοι στῆσαν Παλλάδ' ὥσπερ πρόμαχον.
 (Εἰς προτομὴν τῆς Μαντῶς Μαυρογένους εἰς τὴν Μύκονον).
4. Κρατερόν οὔχ ἓνα φῦσε Παναίτιον Ἑλλάδι Τήνος·
 πολλοὺς τίκτ' ἀγαθοὺς, οἷς ἀνήγειρε τόδε.
 (Εἰς τὸ ἐν Τήνῳ ἠρώων τῶν πεσόντων).
5. Μουσάων σηκῶ, Καποδίστρια, οὖνομ' ὀπάσσας
 καὶ προπάλοισ φρένα σὴν ἱδ' ἀρετὴν δὸς ἔχειν.
 (Εἰς τὸν πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου ἀνδριάντα τοῦ I. Καποδίστρια).

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΦΟΡΕΙΑΝ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Κύριοι,

Κληθείς ὑφ' ἡμῶν λήγοντος τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου νὰ ἀναλάβω τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐνταῦθα σχολείων, καθήκόν μου, νομίζω, περατωθειῶν ἤδη τῶν ἐξετάσεων, νὰ συνάψω μετὰ τοῦ λεπτομεροῦς καταλόγου τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν καὶ βραχεῖαν ἔκθεσιν, περὶ τῶν κατὰ τοὺς ἐπτά τούτους μῆνας συντελεσθέντων καὶ τῆς καθόλου καταστάσεως τῶν σχολείων.

Ἐλθὼν ἀρχομένου ἤδη τοῦ Νοεμβρίου, εὗρον τὸ οὐχὶ καταλλήλως καλούμενον Ἑλληνικὸν ἔχον πλὴν τῶν τεσσάρων περυσινῶν τάξεων καὶ ἄλλην, ἄρτι ἐκ τῶν ὀνομαζομένων δημοτικῶν σχολείων ἀναβάσαν. Δυστυχῶς ὅμως ἕνεκα τοῦ πολυκλαύστου θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Λανίτου καὶ τῆς κατόπιν παραταθείσης ἀνωμαλίας αἱ γνώσεις τῶν μαθητῶν ἐκάστης εὐρέθησαν ὅλος ἄνισοι. Π.χ. μεταξὺ τῶν μελλόντων νὰ ἀποφοιτήσωσιν ἐφέτος ὑπῆρχον μὲν καὶ οἱ γράφοντες ἀπταιστως, ἦσαν ὅμως καὶ τινες ἀστοιχείωτοι γράφοντες λ.χ. ἡ ὠ ρ α ἰ α, τ ο ὕ ς καὶ ἄλλας ἐπίσης ἀδράς ἀνορθογραφίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέηλις τάξις ἠδύνατο μᾶλλον νὰ κληθῆ ἀταξία, διότι μεταξὺ τῶν 26 αὐτῆς μαθητῶν ἦσαν μὲν καὶ τινες ὄντως ἱκανοί, ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ πολλοί, ὧν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν σφαλμάτων ἦσαν γρίφοι τὰ γραπτά, ὠ ρ ὁ, λ.χ. βλέπω, Ἐ β ρ ὀ π ι καὶ λ.π. Ἐπίγουσα βεβαίως ἀνάγκη ἦτο ἡ ἄμεσος τῶν 15 τοῦλάχιστον ἐπιστροφῆ εἰς τὰ προκαταρκτικὰ σχολεῖα, ἀλλὰ τὰ εἰσιτήρια τοῦ Ἑλληνικοῦ εἶχον ἤδη ἐκδοθῆ, ἐπιηροφορήθη δὲ κατόπιν ὅτι τινὰ τούτων, ὡς ἀκριβὰ, δὲν ἦσαν εὐκαταφρόνητα ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Ἐπιτροπείας. Οὐδὲν λοιπὸν ἄλλο μοι ἀπέμενε ἰσότης ἢ νὰ ζητήσω τὴν ἀΐξιν τῆς διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς, νὰ συστήσω δὲ σήμερον τὴν καθιέρωσιν ἐγγράφων ἐξετάσεων πρὸ τῆς ἐκδόσεως εἰσιτηρίων. Τοῦτο καὶ διότι πολλάκις αἱ διακοπαὶ παρατείνονται τρεῖς καὶ τέσσαρας μῆνας, καθ' ὅς μεγάλας δύνανται νὰ πάθωσιν οἱ ἀπολυόμενοι γνώσεων ἀβαρίας, ἀφοῦ καὶ ὁ Ρακίνας ἐφοβεῖτο μήπως ἐντὸς ἑξαμήνου λησμονήσῃ τὰ Γαλλικὰ του.

Θεωρῶν τὴν πρώτην τάξιν ὡς ορίζαν τῆς νεμο-

μένης τὸ σχολεῖον ἀνορθογραφίας, ἐπροσπάθησα νὰ διπλασιασθῶσι σχεδὸν αἱ ὄραι τῆς γραμματικῆς, νὰ διαρεθῆ δὲ εἰς δύο τμήματα ἡ τάξις. Καὶ ἐτετελέσθησαν μὲν οὕτω πρόοδοι ὀφθαλμοφανεῖς, ἀλλὰ καὶ πάλιν μόνον 7 ἐκ τῶν 24 προσελθόντων εὐρέθησαν προδιδακτέοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἀνάγκη νὰ ὑποστώσι νέαν δοκιμασίαν τὸν Σεπτέμβριον, πλὴν 6 κριθέντων ὅλος ἀδιορθῶτων καὶ ὀφειλόντων νὰ μείνωσιν καὶ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν.

Ἄλλ' ἡ δευτέρα τάξις ἐφωράθη ἔτι ἀσθενεστέρα. Διότι τῶν 15 αὐτῆς μαθητῶν 7 μόλις ἔγραψαν σχεδὸν καλῶς, οἱ δὲ λοιποὶ πρέπει νὰ ἐπαναλάβωσι τὰ μαθήματα, πλὴν ἂν ἐπιδείξωσι προόδους ἀδοκίμους.

Ἡ αὐστηρότης αὕτη, Κύριοι, εἶναι κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον ἀπαραίτητος, καὶ χάριν τῶν τάξεων καὶ χάριν αὐτῶν τῶν μαθητῶν. Διότι ἂν ἀνορθογραφῶν τις προδιδακθῆ, ἵνα μάθῃ τεχνολογίαν ὅπου διδάσκειται ἡ σύνταξις, καταντᾷ Σισύφειος ματαιοπονία τὸ σχολεῖον. Τότε δηλαδὴ ἡ ἀδικούνται οἱ ἱκανότεροι μέχρις οὗ ὁ ἀγνοῶν διδαχθῆ, ὅτι ὤφειλε νὰ γνωρίζῃ, ἢ αὐτὸς οὗτος συναίσθανόμενος ἑαυτὸν ὑποδεέστερον, ἀποθαρρύνεται, ἐξαναγκαζόμενος δὲ στεροτέρου, ἀπαυδᾷ. Διὰ δὲ τῆς συστηματικῆς παραβλέψεως, ὅπως μοι ἐδόθησαν ἀτυχῶς εὐθὺς ἀφορμὰ νὰ ἐνοήσω, ἐθίζεται βαθμηδὸν ὁ μαθητῆς καὶ εἰς ραθυμίαν, πολὺ χειροτέραν τῆς ἀμαθείας.

Ἡ ἄμλλα εἶν' ἡ κινήτριος πάσης σχολικῆς τάξεως δύναμις, ἐνέπνεε δ' εὐτυχῶς τοὺς τῆς τρίτης μαθητάς. Πλὴν δύο, σχεδὸν ἀκροατῶν, ἐλθόντων ἐξ ἰδιωτικῶν σχολείων, καὶ ἄλλων τριῶν μεινάντων ὑπὸ δοκιμασίαν εἰς τὴν ὀρθογραφίαν, οἱ λοιποὶ ἐφάνησαν προκόπτοντες εἰς πάντα τὰ μαθήματα. Εἶναι δὲ τοῦτο ἔτι μᾶλλον εὐχάριστον καθόσον ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους θὰ ἀποτελῶσι τὴν τελευταίαν τάξιν τοῦ σχολείου.

Τοῦτο, διότι ἡ τετάρτη διελθῆ βαθμηδὸν ἐκουσίως, δι' οὗς λόγους εἶπον ἀνωτέρω ἀνορθογραφοῦντες δηλαδὴ ἅπαντες, ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀκούσωσι καὶ γραμματικὴν μετὰ τῆς τρίτης, ἀλλ' ἐπροτίμησαν νὰ ἀποσυσθῶσιν ὁ εἰς

μετά τὸν ἄλλον, πλὴν δύο, οἵτινες εἶχον καταβιασθῆ ἀπὸ τῆς πέμπτης, ἠκολούθησαν δὲ τὰ ἑλληνικά μετὰ τῆς τρίτης, ἀλλὰ καὶ ταύτης ἐδείχθησαν ὑποδεέστεροι. Καὶ εἶναι μὲν ἀξιολύπητος ἡ κακῶς ἐννοουμένη αὕτη τῶν ἀπορωρησάντων φιλοτιμία πολὺ ὅμως προτιμότερα ἢ τροπὴ εἰς πρακτικὸν τι στάδιον ἀντὶ τῆς καταναλώσεως ἐν τῷ σχολεῖω χρόνου ἐπὶ ματαίῳ. Ἐνταῦθα χαίρων ἀναγράφω ὅτι καὶ ἐξ ἄλλων κατωτέρων ἠναγκάσθησαν νὰ λιποτακῆσιν ἀδιόρθωτοι μαθηταὶ πρὸς πολλαπλῆν τῶν συμμαθητῶν αὐτῶν ὠφέλειαν.

Κοσμότητος καὶ πειθαρχίας παράδειγμα παρείχεν ἡ ἀνωτάτη τάξις σχηματισθεῖσα κατ' ἀνάγκην ἐκ τριῶν μαθητῶν τῆς πέμπτης καὶ τριῶν τῆς τετάρτης, μαθοῦσα δὲ μαθήματα δευτέρας γυμνασιακῆς κατὰ τὸ πλοῦσιον πρόγραμμα τοῦ Βασιλικοῦ ἡμῶν Ἐπιτομίου. Κατ' αὐτὸ παρέδωκα πλὴν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων οὓς ἀναγράφει, Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, Γεωγραφίαν ἐκτενῆ, Ἑλληνικὴν Γραμματολογίαν καὶ Ζωολογίαν. Ἐδίδαξε δὲ καὶ ὁ κ. Σπανὸς ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ὁ κ. Κωνσταντινίδης θεωρητικὴν ἀριθμητικὴν καὶ ὁ κ. Κραμβῆς Ἀγγλικά, διὸ πολλὰς ἀπονέμω πρὸς αὐτοὺς εὐχαριστίας. Τάλλα μαθήματα, Λατινικά, Γαλλικά, βοτανικὴ (ἐκ τῆς Γεωμετρίας εἶχον ἄλλοτε διδαχθῆ τινα) παρελείφθησαν ἐλλείψει χρόνου ἢ καθηγητῶν. Ἀλλὰ πολὺ πλεόν τῶν Λατινικῶν, ἅπερ ἐστεροῦμεν παντελῶς χρόνου, ἐργαζόμενος 20—22 τῆς ἐβδομάδος ὥρας, νὰ διδάξω, ἐλυπήθην ὅτι διέκοφα χάριν ἄλλων ἀναγκῶν τὴν Κυπριακὴν ἱστορίαν, ἣν εἰσήγαγον, φρονῶν ὅτι, ἂν οὐσιώδης ἔλλειψις θεωρεῖται ἡ ἄγνοια τοῦ παρελθόντος πάσης πατρίδος, ἔνοχος ἀδιαφορίας εἶναι ἡ λήθη τῶν τυχῶν πατρίδος δυστυχῶς. Καὶ εἰς τὴν Γεωγραφίαν, Κύριοι, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν, διότι ἄλλως θ' ἀπεφοίτων μαθηταί, οὐχὶ πλεόν ἀγνοοῦντες ἐν πόλει ἐμπορικῆ τὰς κυριωτάτας τοῦ κόσμου ἀγορὰς ἢ τὰ προϊόντα τῶν ἐγγύς ἀδελφῶν νήσων, ἀλλὰ φανταζόμενοι τὰς Ἰνδίας ἐν Ἀφρικῇ καὶ ὡς πόλιν τὴν Σαχάραν.

Ἀναφέρω, Κύριοι, τοῦτο, μόνον καὶ μόνον ἵνα καταδείξω πόσον εἶν' ὀλιγοστὴ τῶν κατωτέρων ἰδίᾳ τάξεων ἡ διδασκαλία. Ἀλλ' ὑπερ τοῦτων ἀπαιτεῖται κατ' ἐμὲ πολὺ περισσοτέρα φροντίς ἢ περὶ τῶν ἀνωτέρων· διότι καὶ ἂν παρίδη τις ὅτι οἱ ἀποφοιτῶντες ἀγνοοῦσι καὶ

τὰς κοτύλας τῶν φυτῶν, ἀξιολύπητον εἶναι ὅτι ἀνάγκη ν' ἀνέλθωσιν εἰς τὰς τελευταίας τάξεις ὅπως ἀκούσωσι καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν Πτολεμαίων καὶ τοῦ Φιλοπόιμενος καὶ τοῦ Πομπηίου καὶ τοῦ Καίσαρος, θὰ ἀποφοιτήσῃ δ' ἀγνοοῦντες παντελῶς, ἂν ὑπῆρξε μέγας Κάρολος, ἢ ἂν ἐγένοντο ποτε σταυροφορίαι. Καὶ ὁ λόγος τοῦ συμβαίνοντος εἶναι φανερός, ἂν ἀποβλέψωμεν καὶ εἰς τὸ ποσὸν μόνον τῶν ὠρῶν τῆς διδασκαλίας. Τὸ ὑπουργικὸν πρόγραμμα χάριν τῶν πέντε τούτων τάξεων, ἀναγράφει 150 καὶ πλεόν ὥρας, ἡ δὲ πόλις παρέχει διδασκαλίαν μόλις 90. Ἄν δ' ἐξαίρεσωμεν τὰ Ἀγγλικά, μένουσι μόναι 75, ἥτοι 2½ ὥραι τῆς ἡμέρας δι' ἐκάστην τάξιν. Ἀλλὰ δίωρος παράδοσις καταντᾷ μᾶλλον οἰκιακὴ ἢ σχολικὴ διδασκαλία. Μαθηματικὸν τοῦτο συμπέρασμα, ὅπερ ἀνάγκη ἢ πόλις νὰ μάθῃ ἀπεριφράστως, εἶναι, ὅτι ἔχει ἄπλῶς ἡμισχολεῖα· διότι καὶ ὀλίγα μαθήματα διδάσκονται καὶ ἀνεπαρκῶς, ἂν συγκρίνωμεν οὐχὶ πρὸς ὅτι γίνεται δυστυχῶς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνατολῆς ἀλλὰ πρὸς ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνηται.

Καὶ ἴσως μὲν τοῦτο δύναται ν' ἀποδοθῆ πολυλῶς εἰς λόγους οἰκονομικούς, οὓς δὲν εἶν' ἐμὸν ἔργον νὰ ζητήσω, ἀλλ' ἀναγκάζομαι, Κύριοι, μετὰ βαθείας λύπης νὰ ὁμολογήσω, ὅτι οὐδ' ὑπὲρ τῆς πενιχρᾶς ταύτης διδασκαλίας κατείδον οἰκιακὴν τινα μέριμναν ἐν τῇ πόλει. Πᾶσα τῶν οἰκειῶν φροντίς ἔληξεν εὐθύς μετὰ τὴν παροχὴν τοῦ εἰσιτηρίου, τινῶν δὲ καὶ πρὸ αὐτῆς. Γονεῖς εἰς τὸ σχολεῖον εὐτύχησα νὰ γνωρίσω τρεῖς καὶ μόνους ἀλλὰ καὶ τούτους ἐλθόντας ἵνα ζητήσωσι τὴν παράβλεψιν ἀμαθείας τινὸς ὡς χάριν. Πολλοὶ δὲ μαθηταὶ ἀπουσίαζον ἄνευ λόγου ἀποχωρῶντος, πλείστοι δὲ τῶν κατωτέρων ἰδίᾳ τάξεων, δὲν εἶχον μέχρι τῶν τελευταίων μηνῶν βιβλία, προφασίζόμενοι ὅτι δὲν εὗρισκον ἐνταῦθα. Καὶ φρονῶ μὲν ἀληθῶς ὅτι ἡ προφορικὴ διδασκαλία εἶναι πολὺ προτιμότερα τῆς μετὰ βιβλίου, παρέδωκα δὲ καὶ ἐγὼ τὰ πλείστα τῶν μαθημάτων ἀπὸ στόματος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι βεβαίως εὐκόλον οὔτ' εἰς πάντας τοὺς διδάσκοντας ὅσον νῦν μάιστα πολυμερῶς, οὔτ' εἰς πάντας τοὺς φοιτῶντας. Νομίζω δὲ ὅτι περὶ βιβλίων ἡδύνατο νὰ φροντίσῃ ἡ Ἐπιτροπεία, ποριζομένη καὶ μικρὸν ὄφελος ὑπὲρ τοῦ ταμείου.

Διὰ δὲ τοῦ ἐντεῦθεν κέρδους ἐπιβάλλεται πρὸ

παντός ἢ ἀλλαγὴ τοῦ νῦν οἰκήματος, ὅπερ πρόκειται ἄπτόν δειγμα τῆς ἀνεπαρκούς πρὸς τὰ σχολεῖα προσοχῆς. Ἐν τούτῳ καὶ ἂν ὑποθετῆ ὅτι οἱ νέοι θὰ διατηρήσωσι τὴν ὑγίαν καὶ τὴν ζωηρότητα, πάντως θὰ χάσωσι πάντα κόκκον ἀξιοπρεπείας καὶ καλαισθησίας. Ἄμαρτία δὲ εἶναι, ἀφοῦ οὔτε διὰ γυμναστικῆς ὁ θεοῦ μεν τὰ σώματα (πᾶσα πρὸς ἰδρῶσιν γυμναστηρίου προσπάθεια ἀπέθη ματαία), οὔτε διὰ καλῆς τινος τέχνης μουσικῆς ἢ γραφικῆς ἀναπτύσσομεν τῶν παιδῶν τὴν ψυχὴν, ὅπως δειφείλει πᾶν ἄξιον ποῦ ὀνόματος σχολεῖον, νὰ καταστρέφωμεν ἔπειτα καὶ πᾶν ἐξ οὐρανοῦ τοιοῦτο δῶρον. Ἄπορον δὲ εἶναι καὶ πῶς συνάδει τοῦτο πρὸς τὴν πανθομολογουμένην φιλοκαλίαν τῆς περὶ πάντα τὰ λοιπὰ φιλοπροόδου ταύτης πόλεως.

Ἄπὲρ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς, ὑπὲρ τῆς διατη-

ρήσεως τῆς οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν πνευματικῆς ὑπεροχῆς της ἐν τῇ νήσῳ, νομίζω, Κύριοι, ὅτι μεριμῶ καταδεικνύων τὰς πολλαπλᾶς ἐλλείψεις τῶν σχολείων της. Οἱ σήμερον μαθηταὶ θὰ εἶναι αὐριοι πολῖται, καὶ χάριν πᾶν αὐριῶν τούτων πολιτῶν ἔκρινα συμφέρον νὰ φανερώσω πρὸς τοὺς σημερινούς τὰς παγεράς ταύτας ἀληθείας.

(ὑπογ.) ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ,
ΔΦ, ΔΝ.

Ἐν Λάρνακι, 22 Ἰουν. 97.

Πρὸς τοὺς Κυρίους

N. Ρῶσον, K. Οἰκονομίδην,

M. Βαλδασερίδην, Γ. Ἀθ. Μώζεραν.

Ἐνταῦθα.

ΦΩΤΙΣΑΤΕ

[Ὁ μεγαλείτερος τύραννος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀμάθεια].

Ἡ πόλις ἡμῶν ἐφάνη ἀσυγγνώστως ὀλιγορούσα ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν τῆς παιδείας καὶ τὴν ὀλιγορίαν ταύτην πιστῶς ζωγραφίζει ἡ εἰλικρινὴς ἔκθεσις τοῦ παρ' ἡμῖν Σχολάρχου κ. Σ. Μενάρδου, καλῶς πράξαντος νὰ παραστήσῃ ἀπεριφρόστως τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων θέσιν. Ὁ κ. Μενάρδος ἐπεδείχθη τόσῳ εἰλικρινῆς ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, ὅσῳ καὶ δικαίως αὐστηρὸς ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ ὑψηλοῦ

ἔργου του. Ἀπεκάλυψε τὰ τρωτά, κατέδειξε τὰς ἐλλείψεις καὶ συνέστησε τὴν θεραπείαν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀποκαλυπτομένη ἐκ νέου μετὰ τὰς ἐν τῷ παρελθόντι πρὸς ἐπείγουσαν θεραπείαν τῶν ποικίλων ἐλλείψεων ἐπανειλημμένας συστάσεις τοῦ πολυκλαύστου προκατόχου, ἀνάγκη ἐπὶ τέλους νὰ ἐξεγείρῃ ζωηρόν τὸ ἐνδιαφέρον.

E. X.

(Ἐφ. Ἔθνος, 26/8 Ἰουλίου 1897)

Η ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΗ ΚΥΠΡΟΣ

Καθ' ἃς ἡμέρας αἱ Κυβερνήσεις ὅλων τῶν λαῶν φροντίζουν περὶ ἀνακουφίσεως τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας, περὶ ἀγορᾶς τῶν ἀπωλήτων προϊόντων, περὶ ἀποζημιώσεων τῶν παθόντων ἀπὸ θεομηνίας, περὶ ἐπιδομάτων τῶν ἀνέργων, περὶ συσιτίων τῶν πεινῶντων, — εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι ὡς πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν ταύτην πρωτεύει ἡ Μεγάλη Βρετανία διὰ τοὺς ἰπηρεοὺς τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος — 300 χιλιάδες Ἑλλήνων, κυβερνώμενοι ἐν ὀνόματί Του — δηλαδή Βρετανοὶ ὑπῆκοι καὶ αὐτοὶ — πεινῶντες ὅσον ὀλίγοι λαοί, ὄχι μόνον δὲν εὗρισκον κυβερνητικὴν ἀντίληψιν, ἀλλὰ καταδιώκονται ἀσπλάγχως, δέρονται, ρίπτονται στρωμαγωμένοι εἰς Βενετικὰ φρούρια, μέχρις οὗ πληρώσουν μεγάλα πρόστιμα, ἐξορίζονται τῆς πατρίδος των, ἢ τῆς κατοικίας Διατί; Διότι θέλουσιν νὰ ζήσουν καὶ ν' ἀποθάνουν Ἑλληνες, ὅπως οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀπὸ τριῶν χιλιετηρίδων πρόγονοὶ των.

Ἀλλὰ συμβαίνει καὶ κάτι χειρότερον. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι κατήχησαν εἰς τὸν χριστιανισμόν ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων, ἀφοῦ διέσωσαν τὴν θρησκείαν των διὰ μέσου δουλικῶν αἰῶνων, διώκονται σήμερον, στερούμενοι ἐπισκόπων, εὗρισκοντες ἐκκλησίας κλειστάς, χωρὶς καμπάναν, μὴ δυνάμενοι νὰ λειτουργηθοῦν ἐλευθέρως. Διατί; Διότι ἐπίσταν ἀφελῶς εἰς τὴν πανηγυρικὴν ὑπόσχεσιν τοῦ λόρδου Οὐέλσελεύ, ἐν ὀνόματι τῆς αἰμνήστου Ἀνάσσης Βικτωρίας, ὅτι θὰ προστατεύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς παραδόσεις τῶν κατοίκων. Θανμαστὴ προστασία!

Ἡ ἀκατονόμαστος αὕτη πολιτικὴ ἔπρεπε νὰ στηλιτευθῇ ἐνώπιον ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ἐνώπιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὑπὸ παντὸς τιμίου ἀνθρώπου, διανοουμένου καὶ αἰσθανομένου, ὑπὸ τῶν ἑκατομμυρίων τῶν ἀπανταχοῦ χριστιανῶν, εἰς βάρος μᾶς Δυνάμεως πρωτοστατούσης εἰς τὸν πολιτισμόν, ἂν μὴ ἦτο γνωστόν, ὅτι κύριος αἴτιος καὶ πρωτουργὸς εἶν' ἕνας ἄνθρωπος μικρός, διώξας καὶ ἐνδῶν τήχην — 6 χιλ. λίρῶν, ἂν ἀγαπᾷτε — ἐπὶ τῆς ἀτυχεστάτης Ἑλληνικῆς μεγαλονήσου, ὀνόματι Ρόναλδ Στόρρες.

Καὶ ἐνθυμεῖται κανεὶς τοὺς λόγους τοῦ Κικέρωνος: «Ἔως τότε θὰ καταχεῖσαι πῆν ὑπο-

μονὴν μας;»

Τὴν ἐρώτησιν ταύτην ὄφειλε νὰ τοῦ ἀποτείνῃ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν, καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, ἂν κήδεται — τοῦλάχιστον ὅσον κηδόμεθα ἡμεῖς — τῆς Ἀγγλικῆς ὑπολήψεως εἰς τὰ πρόθυρα ταῦτα τῆς Ἀνατολῆς. Ἄν ἐβλεπαν ἐκεῖθεν ὅλοι οἱ Ἄγγλοι τί χάνουν μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων, τί τοὺς ἐστοίχισαν αἱ πιέσεις τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ Σουδάν φιλοπατριδῶν Κυπρίων! Καὶ ὑπάρχουν ἤδη ἀρχετοὶ Βρετανοὶ ποὺ τὸ αἰσθάνονται καὶ τὸ ἐννοοῦν.

Ὁπωσδήποτε ὁ προειρημένος Ρόναλδ Στόρρες εἶναι σαφέστατον, ὅτι ἐσχάτως ἤρχισε, καθὼς κάθε ὑπαίτιος, νὰ αἰσθάνεται μερικὰς ἀνησυχίας καὶ ὑποψίας. Τὰ πιστοποιητικὰ καλῆς (!) διαγωγῆς, τὰ ὁποῖα ἀποσπᾷ παρὰ τοῦ γέροντος Ἀρχιεπισκόπου, ποὺ ἀπεμόνωσε, παρὰ τῶν δημάρχων, ποὺ ἀπειλεῖ, πῆξει, παρ' αὐτῶν τῶν Τούρκων, ποὺ ζητεῖ τώρα εἰς μάτην νὰ γελάσῃ, ἀρκοῦν νὰ φανερώσουν τὴν ψυχικὴν του ἀγωνίαν. Αἶ, τὸν τρομερὸν διπλωμάτην, ὁ ὁποῖος, ἀποδιβαζόμενος εἰς τὴν Νῆσον, ἠθέλησε νὰ δημοκοπήσῃ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὴν κυανόλευκον γραβάταν του καὶ ἀναγκάζεται σήμερον νὰ δικαιολογητᾷ μεγαλοφυῶς, ὅτι τυραννεῖ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, διὰ νὰ αἰσθανθοῦν οἱ Ἕλληνες τὴν «βρετανικότητα» των! Αἶ, πὸν εὐθὴν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δοκιμάζει τώρα νὰ κερδίσῃ τοὺς Μωαμεθανούς, διαδίδων εὐφρέστατα, ὅτι οἱ Ἕλληνες ζητοῦν νὰ καταλάβουν τὰ τζαμὰ των, τὰς Φραγκοκτίστους Μητροπόλεις τῆς Λευκωσίας καὶ τῆς Ἀμμοχώστου.

Αἶ, τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ ἐφημερίου, ὁ ὁποῖος ὑπεκρίνεται σεβασμὸν πρὸς τὰς ἁγίας εἰκόνας τῶν ὀρθοδόξων, διὰ νὰ κλείσῃ σήμερον τὰς ἐκκλησίας καὶ νὰ εἰσπράττῃ παρὰ παντὸς ὀρθοδόξου τεραστίαν ἀποζημιώσιν διὰ τὴν ἐμπορικὴν τῶν εἰκόνων του ἀξίαν!

Κανεὶς ἀρμοστής τῆς Κύπρου δὲν ἔρριψε τὴν «βρετανικότητα» του τόσον χαμηλά. Τοῦ εὐχόμεθα καλὰς ἐορτὰς ἐκ μέρους ὅλων των σκλάβων, ποὺ τοὺς ἐστέρησε τὰ Χριστοῦ γεννα καὶ προσπαθεῖ — κάπως ἀργά — νὰ τοὺς στερῆσῃ τὴν Ἑλληνικότητα των.

ΛΕΥΚΑΡΙΤΗΣ

(Ἐφ. Ἔστια 27.12.31) (ψευδ. Σ. Μενάρδου)

Η ΥΠΟΜΟΝΗ ΤΟΥ ΖΗΝΩΝΟΣ

(ΑΛΗΘΕΙΑ, 1 Ιανουαρίου 1898, ἀρ. 13)

Διερχόμενος ἐσχάτως τὴν ἀγγλικὴν μετάφρασιν τοῦ περὶ Κύπρου μέρους τῆς δοκιμωτάτης «Ἱστορίας τῆς Τέχνης» τῶν δύο περιφανῶν Γάλλων ἀρχαιολόγων, ἐπρόσεξα μετὰ πολλῆς περιεργείας σελίδα, ποῦ δὲν ἐνθουοῦμαι νὰ τὴν ἴδω καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον.

Ὁ συγγραφεὺς, διχογνωμῶν ὅλως διόλου πρὸς τὸν ἡμέτερον Νεόφυτον τὸν Ροδιῶν γράψαντα βιβλίον ὀλόκληρον «περὶ στρατηγῶν, ἠρώων, ἀγίων καὶ ἄλλων θαυμαστῶν ἀνθρώπων, ὅπου ἐβγήκασιν ἀπὸ τὸ νησί τῆς Κύπρου» παρατηρεῖ ὅτι οὐδένα λόγου ἄξιον ἄνδρα, οὔτε ποιητὴν, οὔτε συγγραφεῖα, οὔτε καλλιτέχνην, οὔτε πολιτικόν, ἤξιώθη ποτὲ ἡ Κύπρος νὰ γενήσῃ κατ' ἀντίθεσιν θεβαίως πρὸς τὰς ἄλλας παρὰ τὴν Ἀσίαν ἐλληνίδας νήσους, αἱ ὁποῖαι, καίτοι πολὺ μικρότερα, ἀνέδειξαν σχολὰς ὄλας μουσικῶν, λυρικῶν, γλυπτῶν, ἱστορικῶν, φιλοσόφων καὶ ρητόρων. Ἐσχόμενος δὲ πέλος εἰς τὸν Ζήνωνα, εὐρίσκει καὶ τούτου τὴν γέννησιν «ἱστορικὸν παράδοξον». Ἀναγινώσκων τὰς κρίσεις ταύτας, ἐσυλλογίζομαι πόσον εἶχε δίκαιον ὁ «εἰς, ἀλλὰ λέων» ἐκεῖνος υἱὸς τῆς Κύπρου νὰ μὴ δεχθῆ ποτὲ τὴν τιμὴν νὰ γραφῆ πολίτης Ἀθηναῖος καὶ νὰ θέλῃ καὶ καλὰ νὰ λέγεται πάντοτε Κιτιεύς, προβλέπων τὸ στεῖρον τῆς πατρίδος του, καὶ παραβλέπων τὴν ἀργολογίαν τῶν ἐξυπνῶν τῶν Ἀθηνῶν, οἵτινες ἀκούοντες ὅτι πῶ Κίτιον εἶχε Φοῖνικας, καὶ βλέποντες ὅτι ὁ φιλόσοφος ἐτέρνα, ὡς ἀσκητῆς, μὲ σῦκα καὶ νερόν, πιθανῶς δὲ καὶ διὰ τὴν μαυρειδερεὴν του φυσιογνωμίαν καὶ τὴν ἀνάτικόν του προφοράν, τὸν ἔλεγαν Φοῖνικα, ὡς θὰ ἐλέγαμεν ἕνα σήμερον Ἑβραῖον. Ἐσυλλογίζομαι ὅμως καὶ κάτι ἄλλο. Ἐσυλλογίζομαι καὶ τὸν θυμὸν πᾶν ἡμετέρων πατριωτῶν, πῶς διὰ δύο τριῶν προχείρων ἐπιθέτων θὰ ἔσπευδον ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ Φράγκος καθηγητῆς δὲν ἤξεύρει τί λέγει. Ἡ ἀγανάκτησις ὅμως θὰ ἐξέσπα θεβαίως εἰς λαιδορίας ἐκεῖ, ὅπου καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς πορείας τῶν Κυπρίων παρατηρεῖ, ὅτι ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν — ἅς πὸ εἶπαμεν εὐσχημῶς — νομορρονεστάτη. Ὡς ἀπόδειξις δὲ προσάγεται — πιθανῶς ἐκ μέρους Ἀγγλοῦ μεταφραστοῦ — ὅτι «καὶ σήμερον οἱ κύρια τῆς γήσου δὲν ἔχουσι νὰ φοβηθῶσι παρὰ τῶν Ἑλλήνων αὐτῆς κατοί-

κων τὸ ἀκόμητον ἐκεῖνο μῖσος τῶν Ἑπτανήσιων. Τοιοῦτοί τινες — εἶναι τὸ συμπέρασμα — ὑπῆρξαν ἀείποτε οἱ Κύπριοι».

Προφανῶς ἐδῶ δὲν ἀρκεῖ πλέον ἄρθρον καὶ χρειάζεται ψήφισμα κατὰ τῆς συνομοτικῆς ἐπιβουλῆς τῆς ἀφθίτου Κυπριακῆς πολιτικῆς. Ἄλλ' ἀφίγων τὴν πατριωτικὴν ταύτην πρωτοβουλίαν εἰς τοὺς εἰδικοὺς ἡμῶν πολιτειολόγους, ὅπως ἀποστομώσωσι τὸν «πολιτικῶς ἀμόρφωτον» ἀκαδημαϊκόν, περιορίζομαι μόνον εἰς τὴν λογικὴν περὶ τῆς τελευταίας προσθήκης παρατήρησιν, ὅτι ἂν ἄδικος ἐκρίθη γενικῶς ἡ αὐστηρὰ ἐκεῖνη ἀρχὴ τῆς Γραφῆς «Ἀμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα» δεκάκις ἀδικωτέρα γίνεται, ἂν ἀντιστραφῆ «ἀμαρτίαι ἀπογόνων παιδεύουσι προγόνους». Ἀλλὰ καὶ ἄλλων τῶν ἀνωτέρω συλλογισμῶν ἀνακολουθεῖν νομίζω πρέπον νὰ καταδείξω. Ἄν ἀληθευῇ ὅτι καὶ οἱ πρόγονοι ἦσαν γνήσια πανομοίωτα τῶν ἀπογόνων ὡς πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν ἀνεξικακίαν, ἔπεται ὅτι οὐχὶ πλέον «ἱστορικὸν παράδοξον» ἀλλ' αὐτόχρομα ἱστορικῶς ἀκόλουθον ἦτο ἡ ἐν Κύπρῳ γέννησις τοῦ περικλεοῦς ἀρχηγοῦ τῆς Στωικῆς αἰρέσεως. Πόθεν τῷ ὄντι προσφορώτερον ἦτο ν' ἀρυσθῆ ὁ γαλήνιος σοφὸς τὸ πολυθρύλητον ἐκεῖνο παράγγελμα τῆς Σπῶας «ἀνέχου» παρὰ ἐκεῖ ὅπου εἶν' ἀνεκτὸ «χωρὶς ὀργῆς καὶ μίσους» ὡς κυβερνήται οἱ ὁμογενεῖς τοῦ Ἀγγλοῦ ἀρχαιολόγου; Καὶ σαφεστέραν ὅμως ἀπόδειξιν, ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν μὲ τὸν Ζήνωνα κρᾶσιν, δὲν ἔδωκεν — ἐξ ὁμολογουμένης προνοίας τῆς Κυβερνήσεως — ὁ σημερινὸς λαός; Ἐποβληθεὶς ὑπ' αὐτῆς εἰς τὴν διαίταν τοῦ ἐγκρατεσιᾶτου φιλοσόφου, δὲν ἀπέδειξεν ἴσην πρὸς τὴν περιβόητον ἐκεῖνου εἰς τὴν νηστείαν ἀντοχήν; Αὐτὸς ὁ αὐστηρὸς διδάσκαλος ἂν ἐπεσκέπτετο σήμερον τὴν γενέθειόν του γῆν, τὴν Πιτσιλιάν λ.χ. καὶ τὴν Πάφον, θὰ ἐθαύμαζε πῶς οἱ ταλαίπωροι συμπολιταὶ του μετεβλήθησαν ὡς πρὸς τὴν πείναν εἰς σπουδαίους Στωϊκοὺς.

Μετὰ τὰναντίροητα ὅμως ταῦτα πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους ἐπιχειρήματα καθήκον μου νομίζω νὰ ψιθυρίσω μεταξὺ μας ὅτι κατὰ δυστυχίαν ἡμῶν ὁ μοναρχικός μας φιλόσοφος εἶχεν, ὡς φαίνεται, ὄριον τῆς παρομιώδους ὑπομονῆς του. Μίαν ἡμέραν δηλαδὴ συλλαβῶν τὸν δοῦλον

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ «ΣΤΕΦΑΝΟΝ»

Ἄληθῶς αἱ ποιητικαὶ μεταφράσεις τοῦτον ἔχουν τὸν σκοπὸν, νὰ μεταδώσουν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγνώστου ὄχι λέξεις — δὲν εἶναι καθαραὶ ἐξηγήσεις — ἀλλὰ συναίσθημα ὅσον τὸ δυνατὸν ὁμοίωτον πρὸς τὴν ἔμπνευσιν τοῦ ποιητοῦ. Ὁ Wilamowitz ἔφρασε μάλιστα νὰ κηρύξη ὅτι ὁ ἐρμηνευτὴς πρέπει ἐν' ἀπαλλαγῇ τοῦ γράμματος, νὰ μὴ μεταφράζη μήτε λέξεις μήτε φράσεις, ἀλλὰ ἀφοῦ λάβῃ τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα, ταῦτα ν' ἀποδίδῃ ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἡ ἀληθινὴ μεταφράσις (προσθέτει) εἶναι μεταμψύχωσις. Καὶ ὑπάρχει μὲν ὁ κίνδυνος, δύο τόσον ἐλεύθερα μεταφράσεις νὰ προκαλέσων καὶ διάφορον συναίσθημα — καθὼς ἄλλως συμβαίνει καὶ εἰς τὰς μουσικὰς λεγομένας «εκτελέσεις» — ἀλλὰ μεταφράσις ἀψυχος ποιητοῦ δὲν εἶναι ζῶν ὕδωρ ἀλλὰ βούρκος.

Μάλιστα περὶ τῆς ἀρχαίας ποιήσεως δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ βασίμως, ὅτι καμμία ἄλλη νεώτερα γλῶσσα δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ τὴν ἀποδώσῃ πιστότερον παρὰ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν. Τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς φαίνεται τολμηρὸς καὶ θέλει ἀποδείξιν μακράν, ἀλλὰ πιστεύομεν ὅτι ἀρκεῖ καὶ βραχυτέρα.

Ἄλλοτε ἀπεδίδετο μεγάλη σημασία εἰς τὴν διάσωσιν τῶν ἀρχαίων λέξεων. Πράγματι τὸν θεόν, τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τὸν ἄνθρωπον, τὸν πατέρα, τὴν πατρίδα, τὴν γῆν, τὰ ὄρη, τὰ δένδρα, τὰ φύλλα, τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα, τὴν ζωὴν, τὸν θάνατον, ἑκατοντάδας ἄλλας λέξεις δὲν τὰς ματεβάλαμεν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τρεῖς χιλιάδας ἔτη. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἐπεκράτησεν ἄλλη λέξις, ὀρθότατα παρετήρησεν ὁ Χατζιδάκις, ὅτι κανεὶς δὲν δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι οὐδαμοῦ ἐσώθη ἡ παλαιὰ π.χ. ἡ ἡλακάτη, ἡ κάπνη, ἡ καλάμη, ἡ ρύμη, ἡ στεφάνη, τὸ ἄλσος ἢ ἄρσος κτλ. καὶ ἐπίθετα νομιζόμενα νεκρά, καθὼς ἄδρος, βασιπακτός, δριμύς, δροσινός, λαγαρός, λιπαρός, μεστός, μουντός (μυνδός), νωπός, σκνεφόος, ζοφόος (σομφός) κτλ.

Ἀλλὰ τοιαύτη διάκρισις τῶν σωζομένων λέξεων διὰ τὸν λογοτέχνην εἶναι περιττὴ, ἀφοῦ ἡ πείρα κατέδειξε πόσον εὐκόλος εἶναι ἡ ἀνά-

στασις τῶν ἀρχαίων, ὁσάκις ἡ προφορὰ καὶ ὁ τύπος συμφωνοῦν.....

Ἀλλὰ περισσώτερον ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῶν ἀρχαίων λέξεων, ἀποδεικνύει τὴν αἰωνίαν ζωικότητα τῆς γλώσσης ἡ μεγάλη εὐκολία πρὸς παραγωγὴν νέων. Ἀντὶ πολλῶν παραδειγμάτων θ' ἀρκεσθῶμεν εἰς μίαν τάξιν ἐπιθέτων, τῶν στερητικῶν. Ὅπως λέγομεν π.χ. δέν ἔχει δένδρα ὁ τόπος, λέγομεν ἐπίσης εἶναι ἄδενδρος. Λοιπὸν κατὰ τ' ἀρχαία καὶ σωζόμενα π.χ. ἄθλος, ἄκαπνος, ἄκληρος, ἄμειρος, ἄσπαρος, ἄσπομος, ἄτροφος, ἄχολος λέγομεν π.χ. καὶ ἀμούσπακος, ἄμυαλος, ἄναυλος, ἀνέξοδος, ἄνοστιος, ἀσύρματος κτλ.....

Παρόμοιον πλοῦτον, παρομοίαν εὐκολίαν παρατηροῦμεν εἰς πλείστας παραγωγικὰς καταλήξεις διατηρουμένας ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν.

Ἀλλὰ περὶ ποιήσεως τὸ θαυμαστότερον εἶναι ἡ διὰ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν πάντων τῶν αἰώνων, ἐνδόξων καὶ ἀδόξων, μεγαλωνύμων καὶ ἀνωνύμων, διατήρησις τοῦ συνθετικοῦ χαρίσματος, τοῦ προνομίου τούτου τῆς μητρικῆς μας γλώσσης.

Ἀντὶ χιλιάδων παραδειγμάτων — ὁποῖα εὐρίσκει κανεὶς καὶ ἐντὸς τοῦ τόμου τούτου — προτείνομεν τὸ ἐρώτημα: ποῖος Ὅμηρος, ἢ Πίνδαρος, ἢ Καλλιμάχος, ἢ Φίλιππος, Νόννος, Μουσαῖος, Πισίδης, ... Κορνάρος, Σολωμός, ἢ Παλαμῆς ἔγραψαν χρυσόκυκλον φεγγάρι, χρυσοφόρος στρατηγός, μελίφωνα κοράσια, μελίγλωσσοσ φάλτης, αἱματοόραντον ξίφος ἢ σπαθί, γλαυκόφωτον ἄστρον, λαμπρόκλωστα νήματα, καλλιπέταλος νάρκισσος, λευκόπτερος γλάρος, ὀρθόπτερος αἰτός, χαριτοβλέφαρα μάτια, χρυσόκλωνα δεμάτια, βαρύγνωμος, βαρύλυπος, βαρύκαρδος... καὶ ὅσα ἄλλα δύναται νὰ σκεφθῇ κανεὶς προχείρως, φανταζόμενος ὅτι τὰ πλάττει πρῶτος; τὰ σύνθετα αὐτά, θαυμαστὸν εἶπειν, ἠδύναντο νὰ πλασθοῦν ὁμοίως πρὸ τρισχιλίων ἐτῶν, ὅπως καὶ τώρα.

Ἡμεῖς ἐπεξετείναμεν τὴν ἀρχαίαν ταύτην

χάριν και εις τὰ ρήματα, συγκολλῶντες ὄχι μόνον οὐσιαστικά ἀλλὰ και ἐπίθετα (ἐπιρρήματα): ἀκροφοβοῦμαι, ἀργολαλῶ, βαρυφορτώνω, γλυκοτηρῶ, (ἐ)-λαφροπατῶ... κοντοθωρῶ, κρυφακούω, λιγοψυχῶ, μεγαλοπιάνομαι... ξενοκοιμουμαι... σιγοκαίω... και μάλιστα εις τοὺς παρακειμένους πυκνοφυτεμένος, μαυρογεννημένος, χαμηλοζωσμένος... και εις τὰ ποιητικώτερα ἀσπροφοροῦσα, γσιτανοφρυδοῦσα, σιγανοπερπατοῦσα, χαμηλοβλεποῦσα κτλ. Ὁ φανταζόμενος ὅτι τόσος πλοῦτος πρέπει νὰ μένῃ δι' οἰονδήποτε λόγον ὄχρηστος εις τὴν ποίησιν ἢ τὴν λογοτεχνίαν ἐξ ἄπαντος δὲν εἶναι ποιητής.

Ἄληθῶς ὑπὸ τὴν ἔποιν ταύτην ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως ζῆ και βασιλεύει και μερικὰ σύνθετα π.χ. τοῦ κ. Δροσίνῃ δύνανται νὰ ταχθοῦν παράπλευρα τῶν συνθέτων τοῦ Βακχυλίδου, ποὺ ἀνεστήθησαν μυρόπνοα ἀπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ τῶν τάφου.

Ποῖον ἀποτελεῖ ποιητικὸν κεφάλαιον τοιαύτη εὐκολία δύναται και ὁ ἀπειρότερος νὰ κρίνῃ, συλλογίζόμενος πόσας λέξεις χρειάζεται κατὰ σειρὰν π.χ. Ἰταλὸς ἢ Γάλλος ποιητὴς διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸ χρυσόκυκλον φέγγος ποῦ Εὐριπίδου, ἢ τὸ στρογγυλοφέγγος φωτοχυσία τοῦ Σολωμοῦ και τὸ σπουδαιότερον, πόσῃ παρέχουν εις τὸ σύνολον ζῶνῃ τοιαῦτα ἐπίθετα ἐπίτηδες κομμένα.

Τὸ θαυμαστότερον και ἑλληνικώτερον γνώρισμα τῆς ἐθνικῆς μας τέχνης εἶναι, πιστεύομεν ἢ ἐμφυήσως και προσωποποιεῖ τῆς θαυμαστῆς ταύτης φύσεως. Ἄν προσέξωμεν εις τὴν ἀρχαίαν ποίησιν τὰ πάντα ζωντανέουν. Ἡ Δῆλος τοῦ Ὀμήρου και τοῦ Καλλιμάχου παρηγορεῖ ὠραία τὴν Λητώ, ἡ Κιθαιρῶν και ὁ Ἑλικῶν τῆς Κορίνθης τραγουδοῦν, ὁ Ἀλφειὸς εἶν' ἐρωτευμένος, ἡ Σελήνη κατασκοπεύει τοὺς ἐρωτευμένους, ἡ Αὐγὴ ζηλεύει, τὰ θῆονια φιλοσοφοῦν, ἀστεϊζόμενα μὲ τοὺς Ἀθηναίους, τὰ περιστερία συνομιλοῦν μὲ τοὺς διαβάτας, τὰ ρόδα χαριεντίζονται, τὸ ρόδα ψιθυρίζουν μυστικά τῶν ἐραστῶν. Ἀλλὰ και τὰ πράγματα αἰσθάνονται αἱ ἀσπίδες τῶν μαχητῶν προσερχονται, ὁ λύχνος τοῦ ἀνυπόμονου παραινίζεται, ἢ ἡλακάρη

τῆς ὠραίας ἐπαίρεται, τὸ δακτυλίδι καμαρώνει και συχνότερα ζητοῦν τὸ δάκρυ μας αἱ πισταὶ στήλαι τῶν νεκρῶν. Οἱ νεκροὶ οἱ ἴδιοι μᾶς χαιρετοῦν περιπαθεῖς ἀπὸ τοὺς τάφους.

Ἀπαράλλακτα και εις τὰ δημοτικὰ τραγούδια, π.χ. τάκριτικὰ ὄμιλοῦν τὰ φαριὰ τῶν ἀκριτῶν, ὅπως οἱ ἴπποι τοῦ Ἀχιλλέως, και κατόπιν εις τὰ ρεαλιστικὰ μαλώνουν τὰ βουνά, θυμώνουν οἱ ποταμοὶ, γλυκομιλοῦν τὰ δένδρα, δίδουν μαντὰτα τὰ καράβια, τὰ κύματα, τὰ κουπιά.

—Κόρη, σὺν ἐφιλιόμαστε νύχτα ἦταν,
 ποῦς μᾶς εἶδε;
 —Μᾶς εἶδε τᾶστρο τῆς νυχτός, μᾶς εἶδε
 τὸ φεγγάρι
 και τὸ φεγγάριν ἔσκυψε τῆς θάλασσης
 ἵτο λέει,
 θάλασσα τὸ εἶπε τοῦ κουπιοῦ και τὸ κουπὶ
 τοῦ ναύτη.

Ὅλα μέσα εις τὴν Ἑλλάδα μας — εἶναι τόσον φυσικὸν — μᾶς γνωρίζουν, μᾶς ἀκούουν, μᾶς ὄμιλοῦν! Ἡ τοιαύτη προσωποποιεῖ τῶν ἀψύχων δίδει τὴν ἔντασιν ἐκείνῃν τοῦ πραγματικοῦ, ποὺ ἐκήρυσσεν ἡ Ταιν ὡς βάσιν κάθε καλλιτεχνίας. Συντελεῖ δυνατὰ εις τὴν πλαστικότητα: πόσον εὐμορφα οἱ ἀρχαῖοι προσωποποιοῦν και τὰς ὥρας τοῦ ἑναιουτοῦ, και τὰς Χάριτας, και τὴν Νέμεσιν, και τὴν Ἀρετὴν, και τὴν Αἰδῶ, ὁ Πρωταγόρας και ὁ Εὐριπίδης, καθώς προχθῆς τὴν Ἑλευθερίαν ὁ Σολωμὸς. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ποῦτο παρέχει ἄλλο, κύριον τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας χαρακτηριστικόν, τὴν σφαίρειαν. Ὁ Πίνδαρος, μαγευμένος ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μουσικῆς, δὲν ἀναφέρει οὔτε σφαίρας οὔτε κύβους ἰδανικοῦ, ἀλλὰ παριστᾷ τὸν ἀετὸν τοῦ Διὸς κλείοντα ἡδονικὰ τὰ βλέφαρά του και τὸν Ἄρην ρίπτοντα τὰ ὄπλα, διὰ ν' ἀκούσῃ. Ὁ Αἰσχύλος προσωποποιῶν ὡς δυσμορφάταν τὸ Κράτος και τὴν Βίαν (Προμῆθεὺς 78) ἐκφράζει και ἐμπνέει δυνατώτερα τὴν πρὸς τὴν τυραννίαν ἀποστροφὴν παρὰ διὰ τῶν μακρῶν πολιτικῶν θεωριῶν. Ὁ Ἀριστοφάνης προσωποποιεῖ θαυμασία πᾶς Νεφέλας και φέρει ζωντανούς εις τὴν σκηνὴν τὸν Δίκαιον και Ἄδικον λόγον νὰ παλαίσουν....

Ὅ,τι δὲν ἐμελετήθη, νομίζομεν, ἀκόμη ἀρχετὰ εἶναι ἢ τέχνη, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγνωρίζαν ὄχι μόνον ν' ἀνυψῶνται, ἀλλὰ και νὰ κατατιβάσθουν ἔπειτα σιγὰ σιγὰ τὸν φόβον ἢ τὸν ἔλεον οἱ ἀρ-

χαίτοι τραγικοί και λυρικοί τὸ πάθος. Εἰς πᾶσαν ἔκφρασιν, εἰς πᾶσαν χειρονομίαν εἶχαν ἐκεῖνοι, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ρενάν, *le tact divin*, τὴν ὑπέροχον εὐγένειαν τῆς τέχνης.

Ἀλήθεια, κάθε ὑπερβολὴ εἶναι κάτι ρωμαϊκόν, κάτι βάρβαρον, ὄχι Ἑλληνικόν! Καὶ ἂν κατόπιν τοιούτων ἔργων στρέφωμεν καὶ πρὸς τὴν λαϊκὴν μας ποίησιν — καρπὸν «δισέκτων χρόνων» — θὰ διακρίνωμεν καὶ πάλιν εἰς τὰ χορευτικά, καὶ εἰς τὰ γνωμικά, καὶ εἰς τὰ ἐμπαικτικά τραγούδια, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μυρολόγια ὠρισμένον μέτρον, εὐγενικὴν ἐγκαρτέρησιν καὶ κάποιαν ἀληθῶς ἀφελῆ φιλοσοφίαν.

Χαρῆτε, νιοί, χαρῆτε, νιές, ποῦ χρόνον
ποιὸς θὰ ζήση;

Παρεπόμενον τῆς ἐγκρατείας ταύτης ἦτο — καὶ ἀπέμεινεν — ἡ συμμετρία. Ἐνῶ ἡ ἔκφρασις τῆς ζωῆς ἦτο τόσον ἐναργής, τόσον ἔντονος, ὁ λόγος περιορίζετο καλλιτεχνικῶς εἰς τὸ πρέπον, εἰ δυνατόν, εἰς τὸ ἐλάχιστον, ὥστε τίποτε νὰ μὴ εἶναι περιττόν. Καθὼς τὸ Ἑλληνικὸν τοπίον, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἡπειρωτικά, εἶναι μόνον θαυμαστὴ μικρογραφία, *miniature*, ὅπου βλέπεις συνάμα θάλασσαν καὶ δάση καὶ λόφους καὶ βουνὰ συμμετρικὰ τοποθετημένα, τοιουτοτρόπως λ.χ. ἡ Ἀντιγόνη, ὅπου μυροβολοῦν τόσον εἰδῶν αἰσθήματα, μόλις εἶναι κατὰ τι μεγαλύτερα παρὰ μίαν μεγάλην πρᾶξιν ἔργου τοῦ Σαιξπήρου... Τὸ περιεκτικὸν ἐπεδίωκαν, ἐννοεῖται, πρὸ πάντων οἱ ἐπιγραμματικοὶ καθὼς καὶ οἱ δακτυλιολύφοι· ἀλλὰ κατόπιν καὶ οἱ ἐλεγειακοὶ τῆς σχολῆς τοῦ Καλλιμάχου, π.χ. ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλός. Ἄν δὲ τώρα παραβάλωμεν πρὸς τὴν Ἐλεγείαν ἐκείνου τὸ δημοτικὸν τραγούδι τῆς Ξεντειᾶς, θὰ καμαρώσωμεν καὶ ἐδῶ, καθὼς ὁ Ἀργύρης Ἐφταλιφτής, τὴν ἐλληνικὴν του συντομίαν. Σωστὸν δράμα εἰς 20 μόνον στίχους.

Καὶ ἂν ἦδη δοκιμάσωμεν ν' ἀναβῶμεν εἰς ὅ,τι ἀνόμαζεν ὁ Ταιν «φιλοσοφίαν τῆς τέχνης» καὶ ζητήσωμεν τί ἄρα γ' ἔδωκεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν φαντασίαν ἀρορητὴν πρὸς ἐμπύχωσιν πᾶν ἀψύχων, δὲν θὰ πλανηθῶμεν βέβαια, ἂν τὴν ἀποδώσωμεν δλόκληρον εἰς τῆς πατρίδος μας τὸ φῶς, τὸ λαμπρὸν φῶς τῆς ἡμέρας, ποῦ φωτίζει καὶ τᾶπώτερα τόσον ζωηρὰ, τὸ θαυμαστότερον

φῶς τῆς νυκτός, ποῦ τὸ φεγγάρι κάποτε «θα ερεῖς θὰ σοῦ μιλήσῃ».

Μὲ τὰ παιγνίδια καὶ τὰ χάδια καὶ τὰς σκιάς τοῦ Ἑλληνικοῦ φωτός νομίζεις ὅτι καὶ τὰ ψυχὰ ἐξυπνοῦν καὶ παίρνουν ἐκαστοτε κατὰ τὴν ὥραν καὶ τὴν στιγμήν μίαν ἔκφρασιν δικήν των. Εἶναι τόσον φυσικὸν νὰ κατοικοῦν θεοὶ τὰ δάση, τὰ βουνὰ καὶ τὰ πελάγη τῆς Ἑλλάδος! Τὸ φῶς ποῦ τ' ἀγκαλιάζει ἐδημιούργησε τὰ ὠραιότατα ἐπίθετα τῆς πολιῆς ἀλός, τῆς μαρμαρέης, τοῦ ἰοειδέος καὶ οἴνοπος πόντου, τοῦ πορφυρέου κύματος, τῶν ἰοστεφάνων Ἀθηνῶν, τῆς μελαμψύλου γῆς καὶ τὰ πάμπολλα ἐκ τοῦ χρυσοῦ ἐπίθετα, τὰ μαρμαίροντα ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὴν παλαιάν, καὶ τὴν μεσαιωνικὴν, καὶ τὴν νέαν ποίησιν τοῦ ἔθνους. Ἄν ἡ γῆ μας εἶναι πτωχὴ εἰς τοιοῦτο μεταλλικόν — τύχη ἀγαθῆ — ὁ οὐρανὸς ἐδίδαξε τοὺς ποιητὰς μας νὰ χρυσῶνουν. Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ καὶ ἥρωες ἦσαν χρυσάσπιδες καὶ χρυσοπήληκες καὶ χρυσότοξοι καὶ αἱ θεαὶ χρυσοθήρονοι καὶ χρυσοστέφανοι καὶ χρυσάμπυκες καὶ χρυσοπέπλοι καὶ χρυσοπέδιλοι καὶ χρυσοσάνδαλοι, ὁμοίως καὶ οἱ κλέφτες, οἱ χορεύοντες ἐπὶ τῶν αὐτῶν βουνῶν, ὅλοι ἀκτινοβολοῦν ἀπὸ χρυσάφι». (Fauriel, *Chants Populaires*. CXXXj "Tous les kleftes sont radieux d'or."

Χρυσὰ ν' καὶ τὰ ντουφέκια τους,
χρυσὰ, μαλαματένια.

Τὸ φῶς ἐδημιούργησε τὴν ὠραίαν γραφικότητα τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως, καθὼς καὶ τὴν πλαστικότητα καὶ τὴν εὐγένειάν της. Ν' ἀναπτύξῃ κανεὶς τώρα τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἀρετὴν, εἶναι ὡς νὰ κάθεται ν' ἀποδείξῃ τὴν λευκότητα τοῦ παριανοῦ μαρμάρου. Ἄλλ' ἀξία θαυμασμοῦ εἶναι καὶ ἡ ὁμοία χάρις μερικῶν μας τραγουδιῶν. Ὁ στίχος π.χ.

Ὅπου γελᾶει καὶ πέφτουμε μέσ' στήν
ποδιά της ρόδα

ἀρκεῖ νὰ εἶπῃ ὄχι μόνον χρῶμα εἰς τὰ μάγουλα, ἀλλὰ καὶ ἡ θοὴς παρθενικὸν εἰς τὸ γλυκόγελον τῆς κόρης.

Πράγματι τὸ φῶς μὲ τ' ἀκτινοβολήματα καὶ τὰ θαμβώματα καὶ τὰ σκιάσματά του νομίζεις ὅτι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καλλιτεχνεῖ καὶ ἐξυγενίζει.

Καὶ ἂν ἡ μακρὰ θερινή του φεγγολοβία γεννᾷ πιθανῶς τὸ ἔθνικόν ἐλάττωμα τῆς ραστώνης, ἂν ἡ ἔντασίς του κινή συχνᾷ εἰς παραφοράς, ἔξ ἄλλου εἰς τὴν χειμερινήν θαλπωρήν, εἰς τὴν ὄνειρευτήν λιακάδα, εἰς τὴν ἄπειρον στοργὴν τῆς ἑλληνικῆς φύσεως ὀφείλομεν πιθανώτατα τὴν ἡμέρωσιν, τὴν συγγνώμην, τὴν φιλοξενίαν, τὴν φιλοστοργίαν τοῦ λαοῦ μας.

Ὁ Ἰπποκράτης εἶχε δίκαιον «περὶ τε τῶν ἡθέων ὁ αὐτὸς λόγος· πότε ἄγριον καὶ τὸ ἄμικτον καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐν τῇ τοιαύτῃ φύσει ἐγγίγνεται». Τὸ κλίμα τῆς πατρίδος μας, τῆς ὁποίας ὅλοι αἰσθανόμεθα τὴν μητρικὴν ἀγκάλην, ὄχι τόσον ἡ προγονικὴ παράδοσις ἐρμηνεύει, φρονοῦμεν, τὴν τόσον ὁμοιότητα τῆς παλαιᾶς πρὸς τὴν νέαν ἔμπνευσιν. Ἄν ὁ Φιλοκτῆτης ἀποχαιρετᾷ περιπαθῶς τὴν Λῆμνον,

Χαιρῶ ὃ μέλαθρον ξύμφουρον ἐμοί,
νύμφαι τ' ἔνυδροι λεμονιάδες...
Ἐρμαῖον ὄρος...
...ὃ κρηναί, Λύκιόν τε ποτόν,

ἄκριβῶς ὅπως ὁ ξενιτευόμενος Κυπριώτης

Ἔχετε ἡγία, ψηλά βουνά καὶ στράτες
ποῦ περπάτου,

καὶ βρούσες πῶπιννα νερόν καὶ κορασιῆς
π' ἀγάπουν,

εἶναι διότι καὶ οἱ δύο εἶχαν πολὺ καμαρούσει τὰ βουνά καὶ τὰ νερά των. Ἄν δὲ ἡ τελευταία πρὸς τὸν Ἥλιον τοῦ Ἀΐαντος ἐντολή ἐπαναλαμβάνεται τόσον πιστῶς εἰς τὸ δημῶδες

Ἢλιε, ποῦ πᾶς στή μάνα σου, Ἢλιε, ποῦ
πᾶς νὰ δύσης,
ὄν δῆς κ' ἐμὲ τὴν μάνα μου, νὰ μοῦ τὴν
χαιρετίσης.

αἴτιον εἶναι βεβαίως ὅτι καὶ ὁ μεγάλος καὶ ὁ ἀνόνημος ποιητὴς εἶχαν τὴν αὐτὴν οἰκειότητα πρὸς τὸν οὐράνιον διωρηλάτην καὶ τὴν αὐτὴν ἀγάπην πρὸς τὴ μάνα.

Μόνον ἀφοῦ ζήση κανεὶς εἰς τόπους, ὅπου ἡ χειμερινὴ φύσις εἶναι μητρική, ὅταν ἀτενίσῃ μελαγχολικὸς τὰς ὀμίχλας τοῦ βορρᾶ νὰ περιτυλίξουν καὶ αὐτὰς τὰς θλιβερὰς ἀπομυμήσεις τῶν ἑλληνικῶν κίωνων, ὅπου μέσα εἰς τὰς ραβδώσεις, ἀντὶ νὰ μολιβιάξῃ τὸ θεῖον φῶς, μαυρίζει τριγύρω ἡ ὑγρασία — καὶ λόγος ραβδώσεων ἐπομένως δὲν ὑπάρχει — τότε θὰ πεισθῇ ὅτι ἐδῶ εἰς τὴν καιρίδα τῆς εἶναι σαφέστερον αἰσθητὴ ἡ Ἑλληνικὴ Τέχνη.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟΝ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΤΟΥ Π. ΝΙΡΒΑΝΑ

Γεραρὸς Ἄγγλος φιλόλογος ἔλεγεν ὅτι μετάφρασις ἀρχαίου ποιητοῦ ἢ πεζογράφου εἶναι καθαρὰ ἀπάτη. Τόσην ἀπέδιδεν ἀξίαν εἰς τὴν μορφὴν τῶν πρωτοτύπων. Ἄλλ' ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος μετέφρασεν ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλους ὡμολόγει ὅτι ὁ κόσμος κατήνησεν ἤδη τόσον πολυάσχολος, ὥστε ἡ ἀνάγνωσις τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ὁ Ὅρατιος παρήγγελλε τοὺς νέους νὰ φυλλομετροῦν νυχθημερόν, θὰ περιορίζεται κατ' ἀνάγκην εἰς στενὴν ἀριστοκρατίαν.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ μετάφρασις τῶν ἀρχαίων εἶναι σήμερον καθ' ὅλην τὴν Δύσιν συρμός καὶ οἱ Γάλλοι φιλόλογοι, ἐκδίδοντες νέαν ἀξιόλογον κλασικὴν βιβλιοθήκην, δημοσιεύουν ἀνελλιπῶς καὶ ὁμοιομόρφους μὲ τὸ κείμενον μεταφράσεις... Τάναπλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα μέχρις ἐσχάτων οἱ γνωστότεροι φιλόλογοι ἀπηγόρευαν,

ὡς περιττάς, τὰς μεταφράσεις. Ἄλλ' ἡ μεγάλη διάδοσις τῆς βιβλιοθήκης Φέξη ἀπέδειξε πειραματικῶς τὴν δημοσίαν τούτων ἀνάγκην καὶ τὸ μόνον ἤδη ζήτημα εἶναι τὸ ποῖον μίᾳ ἐκάστης...

Ἡ μετάφρασις ἀρχαίων Ἑλλήνων πεζογράφων ὑπὸ δοκίμων σημερινῶν θ' ἀποθῆ βεβαίως εὐεργετικώτερα... Τινὰ τῶν ἀρχαίων χαρισμάτων τοῦ λόγου θὰ ξαναθῆσιν εἰς τὸν τωρινόν, ἀρκεῖ μόνον οἱ μεταφράζοντες νὰ ἔχουν ἀρκετὰ χαρίσματα καὶ αὐτοί, νὰ ἔγνωσιν, δηλαδή, τί ἐξηράνθη διὰ παντός καὶ τί δύναται νὰ ἐμβολιασθῇ ἐκ νέου.

Ὁ κ. Νιρβάνας ἐξέλεξεν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τὴν Ἀπολογία τοῦ Σωκράτους. Ἴσως ἀναλογώτερον πρὸς τὸ ἰδικόν του ὕψος θὰ ἦτο τὸ Συμπόσιον, ὁ Φαίδρος ἢ καὶ ὁ

Πρωτογόρας, όπου δηλαδή κυριαρχοῦν ἡ ἄττική χάρις καὶ φαειρότης. Ἡ Ἀπολογία ἔχει πολλήν, ὅπως ἀτόπως, λέγομεν, «σοβαρότητα» καὶ πολλήν ἠθοποιίαν, ἀπεικονίζει δηλαδή βαθύτατα τὸν χαρακτήρα τοῦ φιλοσόφου κατὰ τὰς κρισιωτάτας τοῦ βίου του σιγμᾶς. Ἀναμφιβόλως ὁ Σωκράτης ὠμίλησε πότε πρὸς τοὺς δικαστὰς ὡς ἄνθρωπος εὐλαβὴς καὶ γενναῖος. Ἀλλὰ κατὰ πόσον ὁ Πλάτων ἀπέδωκε πιστῶς τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου ἢ ἀνέμξε καὶ τὴν ἰδικήν του φαντασίαν, εἶναι ζήτημα.... Βέβαιον εἶναι τοῦλάχιστον ὅτι ὁ Σωκράτης ἐλάλησεν ἀπλούστατα, δηλαδή ὡς ἄνθρωπος, ἀποστρεφόμενος τὴν ρητορικὴν καὶ ἄ-

πειρος τῶν νομικῶν καὶ δικονομικῶν ὄρων, — «τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασιν», καθὼς τὸν παρυστᾶ λέγοντα ὁ Πλάτων. Ὁ κ. Νιρβάνας, ἐννοῶν τὴν φράσιν αὐτὴν κατὰ γράμμα, μετέφρασε τὴν Ἀπολογία εἰς ὕφος πολὺ δημοθέστερον ἐκείνου, πὺ μεταχειρίζεται πόσον εὐμορφα εἰς τὰ πασίγνωστα χρονογραφήματά του. Εἰς τοῦτο βέβαια θὰ εἴρη πολλοὺς, καὶ μάλιστα φιλολόγους, διαφωνοῦντας. Ἀλλὰ θὰ εἶναι πάντοτε ἄξιον προσοχῆς πῶς ἀπέδωκε τὸν καλλιπέστατον τῶν ἀρχαίων πεζογράφων ὁ γλαφυρότατος τῶν σημερινῶν.

Νοέμβριος 1922.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΕΞΙΩΣΙΝ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Π. ΝΙΡΒΑΝΑ, 8 ΜΑΡΤΙΟΥ 1928

....Τί κυρίως προσδίδει τὴν ἐξαιρετικὴν χάριν εἰς τὸ χρονογράφημα τῶν νέων Ἀθηνῶν; Θὰ φανῆ παράδοξον, ἀλλ' ἀποδεικνύεται ἀμέσως. Ἡ κατάλληλος του γλῶσσα, ἡ σχεδὸν ἀμετάφραστος εἰς ἄλλην διάλεκτον τῆς γῆς. Πράγματι πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀποδοθῆ εἰς ἄλλην γλῶσσαν π.χ. ἡ ἐξῆς φράσις τοῦ κ. Νιρβάνα: «Ἡ λευκόπεξα καὶ βοῶπις Μούσα τοῦ μαγιστείου ἐφούρηξε καρθέλια.» Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μεταηθῆς ἄλλοῦ διὰ μίαν διάστημα τριῶν χιλιάδων ἐτῶν ἀπὸ τὸ βοῶπις εἰς τὰ καρθέλια. Τιοιουτοτρόπως πρὸς τὰ κροβατικά παιγνίδια τῶν ἰδεῶν ἀντιστοιχεῖ τελείως ἡ φραστικὴ ἀκροβασία καὶ ἐφαρμόζεται τὸ ἀριστοτελικὸν παράγγελμα «παρὰ προσδοκίαν γράφειν».

Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἀντὶ τῶν Τοπωνυμιῶν ἔγραφα π.χ. μυθιστορήματα, δὲν θὰ ἤμην νηστευτῆς ἢ ὀσιομάρτυς καμμῆς αἰρέσεως τῆς γλώσσης. Θὰ ἐδώρεια ἐκεμέσα τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας, τὰ λογάρια τῆς μεσαιωνικῆς καὶ πᾶ πλούτη τῆς δημοτικῆς καὶ θὰ τὰ εὑρισκα ὀλίγα. Καὶ ἂν κανεὶς μέρωτοῦσε πῶς νὰ κάμη τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων, θὰ τοῦ ἔλεγα: «Παιδί μου, τὸ ἐρώτημά σου ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἔχεις τάλαντον. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ μυστικὸν τῶν συγγραφέων». Καὶ ἂν ἐπέμενε νὰ μάθῃ πῶς νὰ συνδυάξῃ ὠραία «καθαρεύουσιν» καὶ «δημοτικὴν», θὰ τοῦ ἔδιδα, κ. συνάδελφε, συστατικὸν μὲ τὴν διεύθυνσίν σου.

Καὶ κατόπιν ἀπορῶ πῶς ὑπάρχουν πεζογράφοι θέλοντες νὰ ἐπιβάλλουν τὸ ὕφος των καὶ εἰς ἄλλους. Σὺ δὲν ἐζήτησες διαιότητος ποτέ. Ἐλπίζω τοῦλάχιστον ὅτι καὶ ἐδῶ θὰ βασιλεύῃ ἡ εἰρήνη. Ἀκήρυκτος γλωσσικὸς πόλεμος λογογράφων πρὸς ἀναγνώστην εἶναι σκαιὸς καὶ περιόλογος, ἀποῦ καταστρέφει τὴν πειθῶ, ἦτοι τὸν σκοπὸν τοῦ λόγου. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης εἶναι πάντοτε γνωστόν. Σεῖς οἱ δημοσιογράφοι τὰ γνωρίζετε τελείως αὐτὰ ὅλα. Διότι εἴσθε καὶ οἱ μόνοι δημιουργοὶ κάθε δημοτικότητος καὶ τάνταταιν. Σεῖς ἐξωρίσατε τὴν δοκίμην καὶ σήμερον μόνον οἱ πρεσβύτεροι ἀποστέλλουν ὀφειλομένους ὀσπασμοὺς εἰς τὸ χάσμα τῆς νεότητός των. Καὶ ἐπαναφέρατε θριαμβευτικῶς πανελληνίους τύπους, ἐξοριστοὺς ἀπὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν, π.χ. πατέρας καὶ μητέρας, ὁ θεὸς ἀναπαύση τοὺς γονεῖς σας! Ἡμεῖς οἱ ἐπιστήμονες ἀποτεινόμεθα πρὸς ὀλίγους ὀμοτέχους. Ὁ φυσικὸς καὶ ὁ χημικὸς δύναται νὰ λέγῃ ὕδωρ καὶ ἄηρ ἢ καὶ νὰ γράφῃ ἀκριβέστερον διὰ χημικῶν τύπων. Ὁ ἀέρας ὅμως καὶ τὸ νερόν εἶναι ἀπαραίτητα εἰς τὴν ζωὴν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους.

Καὶ αὐτὰ γράφεις, φίλε μου, καὶ σύ. Ἀλλὰ τὸ τάλαντόν σου ἀπεδείχθη καὶ ἀντιστρόφως. «Φοβήθηκα, λέγεις, εἰς τὴν Γλωσσικὴν σου αὐτοβιογραφίαν, μήπως γεννηθῇ ἀκόμα ἕνας ἐμπειρικὸς γλωσσολόγος στήν Ἑλλάδα». Δὲν

ἀνεκάλυψες οὐδὲ κἄν ὀρθογραφικὸν σύστημα δικόν σου.... Ὁ Μπερτελώ, ὁ μέγας ἐφευρέτης, ἔλεγε ἀστείζόμενος ὅτι τὸ εὐκολώτερον πρᾶγμα εἶναι ν' ἀνακαλύψῃ κανεὶς μίαν θρησκείαν. Διαφωνῶ. Εὐκολώτερον εἶναι νὰ ἐφευρῇ κανεὶς μίαν ὀρθογραφίαν ἀφοῦ δύναται νὰ συντελέσῃ τὸ σύστημά του καὶ ἀκουσίως. Ἄλλὰ καὶ τῶν δύο ἐφευρετῶν ἰτὸ πρόβλημα εἶναι πόσους θὰ εὗρουν ὁπαδοὺς. Ἡ νεότης ὅμως εἶναι πάντοτε καὶ παντοῦ τολμηροτέρα. Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς ζωῆς. Συντηρητικοὶ καὶ νεωτερισταὶ ὑπάρχουν, καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχουν εἰς κάθε ζήτημα κοινωνικὸν καὶ θὰ ἦτο παράδοξον ἂν δὲν ὑπῆρχαν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν. Πολυγράφος λόγιος, ὁ κ. Abel Hermant, εἰσερχόμενος προχθὲς εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, ἐστιγματίεζε τοὺς «δηωτάς» τῆς γλώσσης τοῦ Βολταίρου. Τὸ «Times» τὸν ἀνόμαζε purist δηλ. καθαρολόγον ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀγγλικὴ γλῶσσα ἔχει δεινότερα προβλήματα, ὀρθογραφίας, λεξικοῦ καὶ πρὸ πάντων προφορᾶς. Μόνον ἡμεῖς ἀγριεύομεν ἔστω καὶ διὰ τὸ τελικὸν νῦ, τὸ ὅποιον θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, κύριοι, ὡς κυριώτικον νὰ προφέρω.

Τὸ συμπέρασμά μου εἶναι, κύριοι, ὅτι ὁ νέος Ἀκαδημαϊκὸς ἔλυσεν ἐμφύτως πλείστας δυσκολίας τῆς συνήθως σκυθρωπῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας. Μᾶς ἀπέδειξε ὅτι διὰ νὰ γράφῃ διαρκῶς κανεὶς μὲ πνεῦμα τόσον ἀνηθρὸν, χρε-

άζεται χάρισμα, ποῦ τοῦ ἔδωσεν ἡ φύσις. Καὶ δὲν ἤξεύρω πῶς, τὸ ὕψος του μ' ἐνθύμωσε κάποιον θρύλον παλαιόν, μίαν παραλλαγὴν τοῦ μύθου τοῦ Φάωνος, καθὼς περιπτοῦ τὸν ἔσωσε ὁ Αἰλιανός.

Ὁ ὠραιότατος Φάων εἶχε γηράσει, ἐξέπεσε καὶ κατήντησε «πορθμεύς». Ἐξαφνα βλέπει μίαν γυναῖκα νὰ πηδᾷ εἰς τὴν βάρακταν. Τὸν διέταξε νὰ προχωρήσῃ καὶ αὐτὸς ὑπήκουσε εὐθύς. Ἄλλὰ ἐνὼ ἐκωπηλάτει, τὴν ἐπρόσεχε καὶ ἀνεγνώρισε τὴν θεὰν τῆς εὐμορφίης. Ἦτο ἐκεῖνη καὶ τοῦ ἔδωσε ὡς ἀμοιβὴν ἀλάσαστρον μὲ μύρον. Ὁ Φάων ἔγινε καὶ πάλιν ὁ ὠραιότατος τῶν θνητῶν.

Κύριοι, ἄς λάβωμεν τὸν μῦθον ὡς χρησμόν. Ὁ Φάων τῶν ἀνθρωπίνων λόγων, ἡ Ἑλληνικὴ λογογραφία, θ' ἀναγεννάται ἐφ' ὅσον βλέπει ἀπὸ κοντὰ τὴν Ἀφροδίτην. Ἄς ἐλπίζομεν ὅτι ἡ θεὰ θὰ ψεκάξῃ ὀλίγον μύρον τῆς καὶ ἔδω. Καὶ ἄς εὐχηθῶμεν μὲ τοὺς Ὀρφικοὺς:

Ἐλθέ, μάκαιρα θεά, μάλ' ἐπήρατον εἶδος
ἔχουσα
καὶ μὲ τὸν Παλαμᾶν:

Γύρισε, ὦ πάλι γύρισε στὰ μέρη
τὰ δικά σου!

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ

(ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟΝ ΕΙΣ ΤΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ)

Ὁμολογουμένως ἀδεξιωτέρα εἰσαγωγή εἰς τὰ 50 τετράστιχα τῆς προκειμένης συλλογῆς ἦτον ἀδύνατον νὰ γίνῃ παρὰ πτὴν ἔξαρσιν τῆς τέχνης τῶν παλαιῶν. Ἦτον ὅμως ἀνάγκη νὰ καταλάβῃ ὁ εὐνοϊκὸς ἀναγνώστης ποίαν τεχντροπίαν περιεχομένου καὶ μορφῆς ἀκολουθοῦν. Ἄλλὰ ἡ προκειμένη ἀπόπειρα δὲν ἐπιζητεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ — ὅπως αἱ πλείσται ξένα — τὴν παλαιὰν Ἀρκαδίαν, τὸν Πᾶνα καὶ τὰς ἀρχαίας μας θεάς. Ὅχι. Ὁ κόσμος ἐκεῖνος δὲν ὑπάρχει πλέον παρὰ εἰς τὴν φαντασίαν ὀλίγων καὶ τέτοια δοκιμὴ ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ μόνον ἀφοῦ προετοιμασθῇ κατάλληλον κοινόν, αἰσθανόμενον τί ἔκρυβαν οἱ μαρμαρίνι νοαὶ, οἱ ἐρειπωμένοι τώρα. Σήμερον ἀρκεῖ νὰ καμαρώσωμεν τὴν ἐξωτερικὴν των τέχνην.

Ἄλλὰ ὁ γράφων ὁμολογεῖ ὅτι δὲν θὰ εἶχεν

οὐδὲ τόσῃν τόλμην, ἂν μὴ κατὰ τὰ ἴδια ἔτη ποῦ μετέφραζε τοὺς παλαιούς ἐπιγραμματοποιοὺς, ἐσώρευε καὶ τὰ Κυριώτικα τραγούδια. Καὶ δὲν ἤρρησε νὰ πεισθῇ ὅτι καὶ τὰ δημοτικὰ μας δίστιχα δὲν εἶναι παρὰ συνέχεια μᾶς ἀρχαίας παραδόσεως. Τοιαῦτα δεβαιώσεις ἐξαφνίζουσιν τοὺς πολλούς. Ἄλλ' ὅσοι ἐθυσίασαν ἐθελονταὶ μίαν ζωὴν εἰς τὴν θαθεῖαν ἐξερευνῆσιν ποῦ ἤρχισαν μετὰ τὸν Κοραῆ καὶ τὸν Φωριεὺ συστηματικώτερον ὁ Χατζιδάκις καὶ ὁ Πολίτης, ὅσοι μελετοῦν ὡς ἐνιαίαν τὴν γλῶσσαν, τὰ τοπωνύμια, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸν βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, δὲν ἀποροῦν διὰ τοιαῦτα θαύματα..... Εἰς μίαν μελέτην «περὶ τῶν λέξεων τραγῶδων καὶ τραγῶδων» ἐξετίξαμεν μὲ πολλὰς λεπτομερείας πῶς ἀπέμειναν αὐτὰ μετὰ δεινὰς κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς

χρόνους περιπετειάς τῶν τραγωδιῶν ὡς θλιβερά λείψανα τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Ἐδῶ δὲν εἶναι τόπος νὰ παραταχθοῦν χωρὶα ὑποδεικνύοντα πῶς κατὰ τὰ πανηγύρια τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐξακολουθοῦσαν οἱ λαϊκοὶ ποιηταὶ νὰ «συνερίζωνται» καὶ ν' ἀπαγγέλλουν τοιαῦτα δίστιχα ὅπως ἄλλοτε ὁ Αἰπόλος καὶ ὁ Ποιμὴν τοῦ Θεοκρίτου (Εἰδ. ε'). Ἰὰ σημερινὰ δίστιχα τοῦ Πανελληνίου εἶναι κατὰ κανόνα ρίμες. Ἄλλ' ὅτι πρὸ αὐτῶν ὑπῆρχαν ἄνομοιοκατάληκτα, φθάνει νὰ μαρτυρηθῇ τὸ χειρόγραφον τοῦ Λονδίνου. (Βλ. Ἐρωτοπαίγνια. Ἐκδ. Hesselring καὶ Pernot σ. 11). Δίστιχα δὲ προφανῶς ἦσαν καὶ τὰ τραγουδήματα πού ἐκαλοφώναζαν διὰ τὸν Λύβιστρον οἱ καυχίτζες τῆς Ροδάμνης, καὶ εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ Ἀχιλλέως.

Τραγοῦδιν λέγει ἡ εὐγενικὴ εἰς τὸν χορὸν ἀτῆ τῆς.

Ἄλλὰ ποῖα σχέσις ὑπάρχει — θὰ ἐρωτήσῃ ἀνυπόμονα κανεῖς — μεταξὺ τῶν λαϊκῶν διστίχων καὶ τῶν ἐπιγραμμάτων, εἶδους τόσον περιτέχνου; Τὰ δίστιχα παραβάλλομεν ἡμεῖς πρὸς ἀγριολοῦλουδα συγγενῆ τοῦ κριευτοῦ Σ τ ε φ ἄ ν ο υ. Βεβαίως τὰ πλείστα δὲν εἶν' ἔργα οὔτε τοῦ Ἀσκληπιάδου οὔτε τοῦ Μελεάγρου. Ἄλλ' ὅ,τι μέλει τὸν ἱστορικὸν τῆς τέχνης εἶναι ἡ τεχνολογία. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, παραθέτων ἀγγελία προϊστορικῶν Κυπριακῶν τάφων καὶ σημερινὰ φλασκία, κατέστησε ψηλαφητὴν τὴν ὁμοιότητα τοῦ διακόσμου. Ἐὰν λοιπὸν μετὰ τὰ ἀρχαῖα στρέψωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν προσοχὴν πρὸς τὰ λαϊκὰ δίστιχα, θὰ διακρίνωμεν ἀμέσως τὸν ἐντελῶς ἀρχαϊκὸν τὸν χαρακτήρα. Ὅπως ἐλέγαμεν παραπάνω, ὅτι οἱ ἐπιγραμματικοὶ ἔδρασαν τὴν κατάλληλον σπυγμὴν, καὶ ὁ Κυπριώτης στιχουργὸς τραγοῦδει

Ἐμπαυνα μέσ' στήν ἐκκλησιάν κ' ἰ'
ἐχαμογέλασέν μου.
κ' ἰ' ἐπῆα ν' ἄψω τὸ κ' ἐρὶν κ' ἰ' ἔτρεμα
κ' ἰ' ἐππεσέν μου.

Τόση συγκίνησις, ὑπερέτερα τῆς θρησκευτικῆς, ἐκφράζει καὶ τὴν ἀφέλειαν τοῦ ἀγρότου.

Τὸν τόπον πού φιλοῦμαστον θωρῶ τον
κ' ἰ' ἐννὰ σκάσω,
φαίνεσται μῦπεσεν φιλὶν κ' αἰ σ' ὕβκω
νὰ τὸ πιάσω.

Ἡ ἔξαφνικὴ παρομοίωσις τῶν φιλημάτων πρὸς ἀμύγδαλα ἢ κουφέτα εἶναι καθ' αὐτὸ χαριτωμένη.

Ὅτι δὲ πολλάκις οἱ λαϊκοὶ στιχουργοὶ δὲν εἶναι πρωτόπειροι (primitifs), ἀρκεῖ νὰ τὸ δείξῃ τῆς στιχουργίας ἡ συμμετρία.

Σηκῶννω πέτραν, βρισκω την, πίννω
νερόν, θωρῶ την.

Ἄλλ' ἀξιώτερον προσοχῆς εἶναι ὅτι οἱ ἀνόνημοι αὐτοὶ τραγουδισταὶ ἐξαίρονται συχνὰ εἰς φιλοσοφίαν τῆς ζωῆς, ὅπως Ἑλληνικὴν μὲ μίαν μόνον ζωντανὴν παρομοίωσιν.

Τοῦτον τὸν κόσμον πού θωρεῖς
(δ) ἐν κ' ἰ' ἐπροικ' ἴσαν μάς τον
ἐδῶκαν μας τον δανεικὸν κ' αἰ πάλ'
ἐπῆραν μάς τον.
Τοῦτον τὸν κόσμον πού θωρεῖς
κ' αἰ ποῖδς (θ) ἐννὰ τὸν ἔχ' ἡ;
Ἐννὰ τὸν ἔχουν τὰ βουνὰ κ' αἰ τὸ νερόν
πού τρέχ' εἰ.

Ἦδη ὁ φίλος ἀναγνώστης ἐλπίζομεν ὅτι θὰ συμφωνήσῃ ὅτι τόσον τέλεια πρότυπα παλαιὰ καὶ τόσον ἀξιοσπούδαστα νέα ἄξιζαν τὸν κόπον νὰ γίνουν ὑποκείμενον μιᾶς ἔστω καὶ λαϊκωτέρας διατριβῆς, καθὼς ὁ πρόλογος αὐτός, καὶ — διατ' ὄχι; — καὶ μμησεως, ὅπως οἱ κατόπιν στίχοι. Ἐὰν τὸ Ἑλληνικὸν ἐπίγραμμα ἀναζητήσῃ, τὸ κέρδος καὶ μόνης τῆς στιχουργικῆς μορφῆς, δὲν θὰ εἶναι μικρόν.

Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Μύκονος, Αὐγ. 1929.

ΕΝΑ ΝΕΑΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΟΥ Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ

Κύριε Διευθυντά τῆς «Ἀμαθείας»,

Σᾶς γράφω τὰς κατωτέρω ἀσυναρτήτους μου ἐντυπώσεις περὶ τῆς ὥραίας σας πόλεως ἢ μάλλον τῶν ὥραίων τῆς πόλεώς Σας, διότι τῇ ἀληθείᾳ εἶμαι κατενθουσιασμένος. Θὰ μοῦ εἰπῆτε ὅτι σεῖς γνωρίζετε καλλίτερα τὴν Σμύρνην ἀπὸ ἐμέ, ἀφοῦ εἶμαι ξένος. Ἄλλ' ἴσα ἴσα, δι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσέξετε οἱ Σμυρναῖοι ποῖαν ἰδέαν σχηματίζει ὁ ἐπὶ τινος ἡμέρας ἐπισκεπτόμενος τὴν πατρίδα τοῦ Ὀμήρου. Εἶπα τὴν πατρίδα τοῦ Ὀμήρου, μολοντοὶ γνωρίζω πόσαι πόλεις διεκδικοῦν αὐτὴν τὴν τιμὴν· ἀλλὰ, τί τὰ θέλετε; πῶρα ἐσχημάτισα τὴν πεποιθήσιν μου, ὁ μέγας ποιητὴς ἀφεύκτως ἦτο συμπολίτης Σας· καὶ πῶς ἄλλως; διὰ νὰ ψάλλῃ τὰ κάλλη τῆς Ἑλένης θὰ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν καμμίαν Σμυρναίαν, ὡς ἐκείνας πῶ εἶδα προχθὲς εἰς τὴν προκουμαίαν Σας, μόλις ἔφθασα· καί, νὰ Σᾶς τὸ εἰπῶ, ἔρχομαι διὰ τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας πολὺ καλὰ γνωρίζω· δὲν ἤξεύρω ἂν τὰς γνωρίζετε καὶ Σεῖς, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς Ἀθίδας, δὲν σᾶς εὐχομαι νὰ πᾶς μάθετε· δὲν θέλω νὰ εἶπω ὅτι εἶν' ἀποτρόπαιοι αἱ ἀπόγονοι τῆς Ἀσπασίας, ἀλλὰ, ποῦ Σμυρναῖαι!.. Καλέ, τί χάρις, τί κομψότης, τί γλυκάδα, τί γέλοια, τί νάζια, ἀλλὰ πρὸ πάντων τί μάτια καὶ τί στόμα. Ὅταν ἤρχομαι εἰς τὴν Σμύρνην, μοῦ ἔλεγαν ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχουν πολλοὶ λωποδῦται καὶ κάτι θὰ χάσω χωρὶς ἄλλο· εὐτυχῶς ἐξ ὅσον μὲ ἐφόβιζαν δὲν ἔχασα τίποτε, ἀλλ' ἀμέσως εἰς τὸν περιπατοῦν ἔχασα, καθὼς λέγουν, τὸν νοῦν μου, ποῖαν νὰ πρωτοθαυμάσω· ἂν δὲ μὴ ἀνεχώρουν ἐντεῦθεν αἴριοι, ἀφεύκτως κανεὶς γελαστός διάβολος θὰ μοῦ ἔκλεπτε ὄχι πλέον τὸ πεινχρόν μου βαλάντιον, ἀλλὰ τὴν καρδίαν, ὅσον καλὰ καὶ ἂν τὴν εἶχα κομμμένην· εἶπα διάβολος, καὶ τώρα συλλογίζομαι ἂν δὲν πρέπει νὰ γράφω ἄγγελος· εἶν' ἀληθὲς ὅτι ὁ καθηγητὴς κ. Δαμαλᾶς δὲν ἀνεκάλυψεν ἀκόμη ἀκριβῶς τὸ γένος τῶν περρωτῶν κατοίκων τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ πιστεύω κ' ἐκεῖνος θὰ πεισθῇ ὅταν ἔλθῃ εἰς τὴν Σμύρνην· ἂν ἤμην ποιητὴς, ῥομαντικὸς μάλιστα, θὰ ἔγραφα ὀριστικῶς ὅτι ἔκαμαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ὀλόκληρον ἀποικίαν εἰς τὴν πόλιν Σας· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶμαι παρὰ κοινὸς ταξιδιωτῆς καὶ ἀγαπῶ πολὺ ἀντὶ τῶν μεταφορικῶν τὰ πρα-

γματικά, θὰ σᾶς διηγηθῶ ἐν ἀνέκδοτόν μου, τὸ ὁποῖον μοῦ συνέβη σήμερον· καὶ κατοπιν θὰ σᾶς ἐρωτήσω ἂν δὲν εἶχα δίκαιον νὰ ὀνομάσω πρὸ μικροῦ διαβόλου τὰ χαριτωμένα σας κοράσια. Ἐγύριζα μόνος ἄνευ συντρόφου τοὺς δρόμους Σας τοὺς στενοὺς καὶ ἐπρόσεχα ὅτι πλησίον τῶν κρεοπωλείων εὐρίσκοντο κορνιζοπωλεῖα, φαρμακεία, ζαχαροπλαστεῖα, φερετροποιεῖα, ξενοδοχεῖα καὶ ἀνθοκομεία. Οὕτως ἀφηρημένος, ἀκούω μίαν φωνὴν «Ψυχὴ μου», καὶ ἀμέσως ὑπέθεσα συνεπισημένος ἀπὸ τὰς Ἀθίνας, ὅτι κανεὶς ἀρεϊμάνιος μουστακαλῆς ἐπέιραξε τὴν σεμνότητα χονδρῆς ὑπηρετρίας· ἀλλ' ἐπειδὴ κανεὶς ἄλλος δὲν ἦτο εἰς τὴν στενωπὸν ἐκεῖ, ἔστρεψα πανταχοῦ τὸ βλέμμα κ' ἐνόησα ὅτι ἡ ἐξ ἐφόδου ἐκείνη προσβολὴ ἐγίνετο ἐναντίον μου, διότι μετ' ὀλίγον διέκρινον ὅπισθεν κλειομένης θύρας ὄρασιόν πρόσσωπον γελῶν διὰ τὴν σύγχυσίν μου· πρώτην φορὰν ἐμάνθανα τὸ εἶδος τοῦτου τοῦ ἐρωτικοῦ πολέμου καὶ ἀπερχόμενος ἠττημένος ἐσχεπτόμην τοῦλάχιστον νὰ χρησιμοποιήσω τὸ πάθημά μου, ἀλλὰ, καθὼς λέγουν, τὸ πουλὶ ἐπέταξε καὶ πράγματι, ὡς πτηνὸν ἐχάθη ἀπὸ τῆς ὄψεώς μου ἡ φιλοπαίγμων καὶ φιλόγελος κορασίς, περὶ ἧς ἔχω μόνον νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἀποτείνουσα τοιαυτὴν προκλήσιν πρὸς ἐμέ, δὲν θὰ εἶχαν ἀκατῆν καλαισθησίαν. Ἀλλὰ τώρα, παρακαλῶ, δὲν εἶχα δίκαιον νὰ φοβοῦμαι μήπως ἀπολέσω ἢ πωλήσω τὴν καρδίαν; Τί νὰ σᾶς εἰπῶ; Σήμερον εἰς τὴν πλάνην μου ἐν τῇ πόλει παρετήρουν ἕνα λαχανοπωροπώλην, δηλαδή αὐτὸς ἐπώλει μῆλα, σταφύλια, ἐλιές, καὶ δὲν ξεύρω τί ἄλλο, φορτωμένα ἐπὶ μικροῦ ὄνου· κάθε ὀλίγον ἐστέκετο καὶ πρὸ ἐκάστης θύρας προέκυπτε ῥαδινὸν ἀνάστημα, ὥραια ὑπηρέτρια, συζητοῦσα πρὸς αὐτὸν μετ' ἀκκισμῶν ἐν ἡμῶν ποιητῆς πάλιν, καθὼς ὁ κύριος Κόκκος, θὰ ἔκαμνα μίαν σύγκρισιν μεταξὺ τῶν εἰδῶν τοῦ λαχανοπώλου καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν ἀγοραζουσῶν, παραβάλλων τὰ μῆλα τῶν καλάθων, πρὸς πᾶς παρειάς, τὰ γλυκὰ σταφύλια πρὸς τὰ γλυκὰ τῶν χεῖλη κ' ἐπὶ τέλους τὲς ἐληές πρὸς τὰ μάτια πὰ κατάμαυρα τῶν Σμυρναίων ἐκείνων θεραπευτῶν. Ἀλλ' ἐγὼ ἤμην τότε ἀφηρημένος εἰς ἄλλας σκέψεις· ὁ λαχανοπώλης, ὁ ὁποῖος ἐγελοῦσε μὲ ὅλας, πωλὼν τὰ εἶδη του, θὰ ἐπωλοῦσε

βέβαια και μετοχὰς τῆς καρδίας του και πόσιν πώλησιν θὰ ἔκαμνε! Καὶ τόσοι μάλιστα ἐνθουσιάσθην ἀπὸ τὰ κέρδη του, ὥστε... ἐσυλλογίσθην και μίαν φράσιν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου: Ἐὰν δὲν ἦμην Ἀλέξανδρος βασιλεὺς θὰ ἤθελα νὰ ἦμην Διογένης ὁ κυνικός. Οὕτω και ἐγὼ τὴν ὄραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἔβλεπα τὰς ἐρωποτροπικὰς ἐκείνας ἐργασίας τοῦ πλανωμένου ἐμπόρου, Σᾶς βεβαῖω, ἐσκέφθην, μονο-

λογῶν: Πόσον θὰ ἤθελα νὰ εἶμαι λαχανὰς τῆς Σμύρνης, ἐὰν μὴ ἦμην

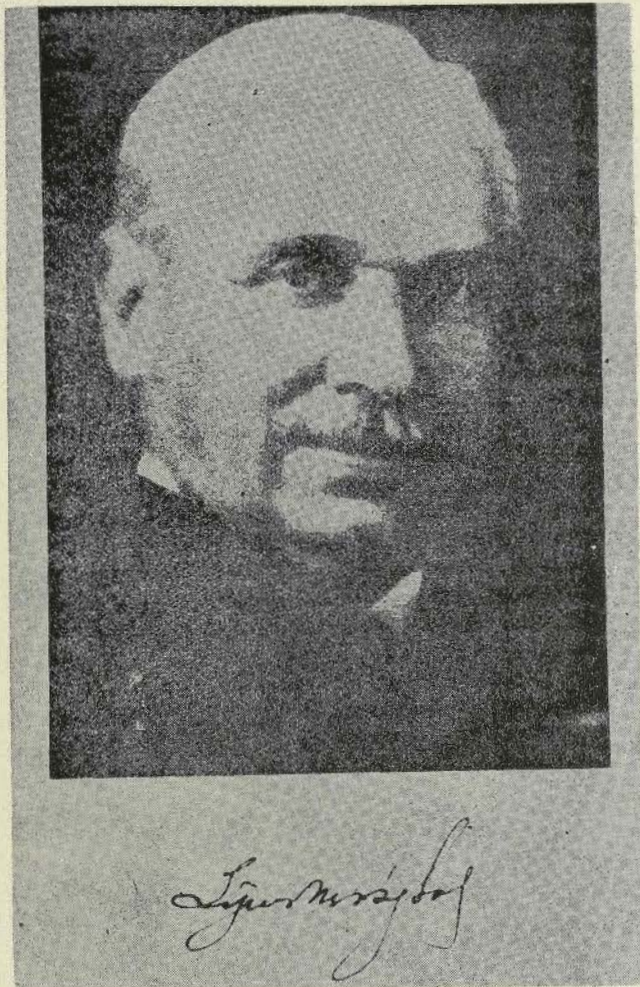
Φοιτητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐν Σμύρῃ 18 Νοεμβρίου 1890.

Πρὸς τὴν ἀξιότιμον

Διεύθυνσιν τῆς «Ἀμαλθείας»

Ἐνταῦθα.

ΠΟΙΗΣΗ

(Μεταφράσεις)

ΜΟΣΧΟΥ

ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἄμα τ' ἀγέρι τὸν γιαλὸν σιγὰ σιγὰ χαδεύη
 Πλανᾷ τὸν νοῦν μου τὸν φτωχὸν κ' ἀρνοῦμαι τὴν στεριάν
 Κι' ἀκόμα περισσότερο ἢ γαλήνη μὲ μαγεύει·
 Κι' ἅμα φουσκώση ἡ θάλασσα κ' ἀφρίση ἀπ' τὸν βοριάν
 Καὶ κάθε κῆμα σὰ θεριὸν μουγγρίζη καὶ παλεύη
 Τὸν γιαλὸ φεύγω, λαχταρῶ τὸ χῶμα, τὸ κλαδί,
 Γῆ θέλω, δάση ἀρέσουνε σ' ἐμένα τὸν ὀρεῖτη,
 Ποῦ κ' ἂν φυσήξῃ ὁ ἄνεμος τὸ πεῦκο τραγουδεῖ.
 Βαρεῖά 'ναι τοῦ ψαρῶ ἡ ζωὴ, ποῦχει τὴ βάρκα σπίτι
 Κ' ἔχει τὴν θάλασσα δουλειὰ καὶ ψάρια κυνηγεῖ·
 Ἐγὼ τὸν ὕπνον ἀγαπῶ, ποῦ ὁ πλάτανος σκεπάζει,
 Μ' ἀρέσει ἐμένα ἐκεῖ κοντὰ ν' ἀκούω τὴν πηγῆ,
 Ποῦ στὸν βουνήσιο μουρμουρᾷ γλυκὰ δὲν τὸν τρομάζει.

Κύκλωψ

'Αλήθεια, ἔτος (24) Τον Ἀριθ. (1188) 324, 1 Ἰανουαρίου 1904

ΟΡΑΤΙΟΥ

Θωρεῖς πῶς τὸ βουνὸν λάμπει ἀπὸ χιόνι
 Βαθύ, βαθύ, καὶ τώρα φορτωμένον
 Τὸ βάρος κάθε δένδρον δὲν σηκώνει
 Κάθε ποτάμι ἐστάθη παγωμένον.

Γιὰ τὴν κρυάδα στοίβαζε στὸ τζάκι
 Ἐύλα πολλὰ καὶ ποτήρι χύνε
 Προπέσεινον γλυκόποτον κρασάκι
 Κι' ἀλύπητα, ἀκριβέ μου, πῖνε, πῖνε!

Ἄφησε τᾶλλα στοὺς θεούς! Ἐκεῖνοι
 Θὰ στρώσουν τοὺς ἀνέμους, ποῦ παλεύουν
 Στὰ κύματα, καὶ πὰ δὲν θὰ σαλεύουν
 Τὰ κυπαρίσσια, μηδ' οἱ γέροι πρίνοι.

Τί αὔριον θὰ γίνῃ, μὴ γυρεύῃς!
 Κι' ὅτι κ' ἂν ἔλθῃ, ἐσὺ νὰ τὸ λογίζῃς
 Γιὰ κέρδος, καὶ ποτὲ μὴ βαριεστίζῃς,
 Παιδί μου, ν' ἀγαπᾷς καὶ νὰ χορεύῃς.

Ἐσότου δὲν σὲ φθάσουν τᾶσπρα γένεια·
 Ἀγῶνες καὶ παλαιστρες ζήτα τώρα,
 Ζήτα κρυφὰ λογάκια ξαχαρένια·
 Τὴν νύκτα σὲ συμφωνημένην ὄρα!

Ζήτα τὸ γέλιον, ποῦ ξεφανερώνει
 Τὴν κόρην, τὴν κρυμμένην στὸ καρτέρι,
 Καὶ ζήτα ἐνθύμημα παρμένο ἀπὸ χέρι
 Μικρόν, ἀμάθητον πῶς νὰ πεισμώνη.

Στύταξ

«Ἀλήθεια» Λεμεσού 31 Δεκεμβρίου 1898

J. DRINWATER

ΩΔΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΥΡΩΝΑ

Μετάφραση Σ. Μενάρδου

Μεσολόγγι, Ἀπριλίου 19
1824—1924

Ἄφοῦ εἶπε τὸ τραγοῦδι του μὲ τὴν παλιά του θλίψη
 κι' ἀφοῦ ἡ φιλία σὰν ἀνθος κι' αὐτὴ εἶχε μαραθῆ
 καὶ τῆς ἀγάπης πρόωμα ψυχράθησαν οἱ πόθοι
 μοναξιασμένος κι' ἄσκοπος, σὰν ὄνειρο βαθύ,
 σὰν ἦπτε κάθε τῆς ζωῆς ἀρμύρα, κάθε πίκρα
 στὴν ἄσωτη, στὴν ἄπληστη τοῦ ἔρωτα χηρεὰ
 κι' ἀφοῦ τὸ θέρος πέρασε τὸν ἔξωρο χεμιῶνα,
 αὐτὸς ζητώντας λυτρωμὸν ὁ Λυτρωτής, βαριά
 ἀρματωμένος, στάθη ἔμπρὸς στὲς πύλες τῆς Ἑλλάδος,
 καὶ φλόγα, πλοῦτη δίδοντας, τὴ δόξα του μαζί,
 ἔμαθε πῶς νὰ μάχεται, πῶς τὴν τιμὴ νὰ σώζη
 ποῦ ἐντὸς του ξύπνησε ξανὰ καὶ νὰ πεθάνη πάγει,
 χιλιάκριβη στὰ τέλη της, αἰώνια γιὰ νὰ ζῆ
 καὶ νὰ λαλιέται ἀτέλειωτα στὰ Ἑλληνικὰ πελάγη.

II

Ἐκατὸ χρόνια πέρασαν, μὰ πάντα εἶναι κοντὰ μας
 τὸ δεύτερο προσκύνημα κι' ἡ ὄρα του ἡ στερνὴ
 κι' ἀκόμα βγαίνει ἕνας καημὸς βαθιὰ ἀπ' τὸ Μεσολόγγι
 σὰν τὴν ὀδύνη τὴν παλιά, ποῦ ἡ Ἀτακὴ σκηγὴ
 μὲ θεῖον οἶκτον ἔμπροστὰ σὲ πένθος τόσο θεῖο
 νὰ στεφανώνη ἀξίωνε μὲ μέλη τραγικὰ
 καὶ νὰ διαχύνη ἀγνότητα καὶ νὰ σκορπίζη λάμψη
 στοὺς μύθους τοὺς ἄλλοτινοὺς, στὰ πρωτινὰ κακά.

Πῶς πάλι χρειαζόμεθα κι' ἐμεῖς οἱ τωρινοὶ
παρόμοιον ὄραμ' Ἀττικὸ γιὰ τόσο ὠραῖο τέλος!
πού ὁ Μπάυρον ἀνέγκλητος στὸ τέλος νὰ φανῆ,
καὶ στὴν Ἑλλάδ' ἀγαπητὸς καὶ στὴν Ἀγγλία κάτου
συχωρημένος καὶ χωρὶς κἀθ' ἔχθρα ταπεινή,
μὲ τὸν ἀγνὸ ἱπποτισμὸ τ' Ἀρόλδου τ' ἀθανάτου.

(ΟΜΗΡΙΚΟΣ) ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ

Τὴν χρυσοστέφανη, γλυκειάν, πανώριαν Ἀφροδίτη
θὰ ψάλω, πού τ' ἀκρότειχα ὅλης τῆς Κύπρου ὀρίζει.
Ἐκεῖ τὸ ὕγρὸ τὸ φύσημα τὴν πῆγε τοῦ Ζεφύρου
στὸ κῆμα τῆς πολύφλοισθης τῆς θάλασσας ἐπάνω
μέσ' στὸν ἀφρὸ τὸν μαλακὸ κι' οἱ Χρυσοφόρες Ἔωρες
τὴν ἐδεχθῆκαν πρόσχαρες κι' ἀτίμητα στολίδια
τὴν ἔνδυσαν, τῆς ἔβαλαν στ' ἀθάνατο κεφάλι
ὠραῖο στεφάνι ὀλόχρυσο καὶ μέσ' στὰ τρύπια αὐτιά της
δύο σκολαρίκια ἀπὸ χαλκὸ κι' ἀπ' ἀκριβὸ χρυσάφι.
Τὸν ἀπαλὸ της τὸν λαϊμὸ καὶ τὰ λαμπρὰ της στήθη
μὲ περιλαίμια κόσμησαν, ὅπου κι' οἱ ἴδιες Ἔωρες
μ' αὐτὰ χρυσοστολίζονται ὄσες φορὲς πηγαίνουν
στῶν ἀθανάτων τὸν χορὸ καὶ στοῦ πατρὸς τὸ δῶμα.
Κι' ἀφοῦ τὴν ἐσυγύρισαν καὶ μ' ὄλα τὰ στολίδια,
στοὺς ἀθανάτους πῆγαν τὴν κι' ἐκεῖνοι ἅμα τὴν εἶδαν,
τὴν χαιρετοῦσαν, ἔσφιγγαν τὸ χέρι της μὲ πόθο
καθένας στὴν δική του αὐτὴ γυναῖκα νὰ τὴν πάρη,
γιατὶ τὰ κάλλη ἐθαύμαζαν τῆς κόρης τῶν Κυθήρων.

Χαῖρ' ἐσύ, παιγνιδόματη, γλυκόγελη, καὶ δῶσ' μου
τὴν νίκη στὸν ἀγῶν' αὐτὸν καὶ στόλισ' τὴν ὠδή μου,
καὶ ἄλλο τραγοῦδι πάλι ἐγὼ κι' ἐσένα θὰ χαρίσω!

ΗΣΙΟΔΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ 286—308

Τὰ γνωστικὰ ἐγὼ θὰ σοῦ πῶ, λαφρόμυαλέ μου Πέρση,
Κακία ἂν θέλης εὔκολα κι' ἀρμαθιαστὰ τὴν παίρνεις·
ὁ δρόμος εἶν' εὐήλατος κι' εἶναι κοντὰ ἢ μονή της!
Ὅμως ἐμπρὸς στὴν Ἀρετὴν ἔχουν ἰδρωτὰ βάλει
οἱ ἀθάνατοι, καὶ μακρινὸς ἀνήφορος σ' ἐκείνη
πηγαίνει, στὴν ἀρχὴ τραχύς· μόν' ἅμα κανεὶς φθάση
στὴν κορυφή, τότε εὔκολος ὁ πρὶν δύσκολος εἶναι.

Ἐκεῖνος εἶν' ὁ ξῶπρωτος, πού μόνος του ὄλα ξεύρει
καὶ σύμφορα στοχάζεται μὰ τώρα καὶ κατόπι.

κι' εκείνος πάλι είναι καλός πού άκούση τού φρονίμου.
 "Όμως εκείνος πού ούτ' αυτός νοῦν ἔχει κι' ούτ' άκούει
 τού γνωστικού ούτε πείθεται, αυτός άχρεῖος είναι.

Μόν' ἔσὺ πάντοτ' ἐνθυμοῦ τὸ τί σοῦ παραγγέλλω
 κι' ἐργάζου, Πέρση εὐγενικέ, γιά νά μισᾷ σε ἡ Πείνα
 κι' ἡ σεβαστή νά σ' ἀγάπᾳ ἡ Δήμητρα ἡ ὠραία
 καί νά γεμίζη σου ἀπό βιός τὸ θέρος τήν καλύβη.

Ἡ Πείνα εἶναι συντρόφισσα τ' ἀνθρώπου τ' ἀκαμάτη,
 γιατί οἱ θεοὶ κι' οἱ ἄνθρωποι μισοῦν τὸν σταυροχέρη
 πού ζῆ παρόμοιος στήν ὄκνιά μέ τοὺς ἀργούς κηφήνες,
 ὅπου χαλοῦν τὸν κάματο τῶν μελισσῶν καί τρώγουν.

Μόν' ἔσύ, Πέρση, δούλευε κι' ἀγάπα τὴ δουλειά σου
 γιά νά ναι τὰ κελλάρια σου βιός ὁμορφο γεμάτα.
 Μὲ τὴ δουλειά κερδίζομε καί πρόβατα καί πλούτη.

MIMNERMOY

I

Ἐμεῖς τὰ φύλλα μοιάζομε, πού ἡ ἀνοιξη τ' ἀνοίγει
 καί μεγαλώνει τα γοργός ὁ ἥλιος ἀπαλά,
 μὰ τοὺς ἀνθούς χαιρόμεθα τῆς ἡβης ὦρα λίγη
 χωρὶς νά δοκιμάσωμε κακὰ μηδὲ καλά.
 Οἱ μαῦρες Μοῖρες καθεμιά φέρνει κακὸ δικό της·
 ἡ μιὰ μέ τέλος τὰ φρικτὰ σιμώνει γερατειά
 κι' ἡ ἄλλη μέ τὸν θάνατο! Πῶς ὁ καρπὸς τῆς νιότης
 πῶς ὠρμάζει σύντομα στοῦ ἡλίου τὴ φωτιά!
 Μόν' ἅμα ῥθῆ τὸ τέλος της καί πάει κι' ἡ ὦρα τούτη,
 καλύτερος ὁ θάνατος παρὰ νά ζῆ κανεῖς.
 Χίλια κακὰ ἔρχονται· ἄλλοτε πᾶν τὰ πλούτη
 κι' ἡ φτώχεια εἶν' ἓνα βάσανο π' ἀδιάκοπα πονεῖς!
 Πάλι ἄλλος ὄνειρεύεται παιδάκια ἀγαπημένα
 καί πάει στὸν τάφο του μ' αὐτὸν τὸν πόθο τὸν πικρό·
 ἄλλος ἀρρώστια ἔχει βαρειά· καί δὲν θωρᾷ κανένα,
 πού νά μὴ δῖνη του ὁ Θεὸς κακά, σωρὸ, σωρὸ.

II

Κρύος ἰδρώτας πάραυτα τὸ σῶμα μου ὄλο πᾶνει,
 τ' ἄνθος τῶν νέων συντρόφων μου ὁ νοῦς μου ἅμα σκεφθῆ...
 Ἔπρεπε ὅ,τι εἶναι χαρωπὸ καὶ ὠραῖο, νά μὴν πεθάνη,
 μὰ σύντομό 'ναι ὡς ὄνειρον ἡ νιότη ἡ θαλερή.
 γοργὰ τὸ γῆρας τ' ἄχαρο καί τ' ἄσχημο μᾶς φθάνει
 κι' ἀπάνω στὸ κεφάλι μας κρεμάζεται βαρὺ,

πὸ μιστὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀγνώριστο τὸν κάνει
καὶ τοῦ χαλάει καὶ μάτια του καὶ νοῦν ἅμα χυθῆ.

ΣΑΠΦΟΥΣ

II

Γλυκειά μου μάνα, δὲν μπορῶ στὸν ἀργαλειὸ νὰ ὑφαίνω
ἀγάπη μ' ἔπιασε βαρειά γιὰ νέο χαριτωμένο.

III

Ἔδυσ' ἡ Πούλια τώρα
καὶ τὸ φεγγάρι. Μὰ ψυχή...
Μεσάνυχτα. Φεύγει ἡ ὥρα
κι' ἐγὼ κοιμοῦμαι μοναχή!

(Μεγάλη κόρη ἀνύπανδρη)

Σὰν τὸ γλυκόμηλο ψηλά στὴν ἄκρη κοκκινίζει,
στὴν ἄκρην ἄκρη τῆς μελιᾶς, τί τῶχουνε ξεχάσει.
Ὅχι! κανεὶς δὲν τὸ ξεχνᾷ, δὲν μπόρεσε νὰ φθάσει!

ΑΛΚΜΑΝΟΣ

II

(Κηρύλος)

Παιδοῦλλες μου μελίφωνες, θὰ ψάλλετε πιά μόνες·
Δὲν μὲ βαστοῦν τὰ γόνατα! Κηρύλος ἄς γενῶ.
ποῦ στὸν ἀνθὸ τοῦ κύματος πετάει μὲ τὶς ἀλκυόνες,
τὸ ξέννοιαστο τῆς ἀνοιξῆς πουλι τὸ γαλανό.

ΘΕΟΓΝΙΔΟΣ

I (15—18)

Μοῦσες καὶ Χάριτες, παιδιά τοῦ Διὸς χαριτωμένα
Στοῦ Κάδμου τραγουδήσατε τὸν γάμο ἕνα ρητό:
«Ἀγαπητὸ εἶναι τ' ὁμορφο κι' εἶν' τ' ἄλλα μισημένα»
Ἐπὶ χειλιάκια ἀθάνατα τὸ ρῆμα βγῆκε αὐτό!

II (1015—1018)

Χαρά στον, ἄ, καλότυχος ὅποιος προτοῦ γνωρίσει
βάσανα χίλια, κατεβῆ στὸν Ἄδη τὸν βουβό,
Πρὶν δοκιμάσει τῶν ἐχθρῶν τὰ πάθη καὶ τὰ μίση
καὶ πρὶν μάθη τῶν φίλων του τὸν νοῦ τὸν ἀκριβό!

III (1069—1073)

Μωροὶ εἶν' ἐκεῖνοι καὶ σαλοὶ τοὺς πεθαμένους ὅσοι
 κλαῖν κι' ἀψηφοῦν τὴ νιότη τους πού σὰν ἀνθὸς μαδᾶ.
 Γέλα, καρδούλα μου γλυκειά· θὰ πλασθοῦν ἄλλοι τόσοι
 μὰ σὰν τὰ κλείσω, θᾶμ' ἐγὼ μαυρόχωμα ἐκείδᾶ.

ΠΙΝΔΑΡΟΥ

NEMEONIKOS E' (483 π.Χ.)

Δὲν εἶμ' ἀνδριαντοποιὸς ἀγάλματα νὰ φτιαίνω (στροφὴ α')

π' ἀσάλευτα πατοῦν τὸν στιλοβάτη!

Ἐσύ, τραγοῦδι μου γλυκό, πάρε τὸ κάθε ἀκάτι
 καὶ 'σ κάθε τρεχαντήρι ἀνέβα πάνω
 καὶ λάμψε ἀπὸ τὴν Αἴγινα, νὰ πῆς στήν οἰκουμένη,
 πὼς ὁ Πυθέας τοῦ Λάμπωνος βλαστάρι
 τοῦ παγκρατίου τὸν στέφανο στὰ Νέμεα ἔχει πάρε
 πρὶν δεῖξῃ ἀκόμη ἀνθὸ χρυσὸ στὸ γένι!

Στοὺς Αἰακίδες πόρσισε τιμὴ τους δοξαζόμενους (ἀντιστρ.)
 τοῦ Κρόνου καὶ τοῦ Διὸς τοὺς ἀπογόνους,
 τῶν Νηρηίδων θρέμματα, καὶ τίμησε γιὰ χρόνους
 τὴν Αἴγινά του, π' ἀγαπᾶ τοὺς ξένους.

Τὴν πόλη, ποῦχαν εὐχηθῆ περιδοξὴ νὰ γίνῃ
 γιὰ τὰ παιδιά της καὶ γιὰ τὰ πλοῖα μιὰ μέρα,
 μπρὸς στὸν βωμὸ, μὲ σηκωτὰ τὰ χέρια στὸν αἰθέρα,
 οἱ ἔγγονοι τοῦ Χείρωνος ἐκεῖνοι
 κι' ὁ Φῶκος, νύμφης γέννημα ἐπάνω στ' ἀκρογιάλι (στροφὴ β')

ἔργο ὄχι δίκαιο μ' ἀποστομώνει,
 πὼς τὸ νησί τους ἄφησαν καὶ ποιά ἀπὸ τὴν Οἰνώνη
 κατάρα τοὺς ἀλκίμους εἶχε βγάλει.

Θὰ σταματήσω καθεμὰ ἀλήθεια δὲν κερδίζει
 σὰν δείχνῃ ξέσκεπο τὸ πρόσωπό της
 κι' εἶναι σοφὸ πολλὲς φορὲς νὰ ξεύρ' ἢ ἀνθρωπότης
 νὰ σιωπᾶ κι' ὅ,τι καλὰ γνωρίζει!

ΑἰΣΧΥΛΟΥ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Αἰσχύλου Εὐφορίωνος, πού ἀπέθαν' ἐδῶ κάτω
 τὸ μνημ' αὐτὸ τῆς καρπερῆς τῆς Γέλας τὸν σφαλᾶ.
 Ἡ Μαρεθώνα θὰ σοῦ πῆ γιὰ τὴν παλληκαριά του
 κι' ὁ Μῆδος ὁ μακρόμαλλος, πού ξέρει τὴν καλᾶ.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΕΠΙ ΚΟΛΩΝΩ (στ. 668—720)

Τῆς ἱπποτρόφου, ξένη, γῆς (στροφὴ α΄)
 στὰ πὸ ἄμορφα ἦρθες μέρη,
 στὸν ἄσπρο Κολωνό,
 ποῦχει τ' ἀηδόνι τὸ γλυκὺ
 στῆ χλωρασιά λημέρι
 καὶ μύρεται ἀγνινό·
 στὸν βαθυπράσινο κισσὸ
 σ' ἀνέμβατη τ' ἀηδόνι
 τρυπώνει φυλλωσιά,
 ἀνήλιαγη κι' ἀνάνεμη,
 ποὺ ὁ Βάκχος ξεφαντώνει
 μὲ Νύμφες στὴν δροσιά!
 Τὴν εὐωδιά του ὁ νάρκισσος (ἀντιστρ.)
 μ' οὐράνια στάλα χύνει
 καὶ θάλλει μὲ χρυσὸ
 λουλούδι ὁ κρόκος κι' ἄγρυπνη
 καμμιά δὲν παύει κρήνη
 ποὺ ρέει στὸν Κηφισό!
 Μὰ στὰ χωράφια πιλαλεῖ
 τρεχάτος νύχτα μέρα
 μ' ἀστέρευτο νερό·
 ἢ Ἀφροδίτη δὲν μισᾷ
 Κι' οἱ Μοῦσες ἐδῶ πέρα
 νὰ στήνουν τὸν χορό.

Καὶ κάτι ποὺ δὲν ἄκουσα νᾶχη ἢ Ἀσία γῆ (στροφὴ β΄)
 κι' ἢ Δωρική τοῦ Πέλοπος νᾶχη σὰν τοῦτο νῆσος,
 αὐτόβλαστο ἀκατάλυτο φυτό,
 τῶν ἀντιμάχων φόβημα καὶ μῖσος
 ἀνθίζει στὴ γῆ τούτη ἀγαπητό·
 τῆς παιδοτρόφου τῆς γλαυκῆς τὸ φύλλο τῆς ἐλιάς,
 ποὺ χέρι γέρου κανενὸς ἢ νοῦ δὲν τὸ πειράζει,
 γιὰ τὸ βλέπει ὁ ἄγρυπνος τοῦ Διὸς
 Μορίου κύκλος, τὸ κοιτάζει
 ὁ θεῖος τῆς Παλλάδος ὀφθαλμός!

Ἔχω κι' ἐν ἄλλο παίνεμα τῆς χώρας μου νὰ πῶ (ἀντιστρ.)
 καύχημα πρότιστο τῆς γῆς, θεοῦ μεγάλου δόση·
 στ' ἄλογα καὶ στῆ θάλασσα κρατεῖ!
 ὦ γιὰ τοῦ Κρόνου, ποῦχεις θεμελιώσει

τῶν Ἀθηνῶν τὴν περηφάνεια αὐτή,
 σύ, Ποσειδῶν, ὅ,τι βαστᾷ τ' ἀλόγου τὴν ὀρμή
 στοὺς δρόμους ἔδειξες ἐσύ, τὸ χαλινάρι,
 σὺ στὸν γιαλὸ κουπὶ τὸ δυνατὸ,
 ποὺ νὰ προφθάνῃ ἔχει τὴ χάρη
 τὰ πόδια τῶν Νηρηίδων τὰ ἑκατό!

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

II

Τ' ἄστρα θωρεῖς, ἀστέρι μου; Οὐρανὸς νᾶμουν, μόνο
 μὲ μάτια ἐσέν' ἀμέτρητα γιὰ νὰ σὲ καμαρώνω!

III (Εἰς τὴν Κνιδίαν Ἀφροδίτην τοῦ Πραξιτέλους)

Στὸ κῦμ' ἀνέβη κι' ἔφθασε στὴν Κνίδα ἢ Ἀφροδίτη,
 τὸ νέο της ἄγαλμα νὰ δῆ σὰν πῶς θὰ τῆς φανῆ·
 καὶ μ' ἕνα βλέμμα ἀνήσυχο μέσ' στὴν κλειστὴ της σκίτη
 «ὄ Πραξιτέλης (εἶπε) ποῦ, καλέ, μ' εἶδε γυμνή;»

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΣΚΟΛΙΟΝ ΕἰΣ ΤΗΝ ΑΡΕΤΗΝ

Ἄρετή, πολυθάσασαν ἀγάπη τ' ἀνθρώπου,
 σὺ καμάρι ἀκριβὸ τῆς ζωῆς,
 καὶ νὰ σθήσῃ γιὰ χάρη σου, Κόρη, κανεῖς
 εἶναι μοῖρα γλυκεῖα, ζηλευτὴ στὴν Ἑλλάδα!
 Ποιὸς ἐμπρός σου ψηφᾷ τοὺς ἰδρωῖτες τοῦ κόπου;
 Τόσον ἔρωτα χύνεις στὸν νοῦν,
 γεννᾷς τόση λαχτάρα, ποὺ πὰ λησιμονοῦν
 γονιούς, πλοῦτη, τοῦ ὕπνου ξεχνοῦν τὴν γλυκάδα!
 Γιὰ σέ, Κόρη, μεγάλα εἶδε κι' ἔπαθε πάθη·
 ὁ Ἡρακλῆς καὶ τῆς Λήδας οἱ γυιοί.
 Στὴ δική σου ἐπετοῦσαν παντοῦ προσταγή
 γιὰ τὸν πόθο σου ὁ Αἴας, στὸν Ἄδη ἦρθε κάτω.
 Γιὰ τὰ κάλλη σου τώρα ἄλλος νιὸς πάλι ἐχάθη!
 Μέν' ἢ αἴγλη σοῦ ἤλιου ὀρφανή,
 μόν' ἀθάνατη τούτη θὰ μείν' ἢ θανή
 Καὶ θὰ κλάψουν οἱ Μοῦσες τὸν νιὸ τὸν ἀφοῦτο!

ΑΝΥΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΑΣ

Πατρίδα, Μίλητε γλυκειά, πεθάναμε για σένα
 την άνομη αποκρούσαμεν όρμη τῶν Γαλατῶν
 Τρία κοράσια, τέκνα σου, ἀμάλαγα, παρθένα,
 νὰ μᾶς μολύνῃ ἐγύρευεν ὁ Ἄδης τῶν Κελτῶν.
 Δὲν ἐδεχθήκαμεν ἑμεῖς φιλιὰ καὶ χάδια ξένα
 μόνο τὸν Ἄδη εὐρήκαμε προστάτη δυνατόν.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ ΣΑΜΙΟΥ

Γλυκὺ 'ναι σ' ἓνα πὸν διψᾷ τὸ θέρος νὰ πιῇ χιόνι,
 γλυκὺ στὸν ναύτη ποῦπαθε νὰ δῇ τὸ χεμμαδιό.
 μόνο γλυκύτερο ἅμα δυὸ ζευγαρωμένους χώνωναι
 μὰ κόχη καὶ τὸν ἔρωτα δοξολογοῦν οἱ δυό.

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

ΑΜΑΡΥΛΛΙΣ

Ἄρχίζω τὸ τραγούδι μου γιὰ τὴν Ἀμαρυλλίδα,
 κ' οἱ αἴγες μου βόσκουν στὸ βουνὸ κ' ὁ Τίτυρος τὲς λάμνει.
 Τίτυρε, φίλε μου καλέ, γειὰ βόσκει μου τὰ γίδια,
 κατὰ τὴ βρύση πάρε τα καὶ τήρα τὸν βαρβάτο
 τὸν ξενικὸ τὸν ἀξαθιὰ μὴν πάη καὶ σὲ κουτρίση.

Χαριτωμένη βοσκαροῦ, γιατί πιά δὲν προβαίνεις
 νὰ μὲ καλῆς τὸν καιπερὸ στὸ σπήλιο; δὲν μὲ θές;
 Ἄπὸ κοντὰ σοῦ φαίνομαι μυτᾶς καὶ τραγογένης;

Θὰ κάνης νὰ μαδήσω εὐτύς τὸ στέφανο στὴν σγράτα
 πὸν σοῦ φυλάω ἀπὸ κισσό, βοσκοῦλλα, ἀπὸ τὰ χθές
 κ' ἔπλεξα ρόδ' ἀκράνοιχτα καὶ σέλινα δροσοῦτα.

Ἔ, συμφορὰ! Τί θὰ γενῶ, ὁ δόλιος; δὲν προβάλλει
 νὰ, δέκα μῆλα σοῦκοψα ἀπὸ κείνη τὴ μηλιά,
 πὸν μοῦ παράγγειλες ἐσὺ κ' αὔριο σοῦ φέρνω πάλι.

Τὰ βάσανά μου τήρα τα πὸν ἓνας θεὸς τὰ ξέρει.
 Ἄς γίνω μέλισσα, νάρθῶ στὴν ἄρια σου σπηλιά
 περνώντας μέσ' ἀπ' τὸν κισσὸ καὶ τὴν πυκνὴ τὴ φτέρη.

Τώραῖνωσα τὸν ἔρωτα βαρὺς θεὸς ἀλήθεια!
 Λύκαινας γάλα στὸ δρυμὸ θὰ βύζαξε πολὺ
 καὶ μ' ἔκαψε ὡς τὸ κόκκαλο, μοῦ κόρωσε τὰ στήθια.

Κόρη με μάτι καστανό, Νύφη με φρούδι μαῦρο
ἀγκάλιασε με, τὸν βοσκὸ καὶ δῶσ' μου ἕνα φιλί.
Ἄς εἶναι καὶ μετὸ φιλί παρηγοριά θὲ ναῦρο.

Βγάζω τὴν κάπα νὰ ριχτῶ στὰ κύματ' ἀπ' τὴ θέση
ποῦ ὁ γέροντας παραφυλάει τοὺς τόννους ὁ ψαρχᾶς
καὶ νὰ πεθάνω — ἔλόγου σου, τὸ ξέρω, θὰ σ' ἀρέσει.

Ἄπο καιρὸ γῶ τῶμαθα γιὰτ' εἶχα δοκιμάσει
τὴν παπαρούνα φούσκωσα νὰ ἰδοῦμ' ἂν μ' ἀγαπᾶς·
μὰ μάρανε στὴ φύχτα μου καὶ πάει χωρὶς νὰ σκάσει.

Ἦς κι' ἡ γριούλλα ἡ κοσκανοῦ ποῦ βότανα συνάζει,
τὴν πᾶσ' ἀλήθεια μοῦχει πεῖ καθὼς ἔχει γενῆ,
πὼς ἐγὼ χάνουμαι γιὰ σέ, μὰ σένα δὲν σὲ νοιάζει.

Μιὰν ἄσπρη γίδα φύλαξα με ρίφια νὰ σοῦ δώσω
ἔπου κι' ἡ δούλα μοῦ ζητᾶ τοῦ θειοῦ ἡ μελαχροινή.
Θὰ τῆς τὴ δώσω πιά, ἀφοῦ σὺ κάνεις μου νάζι τόσο.

Τὸ δεξι μάτι μου ἄλλεται· θὰ τὴν ἰδῶ; ἀγάλι
θὰ γείρω ἐδῶ νὰ τραγουδῶ στὸ πεῦκο κολλητᾶ,
καὶ τότε μπορεῖ νὰ με δῆ· δὲν εἶναι πέτρα πάλι.

Ἄπο Ἰππομένης ποῦθελε τὴν κορασιά Ἄταλάντα,
μῆλα στὰ χέρια του ἔπιασε καὶ τρέχει καὶ πετᾶ·
τὸν εἶδε αὐτὴ καὶ πλάνταξε, τὸν ἀγαπάει γιὰ πάντα.

Κοπάδι ὁ μάντης ἔφερε στὴν Πύλο ἀπὸ τὰ ὄρη
Καὶ τότε πιά τ' ἀδελφι του τὴν πῆρε τὴν Πηρῶ
τὴ σεμνὴ μάννα ποῦκανε τὴν ὄμορφη τὴν κόρη.

Τὴν Ἄφροδίτη τὴ γλυκειὰ μήγαρις μέσ' στὰ δάση
δὲν τὴν κατάφερε, καλέ, βοσκόπουλλο μικρό,
ποῦ ἀπὸ τὸν κόρφο καὶ νεκρὸ δὲν θέλει νὰν τὸ χάσει;

Ζουλεύω ἐκεῖνον τὸν βοσκὸ ποῦ ἀξύπνητα κοιμᾶται.
Ζουλεύω ἐκεῖνον ποῦ ἀγκαλιὰ τὴ Δήμητρα βαστᾶ,
ποῦ τόσ' ἀπόκτησε, ἄπιστοι, ποῦ ἐσεῖς δὲν τὰ τηρᾶτε! —

Πῶς τὸ κεφάλι μου πονεῖ! Μὰ σένα δὲν σὲ μέλει.
Σωπῶ καὶ πέφτω νὰ με φάν οἱ λύκοι ἐδῶ μπροστά·
τοῦτο τὸ φάγωμ', ἄπονη, θὰ σοῦ φανῆ σὰν μέλι.

ΑΛΚΑΙΟΥ ΜΕΣΣΗΝΙΟΥ

Μὲ τὰ μελένια χεῖλη σου, Πᾶν ὀροκόπε, φύσα
καὶ χαίρου μὲ βουκολικὴ φλογέρα ἄλλου καιροῦ·
χύνε μὲ τὸ καλάμι σου γλυκὰ μέλη βουνήσα
κι' ἄρμονικὰ κανόνιζε τὰ λόγια τοῦ χοροῦ
κι' ὀλόγουρά σου τῶν ρυθμῶν ἄς σοῦ κρατοῦν τὰ ἴσα
καὶ πόδια πεταχτὰ ἄς κινοῦν οἱ Νύμφες τοῦ νεροῦ.

ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ ΣΥΡΑΚΟΣΙΟΥ

Ναυαγοῦ μνήμα! Μόν' ἐσὺ ταξίδευε καὶ πάλι.
'Εμεῖς σὰν ἐχανόμεθα, τόσοι πρυμίζαν ἄλλοι!

ΜΟΥΣΑΙΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ

ΤΑ ΚΑΘ' ΗΡΩ ΚΑΙ ΛΕΑΝΔΡΟΝ

Πές μου τὸν λύχνο, δέσποινα, ποῦ εἶδε κρυφῆς ἀγάπες,
τῆς νύχτας τὸν κολυμπητή, ποῦ γιὰ γαμπρὸς πρυμίζει,
τὸν γάμο πῆς τὸν σκοτεινὸ, ποῦ δὲν εἶδ' ἢ Αὐγοῦλλα,
καὶ τὴν Σηστό, ποῦ τῆς Ἡρῶς ἐνυχτογίνη ὁ γάμος.

Νὰ κολυμπᾶ ἃν τὸν Λέανδρον ἀκούω καὶ μαζί του
τὸν λύχνο τὰ μηνύματα νὰ λή τῆς Ἀφροδίτης,
τὸν καλεστή καὶ στολιστὴ τῆς νυχτοπαντρεμένης
τὸν λύχνο, τ' ἀναγάλιασμα τῶν δυῶν ἀγαπημένων.
Γιὰ τὰ νυχτέρια του ἔπρεπε μέσ' στ' ἄστρα νὰ τὸν πάρη
ὁ ἅγιος Θεὸς καὶ νὰ τὸν πῆ «τ' ἀστέρι τῶν ἐρώτων»
τὶ στῆς ἀγάπης τοὺς καημοὺς κι' αὐτὸς σύντροφος ἦτον
καὶ φύλαξε τὸ μυστικὸ τοῦ γάμου τοῦ ἀκομήτου
προτοῦ φυσήξη ὁ ἄνεμος τὴν ἄπονη πνοή του.
'Ἐλα, θεά, τραγοῦδα μου, νὰ ποῦμε τῶνα τέλος
τοῦ λυχνarioῦ ποῦ ἀπόσθησε καὶ τοῦ παιδιοῦ ποῦ ἐχάθη.
'Αντικρινῆς γειτόνισσες Σηστός καὶ Ἄβυδος ἦταν
κατάγιαλα. Τὸ τόξο του τάνυσ' ἐπάνω ὁ Ἔρωσ
καὶ μέσ' στὲς χῶρες καὶ τὲς δυὸ μὲν τόξεψε σαγίττα
καὶ μὲν κορασιὰν ἔκαψε καὶ νὸ ἕνα παλληκάρι.
Λέανδρο τὸν ὁμορφονιὸ κι' Ἡρῶ τὴν κόρη ἐλέγαν.
Ἡ Ἡρῶ στὴν Σηστόν ἔμενε, στὴν Ἄβυδο ὁ νιὸς ἦτον
ἄστρα κι' οἱ δυὸ γλυκόφωτα στὲς δυὸ μέσα τὲς χῶρες·
ἄστρα πανόμοια. Μόν' ἐσὺ ἂν τύχη καὶ περάσης,
ζήτα μου ἕνα γερόπυργο, ποῦ ἕναν καιρὸ μὲ λύχνο
στεκόταν καὶ τὸν Λέανδρον ἢ Ἡρῶ ξεπροβοδοῦσε·

ζήτα τ' ὀλόβογγο στενὸ τῆς πρωτινῆς Ἀβύδου
 ἀκόμα μπορεῖ τῆ θανῆ νὰ κλαίη τοῦ Λεάνδρου!
 Μὰ τώρα πῶς ὁ Λεάνδρος ἀπὸ τὴν Ἐβυδό του
 στὸν πόθον ἦρθε τῆς Ἡρώς κ' αὐτὴ στὸν πόθο ἐδέθη;
 Ἦτον πεντάμορφη ἢ Ἡρῶ κ' ἦτον βασιλοπούλα,
 καὶ κορασιά λειτούργισσα τῆς Ἀφροδίτης ἦτον
 καὶ σ' ἓναν πύργον ἔμενε μακριὰ τῶν γονικῶν της,
 γειτόνισσα τῆς θάλασσας, ἄλλη θεὰ Ἀφροδίτη.
 Ἀπὸ ντροπὴ δὲν ἔσμιγε ποτὲ μ' ἄλλες γυναῖκες,
 οὐτ' ἔστησε χορὸ ὁμορφο μὲ τὲς συνήλικές της,
 νὰ λείπει ἀπὸ τὴ θηλυκὴ γλωσσοφαγιά καὶ ζήλεια·
 τί εἶναι γιὰ κάλλη κ' ὁμορφιὲς ζηλιάρεις οἱ γυναῖκες.
 Συχνὰ τὴ μεγαλόχαρην ἐδόξαζε Ἀφροδίτη
 κ' ἔταζε καὶ στὸν Ἔρωτα καὶ τὸν καλοκρατοῦσε.
 τί μὲ τὴ μάνα του ἔτρεμε τὸ φλογερὸ του τόξο.
 Μὰ πάλι δὲν ἐξέφυγε τὰ πυροκάλამά του.

Τῆς Ἀφροδίτης μιὰ φορὰ ἦρθε γιορτὴ μεγάλη·
 μέσ' στὴν Σηστό στὴ χάρη της ἐκάμναν πανηγύρι
 κ' ἀπὸ παντοῦ πιδὸν ἔτρεχαν στὴν ἅγια μέρα νᾶρθου
 ὄσοι τ' ἀφροστεράνωτα νησάκια ἐκατοικοῦσαν
 κ' ἀπὸ τὴν Ἠπειρον αὐτοὶ κ' ἀπὸ τὴν Κύπρο ἐκεῖνοι·
 γυναῖκα μιὰ δὲν ἔμεινε στὸν βράχο τῶν Κυθέρων
 καὶ στοῦ Λιβάνου οὔτε ψυχὴ στὰ κορφοβούνια ἐπάνω
 κ' ἀπὸ γειτόνους στὴ γιορτὴ δὲν ἔλειψε κανέναν
 κ' ἀπὸ τὴν Ἐβυδο κοντά, μηδ' ἀπὸ τὴν Φρυγία,
 μηδὲ καὶ γυναικάρεσκο κανένα παλληκάρι.
 Θωρεῖς ἐκεῖνοι, ὅπου ἀκουστὴ γιορτὴ, εἶναι πάντα πρῶτοι
 ὄχι τόσο τὰ πρόσφορα νὰ πᾶν εἰς τοὺς ἀγίους,
 ὅσο γιὰ τῶν ὁμορφονιῶν τὰ μαζωμένα κάλλη,

Καὶ νὰ σου καὶ στὴν ἐκκλησιὰν ἢ κόρη Ἡρῶ προβάλλει
 κ' ἄστραψε φῶς ἢ ὄψη της ἢ τρισχαριτωμένη,
 καθὼς τὴ λευκοπρόσωπη Σελήνη ποὺ προβαίνει·
 καὶ τὰ χιονᾶτα μάγουλα ἐροδοκοκκινίζαν
 σὰν ρόδο, σὰν τριαντάφυλλον ἀκράνοιχτο καὶ δίχρο·
 Καὶ θάλεγες πῶς ροδιανὰ στὰ μέλη της ἐφάνη
 τί ρόδιζε τὸ χρῶμα της καὶ στὸ περπάτημά της
 οἱ φτέρνες ρόδ' ἀνέφαιναν τῆς ἀπροφύρας κόρης·
 καὶ μύριες χάρες ἔτρεχαν ἀπ' ὅλα της τὰ μέλη·
 τί ψέματα εἶπαν οἱ παλαιοὶ πῶς τρεῖς οἱ Χάρες εἶναι·
 κάθε της μάτι γελαστὸ κ' ἐκατὸ χάρες μέσα!
 Ἡ Ἀφροδίτη ταιριαστὴ λειτούργισσά της ἦρε.
 Ἔτσι ὁ ἀνθὸς τῆς ὁμορφιάς, τὸ παίνεμα τῆς νιότης,

τῆς Ἀφροδίτης ἰέρεια, ἄλλη Ἀφροδίτη ἐφάνη·
 κι' ἐχώθη στῶν παλληκαριῶν τὲς ἄπραγες καρδιές τους·
 καὶ ποῖος δὲν μυριορέγετο γυναίκα νὰ τὴν ἔχη;
 Ὅπου κινάει στὴν ἐκκλησιά τὴν καλοθεμελιοῦσαν,
 καρδιές καὶ μάτια τῶν ἀνδρῶν καὶ νοῦς ἀκολουθοῦσαν.

Κι' ἓνας μικρὸς κι' ἐλεύθερος ἐθαύμαζε κι' ἐλάλει.
 «Καὶ μέσ' στὴν Σπάρτην ἔκαμα τρεῖς χρόνους καὶ τρεῖς μῆνες
 πὺ πανηγύρι ἀκούομε τῶν ὁμορφιῶν πὼς εἶναι,
 μὰ τέτοια νὰ δὲν ἔχω δεῖ, δὲ γνώρισα ποτέ μου.
 Καμμιάν ἀπὸ τὲς Χάριτες ἢ Ἀφροδίτη θάχει·
 νὰ καμαρώνω ἀπόστασα, μὰ χορτασιὰ δὲν ἦδρα·
 καλέ, ἄς πεθάνω μονομιᾶς, καθὼς τὴν ἀγκαλιάσω.
 Μὴ σώσω κι' ἂν θέλω θεὸς στὸν Ὀλυμπο ἐγὼ νᾶμαι
 γυναίκα μου ἅμα τὴν Ἥρῳ τὴν ἔχω στὴν αὐλή μου.
 Κι' ἀφοῦ δική σου ἰέρεια δὲν γίνεται νὰ ἴγῃσω,
 Παπίτισά μου, τέτοια νὰ σύντροφο χάρισέ μου».

Αὐτὰ ἓνας μικρὸς τᾶλεγε· κι' ἄλλοθεν ἄλλος πάλι
 ἐκαρδιοσφάζετο ἄλλος ἀπὸ τὲς ὁμορφιές της.
 Σὺ μόνον, ἄμοιρε Λεάνδρε, τὴ ζηλεμένη ὡς εἶδες,
 δὲν ἤθελες κρυφάγκαθο νὰ σοῦ κεντᾶ τὴ φρένα·
 καὶ μιὰ πὺ πῆρες ἄξαφνα φωτιὰ στὰ φυλλοκάρδια,
 χωρὶς τὴν παιγνιδόματι δὲν ἤθελες νὰ ζήσης·
 Μὲ τὲς ματιές ἐθέρειψε κι' ἢ φλόγα τῆς ἀγάπης
 κι' ἀπὸ μιὰ λαύρα ἀνίκητην ἐπάφλαζε ἢ καρδιά του·
 τί οἱ ὁμορφιές οἱ ἔραουστὲς κοπέλλας παινεμένης
 βαθύτερ' ἀπὸ τ' ἄρματα πληγώνουν τοὺς ἀνθρώπους·
 τὸ μάτι δρόμος γίνεται κι' ἀπὸ τ' ἀνάβλεμμά της
 ἢ σπῖθα πέφτει καὶ γλιστρᾶ μέσ' στὴν καρδιά τ' ἀνθρώπου.
 Θάμπος ἐκεῖ τὸν ἔπιασε, ντροπή, ἀντροπιά, λαχτάρα,
 ἔτρεμε μέσα του ἢ καρδιά καὶ νὰ πιαστῇ ντροπὴ εἶχε
 κι' ἐθάμπωσέ τον ἢ ὁμορφιά, μὰ συνεπῆρ' ὁ Ἔρωσ
 τὴ συστολή κι' ὀλόθαρος μὲ μιᾶς ἀποδιαντράπη.
 Ἀχνάρι ἀχνάρι περπατεῖ, κατάμματά της στέκει,
 λοξὰ θωρεῖ καὶ δολερὰ τὲς κόρες του τὲς παίζει
 μὲ τ' ἄφωνα γενεψίματα νὰ τήνε ξελογιάση
 Ἢ νὰ πάλι σὰν ἔνωσε τὸν πονηρό του πόθο,
 πρῶτα τὸ πῆρε ἀπάνω της κι' ὕστερα ἀγάλια ἀγάλια
 κι' αὐτὴ τοῦ συχνοκάμμουσε τὸ μάτι παιγνιδᾶτα,
 μὲ τὰ κρυφὰ γενεψίματα νὰ τοῦ τὸ μολογήση
 καὶ πάλι τοῦ ἀκρογέλασε· κι' αὐτὸς ἀναγαλλιᾶζει
 πὼς ἔνωσε τὸν πόθο του καὶ δὲν τῆς κατοφάνη.

Ὡς τόσο ὅσ' ὁ Λεάνδρος ζητοῦσε ὦρα κλεφτάτη,

τὸ φέγγος του χαμήλωσε καὶ βούτησεν ὁ Ἥλιος,
 καὶ στὰ οὐράνια ἀνέφανε λαμπρὸς ἀποσπερίτης.
 Τότε κοντοσωρεύεται μὲ θάρρος στὴν κοπέλλα
 σὰν εἶδε πὼς ἀρχίνησε τὸ φῶς νὰ μολιθιάζει
 καὶ πάνοντας γλυκὰ γλυκὰ τὰ δάχτυλα τῆς κόρης
 βαθιὰ βαθιὰ ἀναστέναζε· χωρὶς ἴμιλημα ἐκείνη
 σὰν κακωμένη ἀπόσπασε τὸ ροδαλό της χέρι.
 Ὁ νιός, ὅτι κατάλαβε τὴν ντροπαλή της κλίση,
 θαρρετὰ δράχνει καὶ τραβᾷ τ' ὀλόπλουμό της ροῦχο
 καὶ στὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησιᾶς παρήμερα τὴν πᾶσι.
 Μὲ στανικὸ πόδι ἡ Ἥρῶ κοντοβαρεῖ ἑξοπίσω,
 σὰν τάχα νὰ μὴν ἤθελε, καὶ κάμνει τοῦ Λεάνδρου,
 μὲ λόγια κορασιήσιμα γιὰ νὰ τὸν ἀποπάρη.
 «Ἔενε, γιατί μωρεύεσαι; γιατί κόρη μὲ σέρνεις·
 σύρ' ἄλλον δρόμον κ' ἄφησ' μου, κακόμοιρε, τὸ ροῦχο·
 πρόσεχε μήπως θυμωθοῦν οἱ πρόκριτοι οἱ γονιοὶ μου.
 Ἰέρεια τῆς Παφίτισσας δὲν σοῦ περνᾷ νὰ ἴγῃσις·
 γιὰ νὰ πειράξης κορασιὰν εἶσαι μικρὸς καὶ λίγος».
 Μὲ τοῦτα τὸν ἐμάλωσε τῶν κορασιῶν τὰ λόγια·
 μὰ σὰν ἄκουσε ὁ Λεάνδρος τὰ τόσα πείσματά της,
 ἔνιασε τὰ καμώματα τῶν κορασιῶν ποὺ θέλουν
 γιατί ὅταν ὁμορφόπαιδα μαλώνουν οἱ γυναῖκες
 φιλιὰ εἶναι τὰ μαλώματα καὶ χάδια εἶναι οἱ φοβέρες.
 Καὶ τὸν λαμὸ τῆς φίλησε τὸν μοσχομυρισμένο
 καὶ τέτοιο λόγον εἶπε τῆς ἐρωτοπληγωμένος·
 «Ἄλλη Ἀφροδίτη στὴ θεωριά, ἄλλη Ἀθηναῖ στὴ γνώση,
 γιατί ἴσα μὲ τοῦ κόσμου ἐσὲ γυναῖκες δὲν σὲ βάζω·
 μὲ θυγατέρες μόνο ἐγὼ τοῦ Διὸς συγκρίνω ἐσένα·
 χαρὰ στον ὅπου σ' ἔκαμε, χαρὰ στὴν ποὺ σ' ἐγέννα·
 κ' ὅποια σ' ἐκοιλοσπόνησε, καλὴ τῆς ὥρα, κόρη.
 Μόν' ἄκουσε τὸν λόγο μου, τὸν πόνο μου στοχάσου.
 Τῆς Ἀφροδίτης ἰέρεια, σὰν Ἀφροδίτη κάμε.
 Ἔλα, εὐλόγα τὸν γάμο σου, σὰν θέλει ἡ δέσποινά σου
 κοράσι νὰ τὴν λειτουργή τὴν θεὰ Ἀφρῶ δὲν πρέπει·
 δὲν καλοβλέπει κορασιὲς ἢ χάρη τῆς· ἂν θέλῃς
 νὰ ξέρης ποῖο εἶναι τῆς θεᾶς τὸ θέλημα, εἶν' ὁ γάμος·
 κ' ἐσὺ τῶρ' ἂν τὴν ἀγαπᾷς τὴν Ἀφροδίτη ἀλήθεια,
 καὶ τὴν ἀγάπη ἀγάπησε, ποῦναι γλυκαῖα σὰν μέλι·
 κ' ἐλέησέ με τὸν φτωχὸ καὶ πάρε με ἄντρο' ἂν θέλῃς
 ὅπου σοῦ τὸν ἐτόξεψε μὲ τ' ἄρματα του ὁ Ἔρως,
 σὰν ὁ γοργὸς ἐπῆγγ' ὁ Ἑρμῆς μὲ τὸ χρυσὸ ραβδί του
 τὸν ἀνδρειωμένον Ἡρακλῆ γιὰ σκλάβο τῆς Ὀμφάλῃς.

Ἐδῶ δὲν μ' ἔφερε ὁ Ἑρμῆς, μὲ πέμπει ἡ Ἀφροδίτη·
καὶ θάχῃς κάποτε ἀκουστὴ τὴ νὰ τὴν Ἀταλάντη,
ποὺ ξέφυγε τὸν Μελανό, τὸν ἀγαπητικὸ τῆς,
κόρη νὰ μείνῃ· μὰ καθὼς πεισμῶθη ἡ Ἀφροδίτη,
κεῖνον ποὺ δὲν ποθοῦσε πρὶν, ἀπὸ καρδιάς τὸν πῆρε.
Ἔκουσε κι' ἐσύ, ὦ ἀγάπη μου, μὴν τὴ θεὰ θυμώσης».
Μὲ τοῦτα πλάνησε τὸν νοῦ τῆς κόρης ἄθελά τῆς·
τὰ λόγια ἀγάπη γέννησαν καὶ πῆρε τὴν καρδιά τῆς.
Ἀμίλητη, τὰ μάτια τῆς ἔγειρε ἡ κόρη κάτω,
τὰ μάγουλα, ποὺ ντροπαλὰ κοκκίνιζαν, νὰ κρύψῃ·
κι' ἔξινε μὲ τ' ἀκρόχναρο τὴ γῆ καὶ ντροπιασμένη,
ὄλο καὶ τὸ χιτῶνι τῆς ἐμάζεψε στοὺς ὤμους.
Τοῦτα θὰ ποῦν πῶς ἄρχισε μιὰ κόρη νὰ συγκλίνη
ἀγκαλιὰν μόνο καὶ φιλὶ σοῦ τάζει ἡ σιωπὴ κείνη.
Τώρα καὶ τὸ γλυκόπικρο κεντρὶ τοῦ Πόθου ἐδέχθη
κι' ἄναψ' ἡ κόρη ἀπὸ γλυκεῖα φωτιά μὲς' στὴν καρδιά τῆς,
καὶ τοῦ Λεάνδρου οἱ ὄμορφιές τὴν ἐψυχομαράναν.
Κεῖνος, ὅσο τὴν ὄψη τῆς σκυφτὴ κατὰ γῆς εἶχε,
τόσο καὶ δὲν ἐχόρταινε μὲ λιγωμένα μάτια
τῆς κόρης τὸν χιονόλαιμο ν' ἀκριβοκαμαρώνη,
ὡς που ἄνοιξε τὸ στόμα τῆς κι' ἐγλυκαπολογήθη
καὶ κοκκινάδι ἀπόσταζε ντροπῆς τὸ πρόσωπό τῆς.
«Ἐνέ, ἐσύ μὲ τὰ λόγια σου θ' ἀνάγερνες καὶ πέτρα.
Ποιὸς σ' ἔμαθε νὰ λὲς αὐτὰ τὰ πλανερὰ λογάκια;
Ποιὸς (συμφορὰ μου) σ' ἔφερε μὲς' στὸν δικό μου τόπο;
Μόν' ὄλα τᾶπες ἄδικα· τί πῶς, καλέ, περάτης,
ἄνθρωπος ξένος κι' ἄπρακτος μαζὶ μ' ἐμὲ θὰ σμίξῃς;
Νὰ παντρευτοῦμε φανερὰ μὲ γάμο τιμημένο
δὲν ἠμποροῦμε· νὰ σ' τὸ πῶ: δὲν θέλουν οἱ γονιοὶ μου.
Ἄν πάλι θέλῃς στὴν Σηστό νὰ πολυμπαινοβγαίνῃς,
δὲν δύνασαι παραχωστὰ νὰ κρύβῃς τὴν ἀγάπη
τοῦ κόσμου ἢ γλῶσσα τὸ κακὸ πάντ' ἀγαπάει νὰ λέῃ
κι' ὅτι σιγὰ κάμη κανεὶς μὲς' στὰ στενά τ' ἀκούει.
Μὰ χάρισέ μου τ' ὄνομα καὶ τὸν καλὸ σου τόπο·
μὴ μου τὸ κρύψῃς πῶς μὲ λὲν ἐμένα Ἥρῳ τὸ ξεύρεις.
Μόνη μου οὐρανοκόλλητος καὶ βοερός πύργος εἶναι
καὶ μέσα ἐκεῖ μονόψυχη μὲ μιὰν κάθουμι βάρια
περίγιαλα καὶ ξέχωρα· κι' ἔχω γειτόνισσά μου
τὴ θάλασσα ὅπως ἤθελαν οἱ ἄσπλαχνοὶ γονιοὶ μου.
Δὲν μοῦ εἶν' ἐκεῖ συνήλικες, οὐδὲ χοροὶ δὲν εἶναι,
κι' ὀλήμερα κι' ὀλόνηχτα πάντα δονᾷ στ' ἀφτιά μου
τὸ βογγητὸ τῆς θάλασσας τῆς ἀνεμοδαρμένης».

Ὅσο καὶ τᾶπεν, ἔκρυψε τὴν ὄψη στὴν ποδιά της,
 τὶ ξαναντράπη μόνη της καὶ καταγώννει ὄ,τι εἶπε.
 Ὁ Λεάνδρος βαρύκαρδος, τοῦ πόθου κεντρωμένος,
 συλλογισμένος ἔστεκε πῶς νὰ τὴν καταφέρει.
 Μόν' Ἐρωτας ὁ πίβουλος τὸν ἄνθρωπο πληγώνει
 καὶ πάλι ὁ ἴδιος τὴν πληγὴ τοῦ ἀνθρώπου τὴν γιαιτρενεύει·
 αὐτὸς νικᾷ κάθε θνητό, μὰ καὶ τὸν ἐρμηνεύει·
 αὐτὸς τοῦ παραστάθηκε καὶ τότε τοῦ Λεάνδρου
 καὶ τέλος ἀναστέναξε κι' ἔξυπνο λόγον εἶπε.
 «Κόρη, γιὰ τὴν ἀγάπη σου, περνῶ καὶ τ' ἄγριο κῆμα,
 κι' ἂν κοχλαίξῃ ἀπὸ φωτιά κι' ἂν ἀταξίδευτὸ 'ναί
 φθάνει κοντὰ σου νᾶρχωμαι, νὰ σὲ σφιχταγκαλιάζω,
 κι' οὔτε φουρτούνα, οὔτε βοὴν τῆς θάλασσας τρομάζω.
 Κάθε βραδὺ θὰ φέρονμαι τὸ ταίρι σου βρεμένο,
 θὰ κολυμπῶ τὸ γάργαρα τὸ ρέμα τοῦ Ἑλλησπόντου,
 γιὰτὶ μακριὰ δὲν κάθομαι, στὴν Ἄβυδο ἀντικρύ σου.
 Μόν' ἓνα λύχνο δεῖχνε μου ἀπὸ τὸ ψηλὸ κάστρο
 μέσ' στὸ σκοτάδι ἀντίπερα, γιὰ νὰ θωρῶ καὶ νᾶμαι
 ἐρωτοκάραβον ἐγὼ καὶ τὸ λυχνάρι σου ἄστρο.
 Καὶ τοῦτο τ' ἄστρο ἅμα τηρῶ, τ' ἄλλα ἄστρα τί τὰ θέλω;
 Οὔτε τὴν Πούλια θὰ θωρῶ, οὔτ' Ἄμαξα θὰ βλέπω,
 ὅσο νὰ φθάσω στὸν γλυκὸ τῆς Ἀφροδίτης ὄρμο·
 μόνο φυλάξου, ἀγάπη μου, τοὺς βαρετοὺς ἀνέμους
 μὴν τότε σθῆσουν καὶ μὲ μιᾶς χάσω κι' ἐγὼ τὴ νύκτη,
 τὸν λύχνο σου, τῆς δόλιας μου ζωῆς τὸν φωτοδότη.
 Τῶρ' ἂν ἀλήθεια θὲς κι' ἐσὺ νὰ μάθῃς τ' ὄνομά μου,
 τ' ὄνομά μου εἶναι Λεάνδρος, Ἡρῶς τῆς καλῆς ἄντρας.
 Ἔτσι σεβάστηκαν οἱ δυὸ νὰ κρυφοπαντρευτοῦσι
 καὶ στὴν κρυφὴ των τὴ χαρὰ καὶ στὸ κρυφὸ τοῦ γάμου·
 τὸν λύχνο ἐβάλαν μαρτυριά, σὰν βάζει ὁ κόσμος ἄστρο·
 κι' αὐτὴ νὰ τοῦ προβάλλῃ φῶς κι' αὐτὸς νὰ κολυμπήσῃ.
 Καὶ σὰν ἀποσυμφώνησαν τοὺς ἀκοιμήτους γάμους,
 ἀθέλητα ξεχώρισαν ἀπὸ τὸν ἓνα ὁ ἄλλος·
 κείνη κατὰ τὸν πύργου της καὶ τοῦτος ἅμα πῆρε,
 μὴν πλανηθῆ μεσάνυχτα, τοῦ πύργου τὰ σημάδια,
 στὴν Ἄβυδον ἐπέρασε τὴν βαθυτειχισμένη.
 Μὰ τὲς ὀλόνηχτες χαρὲς καὶ τὰ κρυφὰ ἐποθοῦσαν
 καὶ νᾶρθῃ ἡ ὥρα ἡ νυφικὴ συχνοπαρακαλοῦσαν.
 Τώρα ξαπλώθη τῆς νυχτὸς τὸ σύμπυκνο σκοτάδι
 κι' ὕπνο στὸν κόσμον ἔφερες μόν' ὄχι τοῦ Λεάνδρου.
 Αὐτὸς μπροστὰ στὴ θάλασσα τὴν πολυκυματοῦσα
 ἐπρόσμενε τὸ μήνυμα τοῦ γάμου του νὰ φέξῃ,

τοῦ λύχνου, τοῦ κακόλυχνου τῆ μαρτυριᾷ ἐκαρτέρα
 καὶ τῆς κρυφῆς του παντρεϊᾶς τὸν καλεστή ἀπὸ πέρα!
 Ὅτ' εἶδε τὸ λιγόφεγγο σκοτεινίασμα τῆς νύχτας,
 τὸν λύχνον ἄναψε ἡ Ἥρω καὶ στ' ἀνάμμα τοῦ λύχνου
 ἔφλεξ' ὁ Ἔρωσ τὴν καρδιὰ τοῦ ἀκράτητου Λεάνδρου.
 Ἔκαιγε ὁ λύχνος καὶ μαζί κι' ὁ Λεάνδρος σωμαίτον.
 Στὸ παραγάλι ἄμ' ἄκουσε τὴ λύσσα τῶν κυμάτων,
 ἔτρεμε πρῶτα, ἐρρίγησε, μὰ ἔπειτα θάρρος πῆρε
 κι' ἔλεγε τῆς καρδούλλας του καὶ τὴν παραμυθοῦσε.
 «Εἶναι κι' ἡ ἀγάπη φοβερὴ κι' ἡ θάλασσα τρομάρα·
 μόν' εἶν' ἡ θάλασσα νερὸ κι' εἶναι φωτιά ἡ ἀγάπη!
 Πάρε, καρδιά μου, τὴ φωτιά καὶ τὸ νερὸ μὴν τρέμης
 ἔλα νὰ πάμε στὴν Ἥρω· τί κύματα ξανοίγεις;
 Δὲν ξέρεις πὼς ἡ θεὰ Ἀφρῶ θαλασσογέννητη εἶναι
 καὶ κυβερνάει τὰ κύματα καὶ τοὺς δικούς μας πόνους;»
 Εἶπε κι' ἐγδύθη τὰ λινὰ ἀπὸ τ' ἀκριβὰ του μέλη
 κι' ἀφοῦ μὲ τὰ δυὸ χέρια του τὰ σφίγγει στὸ κεφάλι,
 πήδησε καὶ στὴ θάλασσα πέταξε τὸ κορμί του
 κι' ἐκεῖ πού ὁ λύχνος ἔλαμπεν, ὀλόϊσ' αὐτὸς τραβοῦσε,
 αὐτὸς κουπί, αὐτὸς πανί, αὐτὸς ταχὺ καράβι!
 Ἡ Ἥρω στὸν πύργον ἔστεκε ψηλὰ φωτοβαστοῦσα,
 κι' ὁπόθε ἀγέρας ἔπαιρνε κι' ἀγέρας ἐφυσοῦσε,
 μὲ τὴν ποδιά συχνόσκεπε τὸν λύχνο ὥσπου στὸν μῶλο
 μὲ τὰ πολλὰ τὰ βάσανα ὁ Λεάνδρος ἐβγήκε.
 Στὸν πύργο τὸν ἀνέβασε κι' εὐθύς ἀπὸ τὴν πόρτα
 τὸν ἄντρα τῆς ἀγκάλιασε χωρὶς νὰ τοῦ μιλῆση.
 Καὶ σὰν ἀκόμ' ἀφρόσταξε καὶ σὰν ἀγκομαχοῦσε,
 τὸν πῆρε μέσ' στὸν νυφικὸ παρθενοθάλαμό της·
 καὶ τὸ κορμί του τῶλουσε καὶ μοσχομύρισέ τον
 μὲ λάδι, μὲ ροδόλαδο καὶ τοῦσθησε τὴν ἄρμη.
 Ἀκόμ' ἀνάσαινε, κι' αὐτὴ μέσ' στὰ βαθιὰ στρωσιδία
 στὸ ταίρι τῆς ἐχύθηκε καὶ τοῦ περιλαλοῦσε·
 «Ἀνδρούλλη μου, εἶδες κι' ἔπαθες ὅσα δὲν ἔπαθ' ἄλλος.
 Ἀνδρούλλη μου, εἶδες κι' ἔπαθες· σὲ φθάνει πὰ ἡ ἀρμύρα,
 σὲ φθάνει ἡ ψαρομυρωδιά τῆς θάλασσας τῆς μαύρης.
 Ἐμπρός, τὸν ἴδρο σου ἄφησε μέσ' στοὺς δικούς μου κόρφους».
 Εἶπε, κι' ἐκεῖνος ἄνοιξε τῆς κορασιᾶς τὰ στήθη
 καὶ τῆς χρυσῆς Παφίτισσας τὸ θέλημα ἐγενήθη.
 Καὶ γάμος, μόν' ἀχόρευτος, χαρὰ, μ' ἀνεύλογη, ἦτον!
 Τὴν Ἥρα δὲν ἐδόξασε τραγουδιστῆς ἢ ψάλτης,
 δὲν ἄστραψε λαμπάδας φῶς στὸ νυφικὸ κρεβάτι
 κι' οὐδὲ κανεὶς δὲν ἔσυρε χορὸ λυγεροπάτη·

τὸν γάμο δὲν τραγούδησεν ὁ κύρης οὐδ' ἡ μάνα·
 μόν' ἔστρωσε τὸ στρώμα τῆς τὴν ὥρα τῆς χαρᾶς τῆς
 ἢ Σιωπῆ, κί' ἡ Σκοτεινὰ τὴν ἐνυφροστολοῦσε·
 καὶ γάμος ἦτον, μὰ χωρὶς τοῦ γάμου τὰ τραγούδια.
 Ἡ Νύχτα ἦτον παρὰ νύφη καὶ δὲν εἶδ' ἡ Αὐγούλα
 γαμπρὸ ποτὲ τὸν Λεάνδρου στὴ γνώριμή του κλίνη.
 Γιατὶ κατὰ τὴν Ἄβυδον ἐξανακολυμποῦσε,
 σὰν μύριζε ὁ ἀχόρταγος νυχταγκαλιᾶς ἀκόμα!
 Πάλι ἡ πεντάμορφη ἡ Ἡρώ κρυφὰ ἀπὸ τοὺς γονιούς τῆς
 κοράσι ἦτον ὀλημερίς κί' ὀλονυχτίς γυναῖκα.
 Πόσες φορὲς κί' οἱ δυῶλεγαν νὰ βασιλέψη ὁ Ἡλιος.

Με τοῦτα ἐκρύβαν τὴν πολλὴν ἀνάγκη τῆς ἀγάπης
 κί' ἐνυχτοξημερώνονταν μὲ τὰ κρυφὰ παιγνίδια.
 Μόνο λιγόμερα ἔζησαν τὰ δυὸ τ' ἀγαπημένα,
 δὲν χάρηκαν τὸν γάμο τους, τὸν πολυπαθιασμένο.
 Σὰν ἦρθε ἡ βαρυχειμωνιά, σὰν ἦρθε ἡ μαύρη ἡ ὥρα,
 ποὺ φέρνει τ' ἀγριόκαιρα καὶ τὲς ἀνεμοζάλες,
 ποὺ τὰ βαθιὰ καὶ τ' ἀχμανὰ τῆς θάλασσας θεμέλια
 χτυποῦν τα καὶ φυσομανοῦν χειμωνικοὶ ἀνέμοι,
 κί' ὄλο τὸν πόντο δέρονουν τον καὶ τότε ξαναδέρονουν,
 ποὺ τὸ μαυροκαράβι του στὴν ἀμμουδιά ξωσέρονει,
 ἀπὸ μέσ' στ' ἄπιστα νερὰ γιὰ νὰ γλυτώσῃ ὁ ναύτης,
 καὶ τότε δὲν σὲ κράτησε τῆς θάλασσας ὁ φόβος
 ἀπότολμ' ἐσέ, Λεάνδρε! Παραγγελιὰ τοῦ πύργου,
 ποὺ σοῦ θυμίζει λαμπερὴ τὸν τακτικὸ σου γάμο,
 τὸ μανιωμένο πέλαγος μὴν τὸ ψηφᾶς, προστάζει.

Ἔπρεπε ἡ ἄμοιρη ἡ Ἡρώ, ἔπρεπε ἡ δόλια κόρη
 μέσ' στὸν χειμῶνα ἀπόμακρο νὰ μείνῃ τοῦ Λεάνδρου
 καὶ τ' ἄστρο τὸ λιγόφωτο νὰ μὴν τὸ ξανανάη.
 Μόν' ἔσπρωξε τὸ χέρι τῆς ἡ μοῖρα κί' ἡ ἀγάπη
 καὶ τοῦ θανάτου ἀνέφανε λαμπάδα, ὄχι τοῦ γάμου!
 Νύχτα ἦτον, ποὺ οἱ ἀέρηδες χειρότερα μανίζουν
 καὶ πὸ φυσοῦν καὶ πὸ χτυποῦν καὶ πότερο δριμύζουν
 κί' ἀπάνω στ' ἀκροθάλασσα μαζί σύγκραται πέφτουν.
 Τότε κί' ὁ Λεάνδρος νὰ βρῆ τὴν ἀκριβὴ του νύφη,
 μὲ τὸν γιαλὸ τὸν ἄπονο φριχτὰ χαροπαλεύει.
 Τότε πηδοῦσε τὸ νερό, κῆμα στὸ κῆμα ἐκύλα
 κί' ὁ οὐρανὸς κί' ἡ θάλασσα τότε γενῆκαν ἕνα·
 κί' ἀπὸ παντοῦ σηκώθη ἡχὸς ποὺ μάχονται οἱ ἀνέμοι,
 ὁ Εὐρὸς μὲ τὸν Ζέφυρο, μὲ τὸν Βορρᾶν ὁ Νότος·
 καὶ δῶσ' του χτύπος ἄπαιτος τῆς βροντοκυματούσας.
 Ὁ Λεάνδρος βαρῦπαθος ἀνάμεσα στὸ ρέμα

πολλές φορές παρακαλεῖ τὴν θαλασσαφροδίτη,
 πολλές φορές τὸν βασιλιά, ποὺ ὀρίζει τὰ πελάγη·
 δὲν ξέχασε καὶ τὸν Βορρᾶ, τὸν νιὸ τὸν διωματάρη.
 Μὰ δὲν ἐβοήθησε κανεὶς καὶ δὲν ἔφθασε ὁ Ἔρωσ
 νὰ τόνε σώσῃ· ἀπὸ παντοῦ τὸ φουσκωμένο κύμα
 τὸν ἔδερνε, τὸν ἔπαιρνε, τοῦ σύντριβε τὰ πόδια·
 καὶ τῶν χειρῶν του ἡ δύναμι ἀσάλευτη πῶν ἦτον.
 Ἐξαφνα ἐχύθη καὶ νερὸ καμπόσο στὸν λαμό του,
 κι' ἦπιε ποτὸν ἀνώφελο, ποτὸν ἄρμη γεμάτο.
 κι' ἄνεμος ἔσθησε πικρὸς τὸν ἄπιστο τὸν λύχνο
 καὶ τὴν ψυχὴ κι' ἀγάπη του τοῦ θλιβεροῦ Λεάνδρου.
 Ἐκείνη ὁσθλέπε ν' ἀργῇ μ' ὀλόγρυπνα τὰ μάτια
 ἔστεκε, κι' ἀπ' τὲς ἔννοιες της σὰν κύμα ἔδερνε ὁ νοῦς της.
 Ἦρθ' ἡ Αὐγούλλα, μόν' ἡ Ἡρώ δὲν εἶδε τὸν καλὸ της!
 Καὶ πάντοθ' ἔριχνε ματιὰς στῆς θάλασσας τὰ πλάτια
 μήπως καὶ δῆ τὸν ἄνδρα της νὰ παραδέρνη κάπου,
 ἀφότου ὁ λύχνος ἔσθησε. Μόν' ἅμα ὀμπρὸς στὸν μῶλο
 τοῦ πύργου τὸν εἶδε νεκρὸ στὰ βράχια νὰ χτυπιέται,
 ἐξέσκισε τὸ κεντητὸ χιτῶνι της στὰ στήθη
 κι' ἐρίχθη κατακεφαλῆς ἀπὸ τὸν ὄρθιο πύργο
 κι' ἀπάνω ἀπέθαν' ἡ Ἡρώ στὸν ἄψυχό της ἄντρα,
 κι' ἀπόμειναν ἀγκαλιαστὰ καὶ τὰ δυὸ λείψανά τους.

Μετ. ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΜΕΡΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ

Τὸ Τοπωνυμικὸν τοῦ Σίμου Μενάρδου εἶναι ἔργον μεγάλης σπουδαιότητος χαρακτηριζόμενον ὑπὸ ἐδουμαθείας καὶ ἐπιστημοσύνης. Ἐδημοσιεύθη τὸ 1906, τρία ἔτη μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς τοῦ Κ. Ἀμάντου, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς θέμα τὰς καταλήξεις τῶν Νεοελληνικῶν Τοπωνυμίων (Die Suffixe der neugriechischen Ortsnamen) καὶ ἡ ὁποία ἀσφαλῶς ὤθησε τὸν Μενάρδον εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἰδικῆς του μελέτης.

Ἡ ἐπιτυχὴς ἀνεύρεσις τῆς καταγωγῆς ἑνὸς τοπωνυμίου δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλος. Πολλὰς ἢ δυσκολία αὐξάνεται λόγῳ τοῦ ὅτι ἐν τοπωνύμιον δύναται νὰ παραχθῇ ἐκ δύο ἢ καὶ περισσοτέρων ἀρχικῶν ὀνομάτων. Ἡ κατωτέρω ἔρευνα ἀναφέρεται εἰς ἐλάχιστα κυπριακὰ τοπωνύμια λόγῳ τοῦ περιορισμένου χώρου τοῦ παρόντος Ἀφιερώματος, εἰς μερικὰ δὲ τούτων προσφέρεται ἐτυμολογία διάφορος ἐκείνης τοῦ Μενάρδου.

Α'. ΦΥΤΩΝΤΜΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΕΚ ΦΥΤΩΝ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΔΕΝ ΕΣΩΘΗΣΑΝ ΣΗΜΕΡΟΝ ΠΑΡΑ ΤΩΙ ΛΑΩΙ.

Εἰς Κύπρον ἀπαντῶσι δύο τοποθεσίαι φέρουσαι τὸ ὄνομα Κορωονιά, ἡ μία παρὰ τὸ Φρούριον τῆς Καντάρας καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν ἐπ. Λευκωσίας ΒΑ τῆς Σκουριωτίσσης καὶ τῶν Κατυδάτων. Τρίτη δέ, εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν «Κορωονίες», ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Σακελλαρίου, Κυπριακὰ 1,150 εἰς τὴν ἐπ. Κυρηναίας: «Τοῦ Μούλου δὲ ἡμίσειαν ὄραν πρὸς ἀνατολὰς κεῖται λόφος καλούμενος Κορωονίας».

Ὁ Μενάρδος (σ. 323) σχετίζει τὸ ὄνομα πρὸς τὸ ἀρχ. Κορωνῆ, τὸ ὁποῖον «σημαίνει καθ' αὐτὸ κορυφή». Τοῦτο δὲν εἶναι ἀπίθανον, ἀλλὰ εἰς τὴν Νάξον «κοροονιά» εἶναι «ποικιλία ἐλαίας», κατὰ πὸν Ἀντώνιον Κατσουρόν, ὅστις δίδων τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, προσθέτει: «Ἐπάρχει καὶ τοπωνύμιον οἱ Κορωονιῆς εἰς τὴν περιφέρειαν Μελάων». Ἡ

λέξις κοροονιά ἀπαντᾷ εἰς τὰ «Ναξιακὰ δικαιπρακτικὰ ἔγγραφα τοῦ 17 αἰῶνος» ἀρ. 101, σ. 16 «ἀκέμη ὁμολογᾷ τὸ παιδί τοῦ Λιανοῦ πὸς ἔχει μίαν κοροονιά ὅπου τῆς τὸ ἔδωκε ὁ πατέρας τῆς πουρκί».¹ Μήπως λοιπὸν ἐξ αὐτῆς τῆς κορωνιάς τῆς σημαίνουσας ποικιλίαν ἐλαίας ἔλαβον τὸ ὄνομα καὶ τὰ κυπριακὰ τοπωνύμια διὰ τὰ ὑπάρχει καὶ ὁ πληθυντικὸς Κορωονιῆς καὶ ἐπομένως ταῦτα δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν πρὸς τὰ ἀρχ. τοπωνύμια Κορώνη καὶ Κορώνεια; Ἄν τοῦτο εἶναι ὀρθόν τότε ἡ λέξις κορωονιά θὰ ἐσσηθίζετο ἄλλοτε ἐν Κύπρῳ μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ποικιλία ἐλαίας καὶ δὲν διετηρήθη μέχρι σήμερον.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Μενάρδος (σ. 324) γράφει: «Τοῦ Κορώνη μεγεθυντικὸν εἶναι τὸ Κόρωνος, ἐξ οὗ κατὰ συγκοπὴν ὁ Κόρωνος (Λν.)». Ἐκτὸς τοῦ Κόρνον, τοῦ χωρίου τῆς ἐπ. Λάρνακος, ἀπαντᾷ καὶ Κόρωνος εἰς τὴν ἐπ. Κυρηναίας, ὀνομασία ὑψώματος ΝΔ τῆς Λαπήθου. Παρήχθη ἄρα τὸ Κόρωνος ἐκ τοῦ Κόρωνος ἢ μήπως τὸ τοπωνύμιον εἶναι φυτώνυμον; Ὁ Ἡσύχιος (ἐκδ. Latte) γράφει: «κόρωνος κεντρομυρσίνη. Σικελοί». Περὶ δὲ τῆς κεντρομυρσίνης ὁ Θεόδωρ. π. Φυτ. Ἰστ. 3.14.4. ἀναφέρει ὅτι «τῆς μὲν οὖν δάφνης ἐν τούτῳ τὸ ἴδιον, ὅτι ἐπιφυλλόκαρπὸν ἐστίν, ὥσπερ καὶ ἡ κεντρομυρσίνη ἀμφότερα γὰρ τὸν καρπὸν ἔχουσιν ἐκ τῆς ῥάχεως τοῦ φύλλου».

Εἰς ἐπίρρωσιν τῆς εἰκασίας ὅτι τὸ τοπωνύμιον εἶναι φυτώνυμον ἔρχεται καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ χωρίου Κορωνόκηπος (Κορνότζηπος) τῆς ἐπ. Ἀμμοχώστου εἰς τὰ σύνορα τῶν ἐπ. Κυρηναίας καὶ Λευκωσίας παρὰ τὴν Τρουπημένην. Κορωνόκηπος δὲ ἀρχικῶς θὰ ἐσημαίνετο κῆπον κόρωνων, ἥτοι κῆπον ἀγρίων μυρσινῶν. Φυτόνυμα ἐκ τοῦ φυτοῦ μυρσίνη > μερσίνη τοπωνύμια ἀπαντοῦν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Κύπρου, ὅπως Μερσιννίκιν εἰς τὴν δυτικὴν

1. Ἰδ. Ἐπετ. Ἐταιρ. Κυκλαδικῶν Μελετῶν 7 (1968) 245 καὶ 290.

πλευράν τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Καντάρας καὶ Μερσινοῦδιν εἰς τὴν ἐπ. Λευκωσίας (Μενάρδος σ. 366).

Τὸ τοπωνύμιον Τρικουκκιά (Τρικουπσιὰ) παρὰ τὸν Πρῶδρομον τῆς Μαραθάσας, τὸ ὁποῖον δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Μενάρδου, φαίνεται ὅτι παρήχθη ἀπὸ τὸ φυτὸν τρικουκκιά, ὅπως ἀποκαλεῖται σήμερον ἐν Λέσβῳ ἢ ἰδική μας μοσφιλιὰ, ὁ κράταιγος τῶν ἀρχαίων (Λαογρ. 20(1968)545). Δὲν γνωρίζομεν ἂν λέγεται σήμερον πουθενὰ τῆς Κύπρου ἢ μοσφιλιὰ, τρικουτσιὰ. Πάντως κάποτε πιθανῶς ἔτσι νὰ ἐλέγτο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Μαραθάσας τὸ φυτὸν διὰ νὰ λάβῃ ἢ τοποθεσία τὴν ὄνομασίαν.

“Οἱ δὲ ὁ κράταιγος τῶν ἀρχαίων εἶναι ἢ μοσφιλιὰ ἢ τὸ μοσφιλιν, φαίνεται ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Θεοφράστου π. Φυτ. Ἰστ. 3.15.6: «Πλήθει δὲ πολὺ κράταιγός ἐστιν, οἱ δὲ κράταιγὸνα καλοῦσιν· ἔχει δὲ τὸ μὲν φύλλον ὅμοιον μεσπίλῃ τετανόν, πλὴν μείζον ἐκεῖνου καὶ πλατύτερον ἢ προμηκέστερον, τὸν δὲ χαραγμὸν οὐκ ἔχον ὥσπερ ἐκεῖνο. γίνεται δὲ τὸ δένδρον οὔτε μέγα λίαν οὔτε παχὺ τὸ δὲ ξύλλον ποικίλον ἰσχυρὸν ξανθόν· ἔχει δὲ φλοῖον λεῖον ὅμοιον μεσπίλῃ· μονόρριζον δ’ εἰς βάθος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. καρπὸν δ’ ἔχει στρογγύλον ἡλίκον ὁ κότινος· πεπαινόμενος δὲ ξανθίνεται καὶ ἐπιμελαίνεται κατὰ δὲ τὴν γεῦσιν καὶ τὸν χυλὸν μεσπιλωδες· διόπερ οἶον ἀγρία μεσπίλῃ δόξαιαν ἂν εἶναι».

Αὕτη λοιπὸν ἢ ἀγρία μεσπίλῃ ἔγινεν εἰς τὴν κυπριακὴν μεσπιλέα > μοσφιλιὰ, ὅπως ἔγιναν εἰς ἑα>ιὰ τὰ περισσώτερα πῶν δένδρων, καὶ οὐδέτερον τὸ μοσφιλιν, ἐξ οὗ καὶ τὸ Μοσφιλιν, χωρίον τῆς Τηλλιριᾶς (Μενάρδος σ. 366).

Εἰς τὴν περιοχὴν Καλοπαναγιώτη—Μουτουλλά πλησίον τοῦ περιφήμου Τρουλλινοῦ ὑπάρχει τοποθεσία ὑπὸ τὸ ὄνομα τὸ Ἄρονιόν. Ὁ Ν.Γ. Κυριαζῆς, ΚΧ 13(1937)293, γράφει ὅτι τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ «ἐρείπια... βεβαίως θὰ ἀνήκουν εἰς τὸ ἄλλοτε ὑπάρξαν χωρίον Αρογίνο» (αὐτόθι, σ. 36). Τὸ Αρογίνο μνημονεύεται εἰς τὸ Χειρόγραφον Λειμωνίδα τῆς ἐνετοκρατίας καὶ εἶναι γνωστὸν πόσον τροποποιοῦνται τὰ ὀνόματα κατὰ τὸν μεταγραμματισμὸν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ ὀνομασία ἄρονιὸν φαίνεται νὰ παράγεται ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχαίας λέξεως ἔρινεός (ῶ), τῆς σημαίνουσῃ τὴν ἀγρίαν

συκῆν, ὡς καὶ ἄλλα Ἑλληνικὰ τοπωνύμια, τὰ ὁποῖα ἤδη ἀναφέρει ὁ Ἄμαντος εἰς τὸ προμημονευθὲν ἔργον του σ. 63: ἢ Ἐρινιά, νῆσος παρὰ τὴν Σκύρον, ὁ Ὀρνιὸς εἰς τὴν Μύκονον, ἢ Ὀρνὲ εἰς τὴν Κρήτην, οἱ Ὀρνιῆς εἰς τὴν Θήραν. Ὁ Μενάρδος δὲν ἀναφέρει τὸ τοπωνύμιον.

Ὁ Μενάρδος (σ. 366) γράφει ὅτι «ὁμοίαν ἀρχὴν (δηλ. ἐκ καρπῶν ὅπου παρήγοντο, σ. 365) ἔχει καὶ ἡ κόμη Μακράσυκα (Ἄμ.) ... ἦτοι μικράσυκα, κατ’ ἀντίθεσιν πρὸς τὰ μεγάλασυκα ἢ καλάσυκα, ἅπερ εἶναι τὸ παρὰ τὴν Κοντέαν κομίδιον, τὸ συκοπὲν ἀπὸ τῶν φραγκικῶν χρόνων εἰς Ἀγλάσυκα, καὶ ὅπου πράγματι παράγονται τὰ κάλλιστα τῶν ἐν τῇ νήσῳ σύκων». Τὸ ὄνομα Ἀγλάσυκα ἐδόθη εἰς τὸ χωρίον μᾶλλον ἀπὸ τὰ ἀγλαάσυκα, διότι τὸ ἐπίθετον ἀγλαὸς εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπεδίετο εἰς ἐξαιρετικῆς ποιότητος καρπὸς καὶ δένδρα, ὡς: ἀγλαόοτρους, ἀγλαόκαρπος, ἀγλαόδενδρος κτλ.

Β'. ἈΛΛΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

Διὰ τὸ τοπωνύμιον Κορμακίτης ὁ Μενάρδος σιωπᾷ. Ὁ Ν. Κυριαζῆς ἀναφέρει ὡς ἀπίθανον μίαν ἐτυμολογίαν Kour ma jidi (τὸ Κούρ, μέρος τοῦ Λιβάνου, ἐξ οὗ φέρονται ἀποικισθέντες οἱ κάτοικοι, δὲν ἤλθε) καὶ ἀποδέχεται τὴν ἐτυμολογίαν τῶν: Κυπριανοῦ, Στεφ. Λουσιανοῦ καὶ Mariti ἐκ τινος πόλεως Κορμίας καλουμένης.¹ Νομίζομεν ὅτι τὸ ὄνομα εἰς τὸ χωρίον ἐδόθη ἐκ τοῦ πρώτου οἰκιστοῦ, ὅστις ἀρχικῶς θὰ ἐλέγτο Κορομμυακρίτης, ἦτοι κάτοικος τῆς Κορομμύου ἄκρας πβ. τὰ ὀνόματα τῶν χωρίων Μονιάτης (ἐκ κατοίκου τῆς Μονῆς), Ἀστρομερίτης (ἐκ κατοίκου ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Ἄστρου τῆς Πελοποννήσου, Μενάρδος σ. 391). Κατὰ τὸν Στράβωνα 14.669.3, τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριο τοῦ Κορμακίτη ἐλέγτο Κορομμύου ἄκρα καὶ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον 5.14.4, Κορομμύων ἄκρα. Κάποιοι λοιπὸν διαμένων εἰς τὴν Κορμίου ἄκραν ὀνομάσθη

1. Ἰδ. Ν. Κυριαζῆ, Τὰ Χωρία τῆς Κύπρου (1952) 106.

Κρομμυακρίτης καὶ κατ' ἐκπτώσιν τοῦ ρ δι' ἀνομοίωσιν Κρομμυακίτης, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἀποκρούφους Πράξεις τοῦ ἁγίου Βαρνάβα § 14 (Acta apostolorum apocrypha ed. Lipsius-Bonnet II (1959)297) καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ τοπωνύμιον διὰ μεταθέσεως τοῦ ρ ἐτράπη εἰς Κρομμυακίτην, τύπον ἀπαντῶντα εἰς τὸν «Βίον καὶ πολιτείαν τοῦ ὁσίου πατρὸς Ἑρακλείδους» § 8 (ἐκδ. Fr. Halkin, An. Boll. 82 (1964)151), καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔχομεν τὸν σημερινὸν τύπον Κρομμακίτης.

Ἐπίσης περὶ τοῦ τοπωνυμίου Ἀγκαστίνα, χωρίου τῆς ἑπ. Ἀμμοχώστου, εἰς ὅσα λέγει ὁ Μενάρδος (σ. 408) προσθέτομεν τὰ ἐξῆς. Εἰς τὰς Ἀσίζας ἀπαντᾷ πολλάκις ἡ λέξις γαστίνα, ἣτις ἐσήμαινε τόπον ἐρειπωμένον ἢ γῆν χέρσον καὶ ἄγονον, ὅπως Ἀσίζαι 360,25: «ἐάν ἔχω ἕναν ἐδικόν μου ρημάδιον τὸ λέγεται φράγγικα γαστίνα.» Εἰς τὴν προηγησιακὴν καὶ τὴν γαλλικὴν τοῦ 12ου—15ου αἰ. ἀπαντᾷ ἡ λέξις gastine σημαίνουσα «I. dévasté, II. terre inculte, lande, solitude.» Ἐκ τούτου λοιπὸν τοῦ γαλλ. gastine παρήχθη ἡ Ἀγκαστίνα.

Εἰς τὴν σ. 396 τοῦ Τοπωνυμικοῦ του ὁ Μενάρδος γράφει: «Ἄλλα τινὰ τῶν ἐπωνυμίων τούτων εἶναι παλαιότερα. Οὕτω ἀρακαπᾶς εἶν' ἄλλος τύπος τοῦ ἀροκόπος, ὡς τὸ Κωμοδρομᾶς (ὡς ὀνομάζεται τοποθεσία τῆς Γεράσας) τοῦ κωμοδρομόμος... (ἀ)ροκόπος δὲ (ἐσήμαινε) τὸν ἀροκόπον ἦτοι τὸν ἐργαζόμενον ἐπὶ τῶν ὀρέων».

Ἄλλ' ὁ Μενάρδος μὴ δυνάμενος νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν λέξιν ἀροκόπος, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ εἰς τὸν στίχον τοῦ Τραγουδιοῦ τοῦ Διγενῆ «στὴν νάκραν τοῦ παναῦρκου ἠδρεν τοὺς ἀροκόπους» μὲ τὸ ἀροκόπος, γράφει: «ἀλλ' οὕτοι, ὡς φαίνεται, ἀπετέλουν ὀρισμένην τάξιν».

Ἡ λέξις ἀροκόπος τῆς κυπριακῆς εἶναι ἢ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς χαροκόπος, ἣτις ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον εἰς τὸν Πτωχοπερόδρομον (Βιβλ. Α' στ. 115—116):

Γείτοναν ἔχω πετζωτήν, τάχα ψευδοσαγκάρον
πλὴν ἔνα καλοφουμιστής, ἔνα καὶ
χαροκόπος.

Καὶ ὀρθῶς ὁ Κοραῆς σημειώνει περὶ τῆς λέ-

ξεως (Ἄτακτα Α', 96) «χαροκόπος λέγεται ὅστις ἀγαπᾷ τὰς ἡδονὰς τῆς ζωῆς, καὶ ἐξαιρέτως τὰς συμποσιακάς».

Τὸ χαροκόπος ὅταν ἔγινεν ἐπώνυμον ἀνδρὸς προσέλαβε καὶ τὸν τύπον Χαροκόπᾶς, ὡς τὸ ὑπὸ τοῦ Μενάρδου ἀναφερόμενον Κωμοδρομᾶς. Ἐκ τούτου λόγῳ ἀφομοιώσεως ἔγινε τὸ Χαρακαπᾶς. Ἄλλ' εἰς τὴν κυπριακὴν τὸ χ μεταξὺ δύο φωνηέντων τρέπεται εἰς δασὺ πνεῦμα καὶ ἀποβάλλεται, ὅπως: ὄχι> ὄι, ξηγάνω>ξηγάνω (ιδ. Τὰ ἐν Διασπορᾷ, σελ. 251). Οὕτω καὶ εἰς τὸ ὁ χαροκόπος ἔχομεν ὁ ἀροκόπος καὶ στοῦ Χαρακαπᾶ ἔχομεν στοῦ Ἀρακαπᾶ καὶ ὄν. ὁ Ἀρακαπᾶς.

Τοπωνύμια παραχθέντα ἐκ τοῦ χαροκόπος ἀπαντῶσι καὶ εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ μέρη, ὅπως: τοῦ Χαροκόπου, χωρίου τῆς κοινότητος Βιτάλου, τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας, τοῦ νομοῦ Εὐβοίας: τοῦ Χαροκόπου, συνοικία τῆς Καλλιθέας, προαστείου τῶν Ἀθηνῶν: τὸ Χαροκοπιῶν, ἔδρα τῆς κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Πυλίας, τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας κ.ἄ.

Ὁ J. Darouzés εἰς τὰς σημειώσεις του ὑπὸ τὸν τίτλον «Notes pour servir à l'histoire de Chypre» δημοσιεύει (Κυπριακαὶ Σπουδαὶ 20 (1957) σ. 44) τὴν ἐξῆς σημείωσιν ἐκ χειρογράφου τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Carpentras 11, f. 277: «προσηνέχθη τὸ παρὸν εὐαγγέλιον ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἀλύπου τῆς οὕτω ἐπονομαζομένης τοῦ Γερίου...» Καὶ προσθέτει γαλλιστὶ εἰς τὰς Παρατηρήσεις του σ. 46 π. 22 (μεταφράζομεν): «Ἄλυπος εἶναι σπάνιος ὡς τίτλος τῆς Παναγίας· προσωπικῶς πιστεύω ὅτι εἶναι ὁ μοναδικός. Ἡ τοποθεσία Γέριον δὲν φαίνεται γνωστή...»

Καὶ τὸ μὲν Γέριον εἶναι τὸ γνωστὸν χωρίον Γέριν, 9 περίου μίλια ΝΑ τῆς Λευκωσίας ἀλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς Θεοτόκου ὡς ἀλύπου εἰς τὸ χειρόγραφον ξενίζει πολὺ διότι ἡ Παναγία χαρακτηρίζεται γενικῶς ὡς mater dolorosa. Ὑποπιεθῆμεν λοιπὸν ὅτι ἦτο δυνατὸν ἡ ὀνομασία τῆς Παναγίας νὰ ἀφείλετο εἰς τοπωνύμιον παρὰ τὸ Γέριν καὶ δι' αὐτὸ ἀπετάθημεν εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ χωρίου κ. Σταύρον Χατζηαντώνην, ὅστις εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς γράψῃ τὰ ἀκόλουθα: «ὑπάρχει ἐκκλησία ἀφιερωμένη εἰς τὴν

Παναγίαν, εύρισκομένη ἐπὶ λόφου, ὅπου καὶ τὸ κοιμητήριον τῆς κοινότητος Γερίου. Πλησίον τῆς ἀνωτέρω ἐκκλησίας ὑπάρχει θεμέλιον τὸ ὅποιον πιθανὸν νὰ εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ἀρχαίας Μονῆς τῆς Ἀλύπου. Ἡ τοποθεσία εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν τὰ θεμέλια λέγεται ἀλουπκιά.»

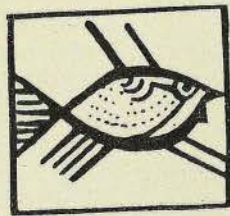
Ἡ σημερινὴ τοποθεσία ἀλουπκιά δίδει, νομίζομεν, τὴν κλεῖδα εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς προελεύσεως τῆς ἐπωνυμίας τῆς Παναγίας. Ἡ τοποθεσία ἀλουπκιά σχετίζεται μὲ ἀλώπεκα καὶ ἡ Παναγία ἢ εύρισκομένη εἰς τὴν τοποθεσίαν αὐτὴν θὰ ἔφερον ἀρχικῶς τὴν ἐπωνυμίαν Παναγία τῆς ἀλουπιᾶς ἢ τῆς ἀλουποῦς, πράγμα πὸ ὅποιον θὰ προσέκοπτεν εἰς τὴν εὐσέθειαν τῶν μοναχῶν, οἵτινες καὶ μετέτρεψαν τὴν ἐπωνυμίαν εἰς τὴν πλησιεστέραν φωνητικῶς ἦτοι Παναγίαν τῆς Ἀλύπου, διὸ καὶ εἰς τὸ χειρόγραφον «μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς Ἀλύπου».

Εἰς τὸ Χρονικὸν τοῦ Γεωργίου Βουστρωνίου (ἔκδ Κ. Σάθα) σ. 469 γίνεται λόγος περὶ τοῦ πῶς ὁ Ἰάκωβος Β' ὁ νόθος ἐδολοφόνησε τὸ στράτευμα τῶν Σαρακηνῶν εἰς μίαν ποποθεσίαν, ἔξω τῆς πόλεως τῆς Ἀμμοχώστου, τὴν Ἀμασαρίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς ἔστειλε νὰ κοιμηθῶν. Ὁ Dawkins εἰς τὴν ἀγγλικὴν

μετάφρασίν του τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Βουστρωνίου, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Μελβούρνης τῆς Αὐστραλίας τὸ 1964 μὲ τίτλον "The Chronicle of George Boustronios 1456—1489", διερωτᾶται ποία εἶναι καὶ ποῦ εὐρίσκεται αὐτὴ ἡ τοποθεσία σημειῶνων εἰς τὴν σ. 73: "Amasaria (between Famagusta — Alikí?)"

Ἡ Ἀμασαρία δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν σημερινὴν Μεσαρίαν — Μεσαρκάν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς (ιδ. Τὰ ἐν Διασπορᾷ, σ. 206) ἐθάπτισεν εἰς Μεσαορίαν καὶ ἔκτοτε ἐπεκράτησεν εἰς τὴν καθαρεύουσαν αὐτὴ ἡ ὀνομασία. Ὁ Μαχαιρᾶς (ἔκδ. Dawkins, σ. 30, 15) ἔχει τύπον τῆς Μεσαρίας καὶ ὁ Fl. Bustron (Chronique de l'île de Chypre, ἔκδ. Mas Latrie, Paris 1884) σ. 25 ἔχει τύπον Massaria. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τύπος Μεσαρία ἐπράπη εἰς Ἀμασαρία τῇ προσθήκῃ τοῦ α, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ σὺνήθης φαινόμενον εἰς τοπωνύμια τῆς κυπριακῆς διαλέκτου, ὅπως: Ἀπαλαίστρα ἀντὶ Παλαίστρα (Μενάρδ. Τοπων. σ. 331), Ἀμαρκέτη ἀντὶ Μαρκέτη (Μενάρδ. Τοπων. σ. 393), Ἀσαβογίας (Μαχαιρᾶς, σ. 156, 1) ἀντὶ Σαβογίας κ.ἄ.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΤΖΗΓΩΑΝΝΟΥ

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Ἀναμνήσεις

Ὡς ἐλαχίστην προσφοράν εἰς τὴν ἄλῃ στον μνήμην τοῦ φιλότατου καθηγητοῦ μου Σίμου Μενάρδου, ἐπιλέγω τὸ θέμα «Ἀναμνήσεις», ἀπὸ τὴν γνωριμίαν μου μετὰ τοῦ ἐξαιρετικοῦ τούτου ἀνθρώπου, τὴν μαθητείαν μου παρὰ τῷ σοφῷ Πανεπιστημιακῷ διδασκάλῳ, καὶ τὸν μετὰ ταῦτα στενὸν δεσμόν, ὁ ὁποῖος, μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του, ὑπῆρξε δεσμός πατρὸς πρὸς υἱόν.

Γνώρισας, ὅσον ἐλάχιστοι τῶν μαθητῶν του, τὸν καθηγητὴν Σίμον Μενάρδον, καὶ πιστεύων ὅτι μία ἀπὸ τὰς πλέον χαρακτηριστικὰς καὶ πλουσιωτέρας ιδιότητάς του ἦτο ὁ ὠραῖος καὶ ἀνεξάντλητος συναισθηματικὸς του κόσμος, τὸν ὁποῖον ἀφειδῶς ἐξεδήλωνε πρὸς πάντας, νομίζω ὅτι ἀναφορά εἰς τὸν κόσμον του αὐτὸν θὰ τοῦ ἦτο ἰδιαιτέρως προσφιλὴς, ὅπως προσφιλὴς εἶναι καὶ εἰς ἐμέ.

Ἦτο τὸ θέρος τοῦ 1924, καὶ ἐγώ, ἀποπερατώσας τὰς γυμνασιακὰς μου σπουδάς, εὐρισκόμην εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Κύκκου, εἰς τὴν ὁποίαν ἤμην προωρισμένος νὰ ὑπηρετήσω ἐπὶ ἓν ἔτος ὢν «σκλαβῶμενος» εἰς τὴν Παναγίαν.

Γεννηθεὶς ἀσθενικός, καὶ μὲ συνεχεῖς σπασμούς, ἐπὶ ἡμέρας, καὶ ἐνίοτε ἐπὶ μῆνας, «ἐτάχθην» ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων Γονέων μου εἰς πολλοὺς ἀγίους, εἰς δὲ τὴν Παναγίαν τοῦ Κύκκου «εσκλησθώην» δι' ὑπηρεσίαν. «Σκλαβῶμαν» δὲ ἐστὶν ὑπόσχεσις δι' ὑπηρεσίαν εἰς ἅγιον, δι' ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ὁ «ταμένος» «ξεσκλησθώνεται» αὐτομάτως.

Ἀντιλαμβάνεται, υποθέτω, πᾶς τις τὴν ψυχικὴν μου κατάστασιν κατὰ τὸ θέρος ἐκεῖνο· ἀφ' ἐνός, ἐπιταγὴ ἐσωτερικοῦ καθήκοντος νὰ ὑπηρετήσω τὴν Δέσποιναν τῆς ψυχῆς μου, ἡ ὁποία μὲ ἐθεράπευσεν ἀπὸ τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης θεωρουμένην ἀνάτον ἀσθeneίαν μου, καὶ ἀφ' ἐτέρου ὀδύνη, διὰ τὴν καθυστέρησιν ἐνός ἔτους εἰς τὴν συνέχισιν τῶν σπουδῶν μου.

Εὐρίσκετο τότε εἰς τὴν Μονὴν Κύκκου

οἰκογενειακῶς ὁ καθηγητὴς Μενάρδος πρὸς παραθερισμόν, ἀλλὰ κυρίως πρὸς συγγραφὴν μελέτης διὰ τὴν Μονήν. Καὶ ἡγάπα πολὺ τὸν Κύκκον ὁ ἀείμνηστος Μενάρδος. (Εἰς μίαν τῶν πρὸς ἐμέ ἐπιστολῶν του λέγει «τὸ καλοκαίρι θὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν Κύπρον, ἐπεθύμησα πολὺ τὸν Κύκκον»).

Ἡ παρουσία τοῦ καθηγητοῦ Μενάρδου εἰς Κύκκον ἦτο δι' ἐμέ, προωρισμένον νὰ σπουδάσω φιλολογίαν, εὐκαιρία λαμπρὰ νὰ γνωρίσω προσωπικῶς τὸν ἐξαιρετικόν αὐτὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος, καθ' ὄλον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς του, ὑπῆρξε δι' ἐμέ ὁ πραγματικὸς προστάτης, ὁ καθοδηγητής, καὶ ὁ ἐμπνευστὴς εἰς πάσας τὰς ὥρας ἐπιδιώξεις μου.

«Συστηθεὶς» πρὸς αὐτόν, ὑπὸ τοῦ «μακαρία ἡ μνήμη» τότε Ἰγουμενοῦ τῆς Μονῆς (καὶ μετέπειτα Ἐπισκόπου Πάφου) Κλεόπα ὡς «παιδί τῆς Παναγίας (καθ' ὃ «σκλαβῶμενος»), καὶ ὡς προοριζόμενος, μετὰ τὴν ὑπηρεσίαν μου νὰ ἀκολουθήσω φιλολογικὰς σπουδάς», ἐγενόμην παρὰ τοῦ καλοκαγαθοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου ἐγκαρδίως δεκτός.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Σίμος Μενάρδος ἦτο κράτιστος γνώστης τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου, τῶν ἡθῶν, τῶν ἔθιμων καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ λαοῦ, διὰ πρώτην φοράν ἤκουε τὴν λέξιν «σκλαβῶμαν» εἰς ἅγιον.

Ζητήσας πληροφορίας παρὰ τοῦ Ἰγουμενοῦ περὶ τοῦ «σκλαβώματος» καὶ πληροφορηθεὶς τὴν σημασίαν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ἠρώτησεν, ἐὰν ὑπῆρχε δυνατότης «ξεσκλησθώματος», διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ δι' ἐμέ ἓν ἔτος πανεπιστημιακῶν σπουδῶν.

Κατόπιν διευθετήσεως μεταξὺ αὐτοῦ, τοῦ Ἰγουμενοῦ καὶ τῶν Γονέων μου — λεπτομερεῖας δὲν γνωρίζω — «ξεσκλησθώθηκα», κατόπιν ἐιδικῆς τελετῆς, ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τῆς Παναγίας, καὶ ἀναγνώσεως ὑπὸ τοῦ Ἰγουμενοῦ μακρᾶς ἀπολυτηρίου εὐχῆς.

Ἐλεύθερος πλέον ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ταύτην ὑπηρεσίαν, μεταβαίνω εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐγγράφομαι εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, μὲ κηδεμόνα οὐσιαστικῶς ὄμως δεύτερον πατέρα μου, τὸν Σίμων Μενάρδον.

Κατὰ τὸ ἐπακολουθησαν τετραετὲς δι-
 άστημα τῶν σπουδῶν μου, ὑπῆρξα ὁ προσ-
 φιλῆς του μαθητῆς, σιτιζόμενος πολλά-
 κεις παρ' αὐτῶ, καὶ φυλάττων δι' αὐτὸν
 τοὺς καταλόγους θαυματολογίας τῶν μαθη-
 τῶν τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς.

Ὡς καθηγητῆς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμ-
 μάτων, ὁ Σίμος Μενάρδος δὲν ἦτο μόνον
 ὁ σοφὸς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος, ἀλ-
 λά ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, μὲ τὴν εὐ-
 ρυμάθειαν τοῦ πολυῖστορος.

Πολύγλωσσος, κράτιστος γνώστης τῆς
 παγκοσμίου λογοτεχνίας, ποιητῆς καὶ δι-
 αννούμενος ὅσον ὀλίγοι, δὲν παρεῖχε μό-
 νον τὰς εἰδικὰς φιλολογικὰς γνώσεις εἰς
 τοὺς μαθητὰς του, ἀλλὰ προσέτι ἕτερεπε
 τοὺς ἀκροατὰς του μὲ τὸ μελλίρρυτον ὕφος
 του, τὴν γλυκεῖαν καὶ μελωδικὴν φωνήν
 του, καὶ τὴν πλουσίαν ποιητικὴν του φρα-
 σικότητα.

Ὅταν ὁ Μενάρδος ἐδίδασκεν, ἡ αἴθου-
 σα τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἦτο πάντοτε
 κατὰμεστος φοιτητῶν, φοιτητῶν ἀπὸ πά-
 σας σχεδὸν τὰς σχολὰς τοῦ Πανεπιστη-
 μίου, φοιτητῶν οἱ ὅποιοι ἐπεθύμουν περαι-
 τέρω μόρφωσιν καὶ πνευματικὴν καλλιέρ-
 γειαν.

Ἰδιαιτέρως, ὅταν τὸ θέμα του ἀνεφέρε-
 το εἰς ποιήσιν, ἡ διδασκαλία του, ὁ λυ-
 ρισμὸς του ἦσαν στοιχεῖα ἀνυπέβλητα.
 Ὁ Ὅμηρος, ὁ Πίνδαρος, ἡ Σαπφὼ ἦσαν
 τὰ προσφιλῆ του θέματα. Ὁ καθηγητῆς,
 ἔμπλεως μέθης ποιητικῆς, εὐρίσκετο ἐν
 ἐκστάσει ὑψοῦτο ὁ ἴδιος εἰς τὸ ὕψος τῶν
 μεγαλοπνῶν ποιητῶν, ὕψωνε τοὺς ἀκρο-
 ατὰς του εἰς σφαίρας οὐρανιας. Μελωδική
 ἀκόμη βοᾶ εἰς τὰ ὠτὰ μου ἢ πρὸς ἡμᾶς
 τοὺς φοιτητὰς του γλυκεῖα φωνή του
 « . . ὕψωθῆτε, ὕψωθῆτε . . . », φλογερῶς
 παροτρύνων ἡμᾶς νὰ ὕψωθῶμεν εἰς τὸ ὕ-
 ψος τῶν ἀναλυομένων ποιητῶν. Ἄν δέ τις
 προσθέσῃ εἰς αὐτὰ καὶ τὴν μεγαλοπρεπή
 του ἐμφάνισιν, μὲ τὴν πολιάν, ὡς χιόνα,
 καὶ πλουσίαν κόμην του, ἐνόμιζες ὅτι εἶ-

χες ἐνώπιόν σου ὄχι ἄνθρωπον, ἀλλὰ Ὁ-
 λύμπιον Θεόν.

Σκοπὸς τοῦ παρόντος σημειώματος δὲν
 εἶναι νὰ παρουσιάσῃ τὸν καθηγητὴν Με-
 νάρδον οἷος ἦτο ὡς ἐπιστήμων, ὡς διανο-
 ούμενος, ἢ ὡς πνευματικὸς ἄνθρωπος ἄλ-
 λοι, ἴσως, μαθηταὶ του θὰ ἀσχοληθῶσι μὲ
 τὸ θέμα αὐτό. Ἐν τῇ σκιαγραφίᾳ ὅμως
 τοῦ ἀνδρός, σοβαρὰ παράλειψις θὰ ἦτο,
 ἂν δὲν προσετίθετο ἐνταῦθα καὶ ἕτερον
 κύριον χαρακτηριστικὸν καὶ ἐξαιρετικὸν
 προσὸν αὐτοῦ. Ὁ Σίμος Μενάρδος ἦτο,
 διὰ τὴν ἐποχὴν του, εἰς τῶν μεγαλειτέρων
 ρητόρων τῆς Ἑλλάδος, εἰς δὲ τὰς πανη-
 γυρικωτέρας ἐκδηλώσεις τοῦ Ἔθνους ὁ
 Μενάρδος ἦτο, σχεδὸν πάντοτε, ὁ ἔθνικὸς
 ὁμιλητής.

Πρωτότυπος ἦτο ἐπίσης ὁ καθηγητῆς εἰς
 τὸν χειρισμὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.
 Ὁ Μενάρδος εἶχεν ὕφος ἰδικὸν του, παρά-
 ξενον μὲν, ἀλλὰ προσωπικόν, ὅπως λέγει
 καὶ ὁ Συκουτρῆς ὕφος προσωπικόν, καρ-
 πὸν ἐπιμελοῦς καὶ λεπτῆς ἐπεξεργασίας
 τῆς μορφῆς ἐκείνων ποῦ ἔγραφεν, ὕφος
 ἀποκλειστικῶς ἰδικὸν του, ὅπως ὁ Κορα-
 ῆς, ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ Διον. Θερει-
 ανός...»*

Ἐκ τῶν συγχρόνων του, δύο ἄλλοι με-
 γάλοι Ἑλληνες εἶχον ὕφος ἰδικὸν των,
 ὁ Ἐμμανουὴλ Ροΐδης, τὸν ὁποῖον ὁ Με-
 νάρδος ἐθαύμαζε, καὶ ὁ μέγας Ἐλευ-
 θέριος Βενιζέλος (γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ
 Βενιζέλος ἀπέσπασε τὸν καθηγητὴν Με-
 νάρδον ἀπὸ τοῦ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρ-
 δης, καὶ τὸν διώρισε καθηγητὴν εἰς τὸ
 Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον).

Παραθέτω ἐνταῦθα ἀπόσπασμα, ἀπὸ
 διάλεξιν τοῦ καθηγητοῦ, χαρακτηριστικὸν
 τοῦ ὕφους του.

«Δὲν θὰ ὑμνήσω ὅ,τι θεωρῶ ὡς πρῶ-
 τον χάρισμα τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως,
 τὴν ζωογόνησιν τῆς θείας φύσεως τῆς
 Ἑλλάδος. Ἄν προσέξωμεν, εἰς τὰ τρα-
 γούδια μας τὰ πάντα ζωντανεύουν καὶ
 ὁμιλοῦν. Τᾶστρα μὲ τὸ φεγγάρι, τὸ φεγ-
 γάρι μὲ τὴν θάλασσαν, τὰ βουνὰ μαλώ-
 νουν, θυμώνουν οἱ ποταμοί, τὰ στοιχεῖα

* I. Συκουτρῆ, Σίμος Μενάρδος, Ἀθήναι, 1933,
 σελ. 10.

των πηγῶν ὀμιλοῦν, γλυκομιλοῦν τὰ δένδρα, καυχῶνται τὰ φαριά, παίρνουν ἀνθρώπινη λαλίτσα τὰ πουλλιά, δίδουν μαντάτα τὰ καράβια, καὶ τέλος προθάλλουν ἐρατεινὰ πρόσωπα, γνώριμοι κάτοικοι τῶν ἐλληνικῶν δασῶν καὶ τῶν κυμάτων, Νεράιδες καὶ Μοῖρες, Λάμιες καὶ Γοργόνες, περιπλανώμενοι μικροὶ θίασοι τῶν ἀρχαίων μας Θεῶν»**

Ἐκπληκτικὴν εὐχέρειαν εἶχεν ἐπίσης ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς εἰς τὴν σύνθεσιν ἐπιγραμμάτων, πολλὰ δὲ ἐπιγράμματα ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἰδικὰ του.

Γνωστὸν ἀσφαλῶς τυγχάνει εἰς τοὺς περὶ αὐτὰ ἀσχολούμενους, ὅτι τὸ ἐπιγράμμα εἰς τὸ ἐν Λευκωσίᾳ ἡρῶον (περίβολος Φανερωμένης) τῶν Κυπρίων Ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τῶν ἀπαγοχοισθέντων ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821

ᾧ θύται αἰνὰ τυθέντες ἰδ' ἄλλοι μάρτυρες ἱροί,
οὐρανόθεν πάτρη νῦν δότ' ἐλευθερίην

εἶναι ἰδικόν του.

Ἐπιτραπήτω μοι ἐνταῦθα μικρὰ παρέκβασις, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τὴν Ἱστορίαν.

Μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἡρώου, λόγιός τις ἐπέκρινε τὸν Μενάρδον, ὅτι ἐχρησιμοποίησε τὴν λέξιν ΜΑΡΤΥΡΕΣ ἐσφαλμένως, διότι ἡ λέξις, κατὰ τὸν ἐπικριτὴν, εἰς τὴν ἀρχαιότητα δὲν εἶχε τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἔχει ἀπὸ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους καὶ ἐντεῦθεν.

Λαθὼν παρ' ἡμῶν γινώσιν τῆς ἐπικρίσεως ὁ καθηγητὴς, γράφει πρὸς ἐμὲ τὰ ἐξῆς «...κάποιος ἐπέκρινεν εἰς τὴν «Ἐλευθερίαν» τὸ ἐπιγράμμα μου, ὅτι ἡ λέξις μαρτυρῆς ἐπὶ Ὀμήρου δὲν εἶχε τὴν σημασίαν πού εἶχε δύο αἰῶνας μ.Χ.! δηλ. ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἦλθεν πρὸ τοῦ Ὀμήρου. Ἀλλά, πρῶτον, ἐπὶ Ὀμήρου ὕπῃρχον ἐπιγράμματα; καὶ τὸ ἐπιγράμμα δὲν ἤκμασε καὶ μετὰ Χριστόν; Ἡ Ἀθηναῖς (Εὐδοκία) ἔγραψεν εἰς Ὀμηρίζοντας στίχους 10 λόγους εἰς μάρτυρα Κυπριανόν» καὶ ἐπιλέγει «τόση ἄγνοια κρατεῖ ἐκεῖ κάτω;»

** Σίμος Μενάρδου, περὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν Δημοτικῶν μας τραγουδιῶν (Διάλεξις εἰς τὸν Παρνασσόν), Ἀθήναι, 1925, σελ. 13.

Συνεχίζων, λέγει «καὶ τὸ ἸΡΟΙ πρέπει νὰ διορθωθῆ (εἶχε χαραχθῆ ὑπὸ τοῦ γλύπτου ἸΕΡΟΙ ἀντὶ ἸΡΟΙ, ὁπότε ὁ στίχος μετρικῶς ἦτο ἐσφαλμένος). Προχθὲς ἀπεκαλύφθη ὁ ἀνδριάς τοῦ Καποδίστρια μὲ ἐπίγραμμα δικόν μου· καὶ τοῦ Γερμανοῦ ὁ ἀνδριάς ἔχει δικόν μου ἐπίγραμμα, καὶ, κατὰ παράκλησιν, ἔγραψα ἀρκετὰ ἄλλα διὰ τὴν Τήνον, Μύκονον κλπ.»

Ὁ Μενάρδος ἦτο ἐπίσης θερμὸς πατριώτης, καὶ ὁ πατριωτισμὸς του ἦτο, ὅπως λέγει ὁ Συκουτρῆς, «ὁ θεμελιώδης, ὁ μηδέποτε διαλείπων τόνος εἰς τὴν ἀρμονίαν τῆς ἐκλεκτῆς αὐτῆς ψυχῆς, ἕνας πατριωτισμὸς θαυρῶν, εὐαίσθητος, ρωμαντικὸς θὰ ἔλεγα κάποτε, πού ἔβλεπεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ὠραιότητα ὄχι τοῦ παρελθόντος τῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐλπίδων τῶν μελλοντικῶν»***

Λυποῦμαι, διότι ὁ παραχωρούμενος χώρος εἰς τὴν Πνευματικὴν Κύπρον (ἀφιέρωμα εἰς Σίμον Μενάρδον) δὲν μοι ἐπιτρέπει νὰ ἐπεκταθῶ, καὶ κλείω τὸ σημειώμα μου, παραθέτων φράσεις τινὰς ἀπὸ τὰς πρὸς ἐμὲ ἐπιστολάς του, διὰ νὰ δείξω τὴν τρυφερότητα τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀνδρός.

«Ἀγαπητέ μου Χρήστο,

Πολὺ μ' εὐχαρίστησε τὸ γράμμα Σου, ὅτι δὲν μᾶς λησμονεῖς».

Εἰς ἐπιστολήν μου, ἀγγέλλουσιν εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον τοῦ πατρός μου, ἀπαντᾷ

«Ἐτη πολλὰ καὶ ἄλυπα. Μετὰ λύπης ἔλαθα τὸ γράμμα Σου, ὅτι ἔχασες τὸν ἀγάπημένον Σου πατέρα. Αὐτὴ, παιδί μου, εἶναι ἡ ζωὴ. Ἐγὼ τὸν ἔχασα, 22 μόλις ἐτῶν, ἐκείνον 58».

«Ὁ Μενάρδος ἀπέθανεν, ἔλειψε καλύτερα, σὰν τὴν λαμπάδα ἀπὸ τὴν φλόγα τὴν ἰδικήν του», ἀφῆκεν ὅμως εἰς ἡμᾶς μεγάλην κληρονομίαν. Ὑπῆρξεν ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλείτερα τέκνα τῆς Κύπρου τῶν νεωτέρων χρόνων, καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς διακεκριμένους καθηγητὰς καὶ πνευματικοὺς ἀνθρώπους τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν εἴμεθα ἀγνώμο-

*** Ἰ. Συκουτρῆς, Σίμος Μενάρδος, Ἀθήναι, 1933, σελ. 27.

νες πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τοῦ Ἑθνους μας. Διατί νά μὴ ἀπαθανάτισωμεν, τοῖλάχιστον ἡμεῖς οἱ Κύπριοι, τὸν μέγαν μας διδάσκαλον, μὲ τὴν ἴδρυσιν μεγαλοπρεποῦς ἀνδριάντος, παράδειγμα ὠραῖον καὶ ὑψηλὸν διὰ τοὺς μεταγενεστέρους;

Αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ οὐσιαστικωτέρα προσφορά εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρός.

Ποιοῦμαι θερμὴν ἔκκλησιν, πρὸς τοὺς πολλοὺς μαθητάς του καὶ πρὸς τοὺς ἐκτιμητάς τοῦ ἔργου του, ὅπως «εἰς ἕκ-

δήλωσιν αἰσθημάτων εὐλαβείας καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν μνήμην ἐκείνου ὁ ὅποιος, καὶ εἰς τὴν ζωὴν του τὴν εὐγενικὴν καὶ εἰς τὸν θάνατόν του τὸν γαληνόν, φωτεινὸν μᾶς ἀφῆκε παράδειγμα πνευματικότητος καὶ ἀνθρωπισμοῦ» τὴν προσφοράν μας πρὸς τὸν πολυφίλητον καθηγητὴν μας τὴν οὐσιαστικοποιήσωμεν, διὰ τῆς ἀνεγέρσεως, κάπου ἐν Κύπρῳ (κατὰ προτίμησιν ἐν Λεμεσῶ, ὅπου ἀνετράφη) μεγαλοπρεποῦς ἀνδριάντος.

Δρ. ΧΡ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

ΟΡΑΤΙΟΥ

ΣΤΗΝ ΤΥΝΔΑΡΙΔΑ

Α' Ὁδὴ ΧV II

Ὁ Πᾶνας μὲ τὰ γρήγορα ποδάρια ἀπὸ τ' ὠραῖο
τὸ Λύκειο πολλές φορὲς θουνὸ στὸ Λουκρητίλο,
γιομάτο χάρες, ἔρχεται καὶ πάντα ἀπ' τὸ κοπάδι
τὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ, τὸν ἄνεμο ἀλαργεύει,
πὸν κουβαλάει τὴν ἄγρια κι' ὀρητικὴν βροχούλα.
Οἱ ἄγριες αἶγες πότι' ἐδῶ καὶ πότι' ἐκεῖ τραβᾶνε
χωρὶς τὸν τράγο καὶ ζητοῦν στὸ εἰρηγικὸ τὸ δάσος
τὶς κουμαριὲς καὶ τὰ θυμορφα θυμάρια τὰ κρυμμένα.
Φόβος κανεῖς δὲν τὶς κρατιᾶ οὔτε ἀπ' τὰ φίδια τρέμονν,
οὔτε κι' ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς σιὸν Ἄρη ἄγριους λύκους,
διὰ τὰ βράχια τοῦ Οὐσικιοῦ, ὠραία μου Τυνδαριδα,
ἀντιλαλοῦν κι' οἱ λαγκαδιὲς ἀπ' τὸ γλυκὸ σουραύλι.
Σκέπει με ἡ ἀγάπη τῶν Θεῶν· μὰ κι' ἡ εὐσέβειά μου
κι' ἡ Μοῦσα μου εὐνοϊκούς σὲ μένα τοὺς κρατιᾶνε.
Ἔλα κι' ὄχι' ἀφθονα εἶν' ἐδῶ. Τὰ πλούσια τ' ἀγαθὰ μου
δικά σου θᾶναι καὶ ποτιὲς δὲ θὰ γνωρίσης φτώχεια,
κι' ἡ λαγκαδιὰ σιὴ μοναξιά δροσιὲς θὰ σοῦ χαρίζη
καὶ δὲ θὰ νιώσης δίπλα μου τὴν κάψα. Μὲ τὴ λύρα,
τῆς Πηνελόπης, τῆς θεᾶς τῆς Κίρκης τὸ τραγοῦδι
θὰ ψάλλης, πὸν ἀγωνίζονται γιὰ μιὰ μεγάλη ἀγάπη.
Κάτω ἀπ' τὸν ἦσκιο θὰ γευτῆς τ' ὠραῖο κρασι τῆς Λέσθου
κι' ὁ Βάκχος δὲ θὲ νὰ μπλεχτῆ σὲ ἀμαχὲς μὲ τὸν Ἄρη
κι' οὔτε μ' ἀγάπη ψεύτικη ὁ Κύρος θὰ τρομάξη
ἐσένα, καὶ τὰ χέρια του θάνασσα δὲ θ' ἀπλώνη
ἀπάνω σου, κι' ἀπ' τὸ κρασι σπρωγμένος νὰ σκορπίσῃ
τ' ὄριο στεφάνι, τῶν μαλλιῶν τ' ἀτίμητο σιολίδι,
κι' οὔτε τὸ ἀγνό σου, ἀγάπη μου, τὸ φόρεμά σου τ' ἄσπρο.

(Ἐλεύθερη ἀπόδοση)

ΗΡ. Ν. ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΣΟΙΜΗΝΤΗΡΙΝ / ΣΗΜΗΝΤΗΡΙΝ

Ὁ καθηγητὴς Χρ. Παντελίδης εἰς τὴν μελέτην του «Σημσιολογικὰ καὶ ἔτυμολογικὰ»¹ προσπαθῶν νὰ ἔτυμολογήσῃ τὴν λέξιν σοιμηνητήριον ἀποφαίνεται ὅτι αὕτη εἶναι τὸ μεσαιωνικὸν σοιμηνητήριον = κοιμητήριον. Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο καταλήγει λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰ ἑξῆς δύο σχετικὰ χωρία τῶν Ἀσιζῶν:

1. Ἐὰν γέννηται ὅτι εἰς ἄνθρωπος ἢ μία γυναῖκα θάφει ἕναν | ἄνθρωπον ἢ μία γυναῖκαν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὁ νόμος καὶ τὸ | δίκαιον ὀρίζει, ὅτι ἐκεῖνη ἢ οἰκία νὰ ἔχη τῆς ἐκκλησίας, διὰ τὸ | κανεὶς ἄνθρωπος οὐδὲ χρὴ νὰ ἔχη ἔσω του σοιμηνητήριον ἄλλος παρὰ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία, καὶ ἐφειδὴ ἐποίησαν σοιμηνητήριον, ἦγουν κοιμητήριον, τὸ ἔπιτιν του, πρέπει ἐκεῖνον τὸ | σπῆτι νὰ ἔχη τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐκείνου τοῦ τύπου ὅπου | τοῦτο γέγονεν» 2.
2. «...διότι κανεὶς ἄνθρωπος οὐδὲν ἐντέχεια νὰ ἔχη | εἰς τὴν οἰκίαν του σοιμηνητήριον ἔξω παροῦ ἡ ἁγία ἐκκλησία, | καὶ ἐφειδὴν ἐποίησαν κοιμηνητήριον τὴν οἰκίαν του...» 3.

Ἐπὶ τῶν ἐνταῦθα περὶ τῆς λέξεως σοιμηνητήριον ἀναφερομένων στηριζόμενος ὑποβάλλει τὴν γνώμην ὅτι ἡ σημερινὴ σημασία τῆς λέξεως προήλθεν ἀνεπισημῶς ἐκ τῆς λέξεως κοιμητήριον καὶ ἐσημαίνεν ἀρχικῶς μόνον τὸ κοιμητήριον. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ κανόνα τὰ κοιμητήρια περιβάλλονται ὑπὸ τοίχου, σοιμηνητήριον ἐσημαίνε τὸ κοιμητήριον μετὰ τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ τοίχου, καὶ ἐπειδὴ ὡς κοιμητήρια ἐχρησίμευον οἱ περίβολοι τῶν ἐκκλησιῶν, ἡ λέξις σοιμηνητήριον κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὸν τοίχον, ὅστις περιβάλλει τοὺς ναοὺς μετὰ τοῦ ἐντὸς τοῦ περιβάλλου αὐτῶν κοιμητηρίου. Κατόπιν δὲ ἐλέχθη ἐπὶ παντὸς τοίχου ὕψους 1½—2½ μέτρων, ὅστις περιβάλλει τὰς οἰκίας, μάνδρας, περιβόλια κ.λ.

Ἐν τῇ ἀνωτέρω μελέτῃ ὀρθῶς παρατηρεῖται ὅτι:

1) Ἀφιέρωμα εἰς τὸν Γ. Ν. Χατζιδάκιν, Ἀθήναι, 1921, σελ. 206—7.

2) Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. VI, κεφ. σξή', σελ. 223.

3) ἔ.ἀ. τ. VI, Β' χειρόγραφον τῶν Ἀσιζῶν, κεφ. σξστ', σελ. 474.

α) Ἡ λέξις σήμερον χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τοῦ ὕψους 1½—2½ μέτρων, ὁ ὁποῖος περιβάλλει οἰκίας, κήπους, ναοὺς μετὰ τῶν ἰδίων περιβάλλον καὶ τοῦ ἐντὸς αὐτῶν κοιμητηρίου κ.λ.

β) Εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ λέξις σοιμηνητήριον προέρχεται ἐκ τοῦ γαλλικοῦ *cimetière*, ἡ ὁποία προήλθεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως κοιμητήριον.

Ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ λέξις σοιμηνητήριον, ὅπως γράφεται εἰς τὰ δύο ἀναφερόμενα χωρία τῶν Ἀσιζῶν, παράγεται ἀπὸ τὸ γαλλικὸν *cimetière* καὶ τὴν τοιαύτην ἀποψιν ἐνισχύει καὶ ἡ γραφὴ σοιμηνητήριον, ἀντιπαρτιθεμένη μάλιστα πρὸς τὴν γραφὴν κοιμηνητήριον — εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὀρθή. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅμως ἡ λέξις δέον νὰ σχετισθῇ πρὸς τὰς ξένας λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς μεγάλην κλίμακα ὑπὸ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ, καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν λέξιν κοιμητήριον.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς Σ. Μενάρδος, Κύπριοι εὐγενεῖς δὲν ὑπῆρχον εἰμὴ ὀλίγοι, τὸ δὲ σπουδαιότερον δὲν ὀνομάζοντο Ἕλληνας... Διότι ἐπὶ μακρῶν οἱ Κύπριοι, ἀφ' ἧς ἀπεσπασθήσαν τοῦ κράτους τῶν Ρωμαίων, ἐθεώρουν ἑαυτοὺς «Ρωμίους», ἦτοι ἀνήκοντας εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Πόλεως. Ἀφοῦ δὲ τὸ κρατίδιον τῶν Λουζιανῶν ἀπεμονώθη καὶ οἱ Φράγκοι ὠμίλουν καὶ ἑλληνικά, καὶ ἐγένοντο καὶ ἐπιγαμίαι, καὶ αὐτοὶ οἱ Ἅγιοι τῶν δύο δογμάτων ἀναιχθήσαν, ἀνεπτύχθη κοινὴ τῶν δύο φυλῶν φιλοπατρία καὶ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἄλλοδαπούς, ἐγνωρίζοντο πάντες ὡς «Κυπριῶτες».

Αὐτοὶ οἱ ἔξ ἐπιγαμίας Φράγκων καὶ Ἑλλήνων Κυπριῶτες μαζί με ὀλίγους Κυπρίους, οἱ ὁποῖοι λόγῳ κοινωνικῆς θέσεως ἤ καὶ μορφώσεως εἶχον ὑπερησῖαν ἐν τῇ αὐτῇ, ἐχρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, παρεμβάλλοντες εἰς μεγάλην κλίμακα ξένας λέξεις, ἀφοῦ προσέδιδον εἰς αὐτὰς ἑλληνοφανῆ πως ἐμφάνισιν, πρὸβλ. ἀβιζιάζω—avisar, ἀδετοῦρης—auditor, ἀρέστα—arest, κοτζιλίου—concilio, σπαβεντιασμένος, σουπερπίαν, τὸν πουνιάλην, πρεβετοῦρης, κουντενιασμέ-

νος, ἐτραβένιαζεν, βερουτανία, κατοῦνες, ἀμιράλλης κ.λ., καὶ εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν τοῦ παλατίου καὶ οὐχὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ πρέπει ν' ἀναφέρεται ἡ παρατήρησις τοῦ Μαχαιρᾶ «καὶ ἀπὸ τότες ἀρκέφα νὰ μαθάνουν φράγγικα, καὶ θαρβαρίσαν τὰ ρωμαῖκα, ὡς γοῖον καὶ σήμερον καὶ γράφομεν φράγγικα καὶ ρωμαῖκα, ὅτι εἰς τὸν κόσμον δὲν ἤξεύρουν ἴντα συντυχάνομεν». 4

Συγκριτικὸς πίναξ δύναται νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὴν συναγωγὴν συμπερασμάτων ὅσον ἀφορᾷ τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιοῦν οἱ Κυπριῶτες. Οὕτως:

Εἰς τὸν Μαχαιρᾶν (ἐκδ. R. M. Dawkins) σελ. 392, εἰς τριάκοντα γραμμὰς ἀπαντῶσι δεκατρεῖς ξέναί λέξεις, τῶν ὁποίων μόνον πέντε εἶναι σήμερον ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ. Εἰς τὸν Βουστράφιον, 5 εἰς εικοσιεννέα γραμμὰς ἀπαντῶσι δώδεκα ξέναί λέξεις, τῶν ὁποίων μόνον αἱ τέσσαρες εἶναι σήμερον ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ. Εἰς τὰς Ἀσίτας, 6 ἐπὶ ἐπτὰ λέξεων μόνον ἡ μία κυρίως εἶναι ἐν χρήσει σήμερον παρὰ τῷ λαῷ.

Τούναντιον εἰς τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι τῆς Ζωγραφοῦς 7 ἐπὶ 296 δεκαπεντασυλλάθων στίχων ἔχομεν 26 ξένας λέξεις, αἱ ὁποιαὶ εἶναι καὶ σήμερον ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ. Εἰς τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι τῆς Ἀροδαφονούσας 8 ἐπὶ 80 δεκαπεντασυλλάθων στίχων ἔχομεν 6 ξένας λέξεις, αἱ ὁποιαὶ εἶναι καὶ σήμερον ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἦτο πολὺ μεγαλύτερα ἡ χρῆσις ξένων λέξεων, καὶ δὴ ἐξεζητημένων, ἀπὸ τοὺς Κυπριῶτες, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον προεκάλει καὶ ἀντίδρασαν ἐνίοτε ἡ τοιαύτη χρῆσις ξένων λέξεων καὶ ἐθίμων. Εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτος ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἥρωος τοῦ ποιήματος τῆς Ζωγραφοῦς, ὁ ὁποῖος προσκαλούμενος νὰ καθίσῃ εἰς κάθισμα φραγγικόν, τσαέραν, ἐξορ-

γίζεται καὶ ἀπαντᾷ:

Ἐγιώνη Βράγκος δὲν εἶμαι καὶ θράγκικα νὰ
κατσω...
εἶμαι παιδὶν τοῦ Ἑλληνα, παιδὶν τῆς
Ἑλλαδίας, 9

ὅτε ἐξαφθεις ἀρχίζει νὰ πυροβολῇ καὶ μόνον ὅταν ὁ οἰκοδεσπότης διώρθωσε τὴν φράσιν του εἰπὼν ἀντὶ τσαέρα

καὶ φέρτε τὸ χρυσὸ σκαμνὶν καὶ τὸ χρυσὸν
πανέρην 10

συγκατατίθεται νὰ δεχθῇ φιλοξενίαν εἰς τὸ σπίτι τῆς Ζωγραφοῦς.

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τ' ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι:

Ἡ λέξις σιμηντήριν τῶν Ἀσιζῶν εἶναι δυνατὸν νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν λέξιν cimetiere, ὅτε δέον νὰ καταταχθῇ εἰς τὰς ξένας ἐξεζητημένας λέξεις, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιοῦν εἰς μεγάλην κλίμακα οἱ ἐπίσημοι ἄνδρες, δηλ. οἱ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς αὐτῆς Κυπριῶτες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔγινε καὶ ἡ μετάφρασις τῶν ἀσιζῶν, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ἐν σ. 3 σημείωσις, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ὡδε λαλεῖ καὶ ἐμνηνεύει τὸν πίνακα τοῦ παρόντος βιβλίου τῆς κρίσεως τῆς αὐτῆς τοῦ βισκουντάτου. Ὁ ἐνδοξότατος αὐθέντης καὶ ὁδηγὸς τοῦ ρηγάτου τῶν Ἱεροσολύμων, ὀνόματι κούντε Ὀφρίου δὲ Ποιλιούν ἐπῆκεν νὰ τὸ γράψουν εἰς τὴν διάλεχτόν του Φρανζόζηκα εἰς τὸ αὐτὸ ρηγάτον τῶν Ἱεροσολύμων, τὸ ὁποῖον ἐμεταβάτην εἰς ρωμαῖκά ἐν ἐπίσημον ἀνδρῶν». 11

Ἐυχερεστέρα εἶναι ἡ συσχέτισις πρὸς τὴν γαλλικὴν λέξιν cimentiri—cementiri, ἐκ τῆς ὁποίας δύναται νὰ παραχθῇ ἡ λέξις σιμιντήριν. 12 Ἀμφότεραι ὅμως αἱ παραγωγαὶ αὐταὶ

9) Τὸ τραγοῦδι τῆς Ζωγραφοῦς, ἔ.ἀ. στίχ. 263 καὶ 265.

10) Ε. Π. Φαρμακίδου, Τὸ τραγοῦδι τῆς Ζωγραφοῦς, Λαογραφία, τόμ. Ε', σ. 373—378, στ. 159.

11) Ν. Κ. Σάθα, ἔργ. μνημ. τόμ. Στ', 1877, σ. 3.

12) Κ. Χατζηγιάννου, Περὶ τῶν ἐν τῇ μεσαιωνικῇ καὶ νεωτέρῃ Κυπριακῇ ξένων γλωσσικῶν στοιχείων, Texte und forschungen zur Byzantinisch—Neugriechischen Philologie, Zwanglose Beihefte zu den "Byzantinisch Neugriechischen Jahrbuchern". Herausgegeben von Prof. Dr. Nicos A. Bees (Βέης), Athen, 1936.

4) Leontios Makhairas, ἐκδ. R. M. Dawkins, κεφ. 158, στ. 9—13, σελ. 142.

5) Κ. Ν. Σάθα, ἔργ. μνημ. τ. Β', σ. 474.

6) ἔ.ἀ., σ. 40.

7) Σίμου Μενάρδου, Τὸ τραγοῦδι τῆς Ζωγραφοῦς, Λαογραφία, τόμ. Η', 1921, σ. 191—200.

8) Ἀθ. Σακελλαρίου, Τὰ Κυπριακά, τ. Β', Ἀθήναι, 1891, σ. 46—48.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ - ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΑ

Οί λέξεις πού χρησιμοποιούμε στην καθημερινή μας όμιλία ακολουθοῦν τόν νόμο τῆς ἐξελίξεως, τῆς ἀλλαγῆς, πού διευτύωσε πρῶτος ὁ Ἡράκλειτος: «πάντα ρεῖ, εἶναι δὲ παγίως οὐδέν». Ἀρχαῖες λέξεις, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, ὁ βοῦς, ἡ γῆ, ὁ κῆπος κ.ά., πού νομίζομε ὅτι εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἴδιες, — ἐπειδή τις γράφομε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως τις ἔγραφαν οἱ ἀρχαῖοι, — ἔχουν στήν πραγματικότητα ὑποστῆ φωνητικὴ ἀλλαγὴ καὶ προφέρονται ἀπὸ μᾶς διαφορετικὰ παρὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους.

Οἱ ἀλλαγές εἶναι κυρίως πριῶν εἰδῶν (α) φωνητικές, (β) σημασιολογικὲς καὶ (γ) φωνητικὲς συγχρόνως καὶ σημασιολογικὲς.

Θὰ δώσω πρῶτα λίγα παραδείγματα ἀπὸ τὴν Κοινὴ Νεοελληνικὴ καὶ θὰ προσθέσω κατόπιν ἄλλα ἀπὸ τὸ Κυπριακὸ ἰδίωμα.

Α' Οἱ φωνητικὲς, ὅπως γενικὰ ὅλες οἱ μεταβολές, δὲν γίνονται τυχαῖα παρὰ ἀκολουθοῦν ὠρισμένους κανόνες, καὶ ἔργο τοῦ γλωσσολόγου εἶναι νὰ βροῖκει σὲ κάθε περιπτώσει κατὰ ποιὸν κανόνα ἢ νόμον γλωσσικὸ γίνεται ἡ ἀλλαγὴ. Ἔτσι ἡ λέξι ἀφτί (γράφεται καὶ αὐτί), πληθ. ἀφτια προήλθε ἀπὸ τὴ συνεκφορὰ (τοῦ ἀρχαίου) τὰ ὠτία > ταουτία > τ' ἀφτιά. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 2, 322.

Τὸ γητεύω = χρησιμοποιῶ μαγικὰ μέσα γιὰ θεραπεία· οὐσ. γητεῖα (Κυπρ. γηδικεῖα) προήλθε ἀπὸ τὸ γοητεύω. Ἡ προέλευσι εἶναι σημασιολογικῶς προφανής· προσέκρουσε ὁμως στὴ δυσκολία τῆς ἀποβολῆς τοῦ ἰσχυρότερου φθόγγου ο μπροστὰ στὸν ἀσθενέστερο ι. Αὐτὸ ἔκαμε τὸν Χατζιδάκη ν' ἀναζητήσει ἄλλη ἐτυμολογία, ἀπὸ τὸ γύφτος — γυφτεύω — ἐγύφτευσα, μὲ ἀνομοίωση ἐγύτευσα (Ἀθῆνᾶ 26, 210). Δὲν πρόσεξε ὁμως ὅτι καὶ σ' αὐτὸ ὑπάρχει δυσκολία· τὸ ἐγύφτευσα θὰ γινόταν ἐγύφτεψα (ὅπως ἐφύτευσα—ἐφύτρυσα) καὶ ἔτσι δὲν δικαιολογεῖται ἡ ἀνομοίωση (μὲ ἀποβολὴ τοῦ φ).

Ὁ Μ. Φιλῆντας ἐρμήνευσε τὴν ἀποβολὴ τοῦ ὀ ἀπὸ τὸ γοητεύω μὲ ἀνάπτυξη πρῶτα τοῦ (ἀλόγου ἠχηροῦ) γ, γογητεύω, ἐγογήτευσα, ἐγογήτευσα (-τεψα) καὶ ὕστερα ἀποκοπὴ τοῦ ἐγο, πού τὴν ἐπαιρναν γιὰ

τὴν ἀντωνυμία ἐγὼ (Μ. Φιλ. Ζλωσσογν. 1, 28 καὶ 2, 43).

Β' Σημασιολογικὲς. Πῶς ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο φιλιῶ (ἀπὸ τὸ φίλος=ἀγαπητὸς)=ἀγαπῶ προήλθε ἡ σημασία τοῦ ἀσπάξομαι στὴ Νέα Ἑλληνικὴ εἶναι εὐκολονόητο. Κάποια ἐξήγησι, ὡστόσο, χρειάζεται πῶς τὸ νόστιμος (ἀπὸ τὸ νόστος=γυρισμὸς στὴν πατρίδα)=πού σχετίζεται μὲ τὸν νόστον, τὸν γυρισμὸ, — πολὺ γνωστὸ τὸ νόστιμον ἤμαρ τοῦ Ὀμήρου, — μετέπεσε στὴ σημασία τοῦ εὐχάριστος κλπ.

Ἀρχικὰ ὑπετέθη ὅτι τὴ σημασία αὐτὴ πήρε γιὰτὶ ἡ μέρα τοῦ γυρισμοῦ εἶναι εὐχάριστη, γλυκειά. Πιὸ σωστὰ ὁμως θεωρήθηκε ὡς πρῶτη βαθμίδα τῆς σημασιολογικῆς μεταβολῆς τοῦ νόστιμος σὲ φτασμένος στὴν ὠριμότητα (Μ. Στεφ. Λεξ. Ἀρχ. 5, 70). Ἀπ' αὐτὴ προήλθε ἡ σημασία εὐχάριστος στὴ γεύσι, γλυκός· νόστιμος ἄρτος, νόστιμον κρέας, φαγητὸν (Εὔσταθ. 1383, 40). Τὸ ἀντίθετο ἄνοστος. Ὑστερα, καὶ νόστος = γλύκα ("Ἔτσι στὸν Σουβδα) [Προβλ. καὶ τὴν Κυπρ. ἔκφραση = νὰ δεῖς τὸν νόστον!] Κατόπιν καὶ νόστιμος νέος ἢ νέα, ὠραῖος, κομψός.

Γ' Φωνητικὲς καὶ Σημασιολογικὲς. Ὁμίχλη — μούχλα. Πρῶτα ἔγινε ἡ φωνητ. μεταβολὴ τοῦ ὀμίχλη σὲ ἀμούχλη· ἔτσι στὸν Δουκαγ. Βλ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ, 1, 132-3. Τὸ ἀμούχλη, ἀμούχλα = νεφέλη, καταχινά καὶ ἀπ' αὐτὸ «κατήντησε νὰ σημαίνει καὶ τὸν ἐν τῇ ὀμίχλῃ καὶ ὕγρασιᾷ ἀναπνυσόμενον εὐρῶτα» Γ. Χατζιδ. ἔ.ἀ. Γιὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἀρχικοῦ α βλ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ, 1, 220 καὶ τὴν ἀντωνυμία ἐγὼ (Μ. Φιλ. Γλωσσογν. Χ. Παντελ. Φωνητ. 24. (Αὐτὴ πιθανότατα ἔγινε πρῶτα στὸ ρῆμα (φανόμενο σὺνθεσις): ἀμουχλιάζω—ν' ἀμουχλιάσει — νὰ μουχλιάσει, ὕστερα καὶ μούχλα).

Λίγα τώρα παραδείγματα ἀπὸ τὸ Κυπρ. ἰδίωμα.

1. Αὐθημερινός - ἐφτερινός - φερερινός - φτερονός. Σὲ χωριά τῆς Κύπρου, ἰδίως τῆς Μεσαριάς, λέγεται φτερο(ι) νὸν ἀθκὼν=τὸ φρέσκο, τῆς ἡμέρας, ἀθγὸ. Ἡ λέξι φαίνεται ὅτι προήλθε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο καὶ μεσαιων. αὐθημερινός. Αὐθημερινὸν

γάλα (Πολυαιν. 42, 2) και αΐθημερ. ώόν.

Τὸ αΐθημερινὸς πέρασε τὴς ἐξῆς φωνητ. μεταβολῆς γιὰ νὰ φτάσει στὸ (ἐ)φτερο(ι)νός· αΐθημερινός (ὄπως και καθεμερινός), αΐθημερινός με συγκοπή κατόπιν τῆς συλλαβῆς με αΐτερινός — αΐτερονός — φτερονός. Ἡ συγκοπή μπορεῖ νὰ ἔγινε ἀπ' εὐθείας στὸ αΐθημερινός.

Παρόμοια συγκοπή τῆς συλλαβῆς με ἔχομε και στὴν περίπτωση τοῦ ἀπομεριμνήσαν (ἀπομεριμνῶ μτγν. και μον.) — ἀποριμνήσαν στὸν Α. Μαχ. 283, 11 και Γ. Βουστρ. 455, 2. Στὴν Χίο (Κ. Ἀμ. Γλωσσ. Μελ. σ. 133) ἀποριμνίζονται. Ἡ συγκοπή τῆς συλλ. με ἔγινε, φαίνεται, στὴ μεταποχὴ τοῦ παρακ. ἀπομεριμνημένος, κατ' ἀνομοίωση.

Και σὺν ἅς εἶσαι σιγηρὸς και ἀπομεριμνημένος Προδρ. Α' 66. Μυριομεριμνημένος στὸν Φλωρ. 489 και πονοαμεριμνημένα στὸ ποίημα Περὶ Διστ. και Εὐτ. στιχ. 742.

2. Ἐπὶ τῆς αὐρίου — Πισαυρίου — πιθαροκοῦ — πιθαύριον — πιθαροκόβ. Συνθ. πιθαροκοφες = μεθαύριο βράδυ. Ὁ Ἀθ. Σακελλ. Β' σ. 731 γράφει πιθαύριον και τὸ ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τὴν προθ. μητὰ -μετὰ -αύριον. Τὸ μητὰ σχετίζει με τὸ Αἰολ. πεδά=μετά. Ἐχοντας αὐτὸ ὑπ' ὄψη ὁ R. M. Dawkins - Mod. Greek in Asia Minor - σ. 643 σχετίζει τὸ πιθαροκόβ με τὸ Μικρασιατ. σπιιδό, σπειδά, σπιδα = μεθαύριο σο = εἰς τὸ -πιδὸ τὸ Αἰολ. πεδά=μετά.

Ὁ Γ. Χατζ. Γλωσσ. Μελ. σ. 566 γράφει οὐχὶ ἐκ τοῦ μεθαύριον ἀλλ' ἐκ τοῦ ὀπίσω αὐρίου· οὕτω δ' ἐρμηνεύεται και τὸ ι και τὸ σ.

Πισαυρίου βρίσκεται ἀρκετὲς φορὲς στὸν Α. Μαχ. 129, 22. 141, 20. 164, 18. 246, 1. 257, 22... και στὸν Γ. Βουστρ. 498, 27 (σὲ ὑποσημείωση γράφει πιθαυρίου), 504, 18. Τὸ πισαυρίου προήλθε προφανῶς ἀπὸ τὸ ἐπὶ τῆς αὐρίου ποὺ ἀπαντᾷ στὸ Χρον. τοῦ Μορέως· ἐπὶ τῆς αὐρίου οὐτὸ πρῶτῳ ἐμίσησε στ. 1479 και στὸν στ. 1711. Καὶ ἐδῶ ἔχομε συγκοπή τῆς συλλαβῆς τῆς και ἀποκοπή τοῦ ἀρχ. φων. ἐ.

Τὸ πισαυρίου ἐσήμαινε ἀρχικὰ πὴν ἐπαύριον ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπόμενη μέρα δηλωνόταν και με τὸ ἀπλὸ αὐριον, τὸ πισαυρίου (με συμφυρ-

μὸ ἴσως και με τὸ μεθαύριον) πῆρε τὴν σημασία τῆς μεθεπομένης και ἔγινε πιθαυρίου, ὅπως βρῖσκεται στὸν Γ. Βουστρ. 498, 27.

Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ἡ κλίση τοῦ αὐριον — τῆς αὐρίου και ὁ βραχύτερος τύπος του αὐρι Α. Μαχ. 184, 3. 185, 25 και Γ. Βουστρ. 435, 6. 472, 19. 533, 15. Αὐρι βρῖσκεται και στὴν Κ. Ἰταλία και στὴν Κρήτη — στὸν Σαχλήκη. Βλ. Γ. Χατζ. ΜΝΕ, 1, 249 (ὑποσημ.).

Παραδείγματα σημασιολογικῆς μεταβολῆς ἀναφέρω δυὸ τὸ ψευμῖν και τὸ ψυχάριον.

Ψουμῖν, τὸ Νεοελλ. ψομί· ἀπὸ τὸ ψομίον ὑποκ. τοῦ ψομός· ἀρχικὰ μπουνγκὰ κρέατος ἢ ἄριου, ὕστερα ἄρτος και κατ' ἐπέκταση τροφὴ κλπ. [Σῶζεται και ἡ λ. ἄρτος στὴ Νεοελλ. και Κυπρ. με εἰδικὴ σημασία, ὁ χρησιμοποιούμενος στὸς ὀρθόδοξους χριστιανούς κατὰ τὴν λειτουργία: Στὴν Κύπρο και πεντάρτιν].

Στοὺς μεσαιων. συγγραφεῖς, Α. Μαχαιροῦν και Γ. Βουστρώνιο ἡ λέξη ψομῖν εἶχε και πῆ σημασία τιμάριον: Καὶ ὄνταν ἐστέφθην ἐχάρισεν πολλὰ ψομῖα διὰ τὸν ὄρισμόν τῆς μητέρας του Α. Μ. 216, 18-19. Τότε ὁ ρήγας ἐποίηκεν ψομῖν τοῦ Μουντολῆφ ἀφ' ἄσπρα τῆς Κύπρου Α. Μ. 327, 31· θαρροῦμεν νὰ χάριση πολλὰ ψομῖα τοὺς Γενουβίους, Α. Μ. 366, 24-25.

Ἡ σημασία ψομῖν = τιμάριον ἔχει ἀναλογο στὴν ἀρχαία τὸ χωρίο τοῦ Θουκυδ.: Δόντος αὐτῷ (πῶ Θεμιστ.) Μαγνησίαν μὲν ἄριον ἢ προσέφερεσ πενήκοντα τάλαντα τοῦ ἐνιαυτοῦ. Θουκυδ. Ι παράγοι. 138, 20.

Ἀπὸ τὸ ψομῖν ἔχομε και τὴ λ. ψομῖαιτος — τιμαριοῦχος. Ἐχάρισεν τοὺς ψομῖαιτους τὴν Τάλαν Α. Μ. 374, 28-29. Καὶ ἐποίηκεν πᾶσα ψομῖαιτος ὄρκον τῆς Ρήγαινας. Γ. Β. 477, 12.

Ψυχάριον, τό, ὑποκορ. τοῦ ψυχὴ· ἀρχικὴ σημασία τὸ ψυχοπαίδι (Ν. Ἀνδρ. Ἐτυμολ. Δεξ.) Κατὰ τὸν Γ. Χατζιδ. Γλωσσ. Μελ. σ. 125 τὰ ἀργυρώνητα ἀνδράποδα οὐχὶ δεβαίως ὡς μεγάλα ψυχὰ ἀλλ' ὡς μικρὰ και εὐτελεῖς.

Ψυχάρια = δοῦλοι, στὸν Πορφυρ. Νεαρ. 5 και στὸν Πτωχοποροδρ. Α' 36 (και 88). Ὁρίσει τὰ ψυχάρια τῆς και τὴν πρωτοβαθῆν τῆς.

Στὴ Νεοελλ. ψυχάρι = χάρη, ψυχικὸ

καί εἶδ. πεταλούδας, λυχνοσθήσης.

Στὴν Κύπρο σώθηκε ἡ λέξις μετὰ τὴν σμ. τοῦ δούλου. Εἶντα, εἶμαι ψυχάριν σου; Σὲ ποιήματα ὅμως καὶ ὠρισμένες ἐκφράσεις ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν σημασίαν αὐτὴν καὶ ἔφτασε νὰ σημαίνει ἐπιληψία, σεληνιασμός.

Ἐριξεν ὁ ἅγιος ψυχάριν. — Ἐν τζ'ί' ἔσυρεν ψυχάριν τ' Ἄη Παντελεήμονα (ἐπὶ ὑποσχέσεως ποῦ τὴν ἀπαιτεῖ κανεῖς).

Σταυρέ μου τῶν Λευκάρων, μεγάλη ἡ χάρις σου, στοὺς σκούντρους μου νὰ ρίξεις τὸ ψυχάριν σου.

Σὲ Κυπρ. Δημοτ. Ἡ Τριανταφυλλένη (Α. Σακελλ., Κυπρ. Β' Ἄ. 47, σελ. 156).

Κι' ὄντες με κατεβάσουσιν τρία σκαλιά
στὸν Ἄδην
τότες, Τριανταφυλλένη μου, ρίξε στὴν γῆν
ψυχάριν ((sic) στ. 24-25.

Αὐτὸ θὰ εἶχε, φαίνεται, στὸ νοῦ του ὁ Λιπέρης ὅταν ἔγραφε:

Πυρολοῦς κρυφά-κρυφά τζ'ί' ἀφταίνουσιν
παιδεύκονται τζ'αὶ ῥίχνεις τζ'αὶ ψυχάριν.
Στὴν ὁμορφότερην τῆς Χώρας Ἄ σ. 103.

Πῶς τώρα τὸ ψυχάριν = δούλος μετέπεσε στὴν σημασίαν ἐπιληψία, ὅπως τὸ ἐνωεὶ σήμερα ὁ λαὸς στὰ προηγούμενα παραδείγματα, χρειάζεται βέβαια ἐξηγήσει.

Οἱ ἄρρωστοι — καὶ βεβαίως οἱ ἐπιληπτικοὶ — «τάσσονται» στὸν Ἄγιον, συνήθως στὸν Ἄγιον Παντελεήμονα ὡς γιαιτρὸν ἢ τὸν Ἄη Γιώργη. Μετὰ ὠρισμένη μάλιστα ἱεροτελεστία «σκαλαβώνονται» στὸν Ἄγιο, γίνονται δούλοι

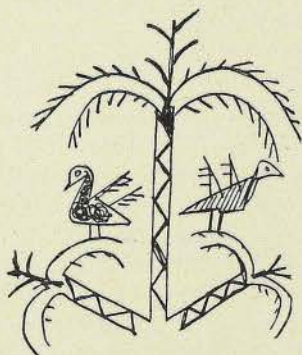
του, ψυχάρια. Ἡ θεραπεία του γίνεται μετὰ τὸν τρόπο ποῦ ἐθεράπευσε καὶ ὁ Χριστὸς τὸν δαιμονιζόμενον. Προκαλεῖται δηλ. σ' αὐτὸν ἐπιληπτικὴ κρίσις, ἡ ὁποία τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ πονηρὸν πνεῦμα (Κ.Δ. κατὰ Μαρκ. Κεφ. 9, 18). «Ὡστε ἔριξεν ψυχάριν ὁ Ἄγιος = ἐπρόκαλεσε ἐπιληπτικὴ κρίσις στὸν ἀφρωσιωμένον» ἢ «σκαλαβωμένον» σ' αὐτὸν ἄρρωστο.

Παράδειγμα τέλος φωνητικῆς καὶ σημασιολογικῆς συνάμα μεταβολῆς θὰ δώσω ἕνα, τὸ λαγκία — λαντζ'ιά.

Λαγκία, ἀπὸ τὸ Λατ. lancea, ἀρχικὰ ἢ λόγχι· στὸν Διοδ. Σικελ. 5, 30 καὶ στὸν Πλουτ. Μαρκελλ. 79. Ἄπ' αὐτῆ καὶ τὸ λαγκιάριος = λογχοφόρος Μαλ. Ι, 303, 3. Ὅττερα λόγχισμα, λογχιά, λονταριά. Ἀκτύπησέν του μὴν λαγκιαν Γ. Βουστρ. 489, 22. Τὸ λαγκία στὸ νεωτ. Κυπρ. ἰδίωμα ἔγινε λαντζ'ιά καὶ ἀπ' αὐτὸ ρ. λαντζ'εύκω = χτυπῶ, πληγώνω, πονῶ ἢ λαντζεύκω ἢ λαζεύκω (Πέγεια, Ἐμπα). Σὲ Κυπρ. Δημοτ. — Ἡ Βύκενούλλα — Τζ'ί' ὁ Χάρος λαντζ'ί' ἐγίνηκεν τζ'ί' ἐβκέην τζ'αὶ λαντζ'εύκει. Στὴ Λύση, πληγώνω μετὰ λόγια. Ὅποτε πάει κοντά της ἐν νὰ τὴν λαντζ'έψει.

Λαντζ'ιά ἢ λαζκιά (Ἐμπα, Χλώρακα) = ὁ δριμύς πόνος. Στὴν Ἀθηνοῦ, ὅμως, Λύση, Κυθρέα καὶ ἄλλα χωριά, πῆρε τὴν σημασίαν τοῦ κραυγῆ, ξεφωνητό. Ἐβαλεν τὲς λαντζ'ιές = τὲς φωνές, τὰ ξεφωνητά. Ἀρχικὰ βέβαια ἦταν κραυγὴ πόνου ὕστερα ἀπλῶς κραυγῆ, ξεφωνητό.

Κ. Α. ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ

Ο ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΜΑΧΑΙΡΑ

Ὁ Σίμος Μενάρδος ἐδημοσίευσε κατὰ τὸ 1914 εἰς τὰς σελίδας 117-168 τοῦ δεκάτου τόμου τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ «Παρνασσού» μονογραφίαν περὶ τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ. Μετὰ δεκαοκτὼ ἔτη, κατὰ παράκλησιν τοῦ Καθηγουμένου Μητροφάνους (1900—1937), ἀνέλαβε συμπλήρωσιν τῆς μονογραφίας του ἐκείνης. Κατὰ δωδεκαήμερον διαμονὴν του εἰς τὴν Μονὴν (, 26 Ἰουλίου — 7 Αὐγούστου 1928), συνέκρινε τὸ ἐκεῖ φυλαγμένον χειρόγραφον τῆς Τυπικῆς Διατάξεως τοῦ Νείλου (1202) πρὸς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐν Ἱεροδιδασκάλοις κυρίου Ἐφραίμ (, Ἐνετίησιν, 1756), βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου τῆς Μονῆς Γρηγορίου, τὸ ὅλον δὲ ἔργον, εἰς 160 σελίδας, ἐξέδωκεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, τὸ 1929, ὑπὸ πὸν τίτλον «**Η ΕΝ ΚΥΠΡΩΙ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΧΑΙΡΑ**».

Εἰς τὴν ἔκδοσίν του αὐτὴν, προτάσσει πρόλογον (σελ. 1), προσφέρει ἱστορικὸν περὶ τῆς Μονῆς διάγραμμα (σ. 3—38), σημείωμα περὶ τοῦ Κώδικος τῆς Διατάξεως (σ. 39), τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἐφραίμ (σ. 40—43), τὸ κείμενον τῆς Διατάξεως (σ. 44—110), τὸν ὑπὸ τοῦ Ἐφραίμ συντεθειμένον Παρακλητικὸν Κανόνα εἰς τὴν Ἵπεραγίαν Θεοτόκον (σ. 113—116), ἐνθυμήσεις περιεχομένας εἰς τὸν Κώδικα (σ. 116—118), δέκα ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς (σ. 118—155), καὶ σημειώματα διὰ παυλίκια τῆς Μονῆς, Κώδικας τῆς καὶ Ἠγουμένους τῆς (σ. 155—159). Ἐπὶ πλέον κοσμεῖ τὸ ἔργον μὲ ἔνδεκα φωτοτυπίας. Ἡ ἔκδοσις ἔγινε «**Δαπάναις τῆς Ἀδελφότητος τῆς Μονῆς, ἐπιμελεῖα δὲ Χαριλάου Παπαϊωάννου, τοῦ γνωστοτάτου μεταφράστου τῆς τοῦ Χάκκεττ Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου**».

**

Ἡ ἐπὶ τῆς Τυπικῆς Διατάξεως τοῦ Νείλου καὶ ἡ περὶ τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ ἐργασία τοῦ Σίμου Μενάρδου καταδεικνύει τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν ἀγάπην που πρὸς τὰ παλαιὰ ἐν Κύπρῳ Μοναστήρια Ἱδρύματα καὶ πρὸς τὴν Κύπρον γενικώτερον.

Μολονότι αἱ πολλαὶ ἄλλαι ἀσχολίαι του δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ διαθέσῃ τὸν ἀπαιτούμενον μακρὸν χρόνον διὰ τὴν μελέτην τοῦ κειμένου

τῆς Χειρογράφου Τυπικῆς Διατάξεως τῆς Μονῆς, ἐπέτυχε νὰ ἀνεύρη καὶ νὰ υἱοθετήσῃ σημασιολογικὰς ὁρθὰς γράφας, 126 τοῦ Ἐφραίμ, 33 τῶν Miklosich καὶ Müller (1887), προσέφερε δὲ καὶ 56 ὁρθὰς γράφας ἰδικὰς του (Ἰδὲ **Κυπριακὰ Τυπικά**, Ἰωάννου Π. Τσικνοπούλου, Λευκωσία, 1969, σελ. 61*).

**

Ἄξιον ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι τὸ περὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ Ἱστορικὸν του Διάγραμμα. Εἰς αὐτό, διορατικώτατα ἀποφαίνεται ὅτι **κῆ ἱστορία τῶν ὀρθοδόξων μοναστηρίων εἶναι μικρογραφία τῶν περιπετειῶν ἐκάστης τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀκριβῆς εἰκὼν τῆς εὐλαβείας τῶν Χριστιανῶν, τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας καὶ καθόλου τοῦ βίου αὐτῶν, εἶναι δὲ τῷ ὄντι θαυμαστὴ ἡ διάσωσις τῶν πολυπαθῶν τούτων κιβωτῶν διὰ μέσου κατακλυσμῶν τοσούτων, καὶ μαρτυρεῖ τὴν ἀκράδαντον πίστιν τοῦ ἔθνους εἰς αἰσιώτερόν τι μέλλον.**» (σ. 3)

Ἀφηγεῖται, ἐφεξῆς, τὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς Μονῆς ὑπὸ τῶν Μοναχῶν Νεοφύτου, Ἰγνατίου καὶ Προκοπίου, τὰ ὑπὲρ αὐτῆς ἔργα τοῦ Ἠγουμένου Νείλου, ὁ ὁποῖος ἐκόσμησε καὶ τὸν Ἐπισκοπικὸν Θρόνον τῆς Ταμασίας, ἐκθέτει ἐν συγκινήσει τὰ τοῦ μαρτυρίου τῶν 13 Μοναχῶν τῆς Καντάρας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἦσαν Μαχαιριῶται, καὶ παραθέτει ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς Φραγκοκρατίας γεγονότα συνυφασμένα μὲ τὸ σελτὸν τοῦ Μαχαιρᾶ Κοινόβιον. Ἀπὸ τὰ ἔτη τῆς Τουρκικῆς κατοχῆς ἐκτενεστέρον γράφει διὰ τὸν ἐγγράμματον Ἠγουμένον Δεόντιον, διὰ τὸν δραστήριον, ρωμαλέον καὶ προοδευτικώτατον Ἠγουμένον Παρθένιον, καὶ διὰ τὸν Μαχαιριώτην Κυπριανόν, ὁ ὁποῖος ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου προσέφερεν ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς ἀγχόνης λύτρον ἀντὶ πάσης τῆς Κύπρου, κατακλείει δὲ τὴν ἀφήγησιν μὲ θραχεῖαν ἐκθεσιν περὶ τῶν μετὰ τὸ 1821 Ἠγουμένων, μέχρι καὶ τοῦ Μητροφάνους (1900 καὶ ἔξῃς).

Ἐν ἐπιλόγῳ (σ. 38), ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ εὐλάβεια τοῦ ἀπανταχοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν **ὑπέρμαχον στρατηγὸν** παρέμεινεν ἡ αὐτὴ, ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὰς μυρίας κατ' αὐτῆς ἐχθρότητας. **«Ἐὰν ἡ τοσαύτη ἀφοσίωσις ἐνεψύχωσε τὸ ἔθνος, — καὶ τὴν**

ἀλήθειαν αὐτὴν ἐννοοῦμεν ἐφ' ὅσον μελετῶ-
μεν τὴν πικρὰν ἱστορίαν τῆς δουλείας —,
μέγα μέρος ὀφείλεται πάντως εἰς τοὺς Μο-
ναχοὺς, τοὺς πολυπαθεῖς ὑπηρέτας καὶ φρου-
ροὺς τῶν προσκυνημάτων τούτων. Εἶθε νὰ
ἐμπνέη αὐτοὺς διαρκῶς ἡ αὐτὴ πίστις!»

✱

Θησαύρισμα μέγα, ὄχι μόνον διὰ τὴν Μονὴν
Μαχαιρᾶ, ἀλλὰ καὶ δι' ὀλόκληρον τὴν Κύπρον,
ἀποτελοῦν καὶ Ἑγκύκλιοι, Χρυσόβουλλα καὶ
Σιγίλλια Ἱγουμενῶν, Ἀρχιεπισκόπων, Πατρι-
αρχῶν, Ἱεραμόνων καὶ σὺν αὐτοῖς τοῦ Ἐθνο-
μάρτυρος Κυπριανοῦ, τῶν ὁποίων πῶς πληρῆς
κείμενον προσφέρει ὁ Μενάρδος εἰς τὶς σελ.

118—155 τοῦ ἔργου του.

✱

Πολλαπλῆ, πράγματι, εἶναι ἡ ὠφέλεια τοῦ
περὶ Μαχαιρᾶ ἔργου τοῦ Κυπρίου Καθηγητοῦ.
Εἰς μόνας 160 σελίδας κατώρθωσε νὰ περικλεί-
σῃ τὴν ἱστορικὴν δόξαν τῆς Βασιλικῆς καὶ
Σταυροπηγιακῆς Μονῆς, τὴν Τυπικὴν Διάταξιν
τῆς, τὸ ἐν αὐτὸ ἀπὸ τὰ δύο σωζόμενα περι-
σπούδαστα Κυπριακὰ «Κτητορικὰ Τυπικά»,
—τὸ δεύτερον, καὶ σύγχρονόν του, εἶναι ἡ
«Τυπικὴ σὺν Θεῷ Διαθήκη» τοῦ Ἀγίου Νεο-
φύτου (1214) —, καὶ ἔγγραφα μεγίστης ἱστορι-
κῆς ἀξίας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΤΣΙΚΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ἀθῆναι, 1 Σεπτεμβρίου 1969.

Ἀγαπητὲ Κύριε Πιλαδάκη,

Σᾶς στέλλω ὅσα κείμενα τοῦ πατέρα μου
μοῦ ἐξητήσετε καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ σατιρικά του
σχόλια (ἀπὸ μνήμης αὐτὰ) σὲ κάποιο δραμα-
τικὸ εἰδύλλιο Δούλη Κύπρος, 1890, τῆς Πολυξέ-
νης Λοϊζιάδος, πὺ φάινεται πὺς κατήνησαν
τὸ δημοφιλέστερο ἔργο του. Λοιπὸν ἰδοῦ. Δί-
πλα εἰς τὸ τετράστιχον αὐτὸ τοῦ πρωτοτύπου,
πὺ ἀπευθύνει ὁ ἕνας ἐραστὴς στὸν ἄλλο,

Ἐκλαιον ὅταν ἔκλαιες,
ὠχρίων ἂν ὠχρίας
καὶ ἠρυθρίων πάραυτα
ὀπόταν ἠρυθρίας,

σημειώνει ὁ Μενάρδος

Κυρία Πολυξένη μου,
ἐγὼ ἀπεναντίας,
ἔκλαια τὸ σελλίνι μου
ἐνῶ σὺ ἐμειδιάς,

γιατὶ ὄλο τὸ μοτίβο τῆς σάτιρας αὐτῆς εἶν'
ἕνας θρηνός γιὰ τὸ σελλίνι πὺ ἔδωσε γιὰ ν'
ἀγοράσῃ ἕνα τέτοιον εἰδύλλιο. Ἔτσι καὶ παρα-
κάτω, ὅταν ἀκούεται ἀπὸ τὸ δρόμο κάποια
φασαρία, συμπεραίνει:

Θὰ ἦταν οἱ συνδρομηταὶ

πὺ κᾶναν τὸ ἀλάι,
μὰ τώρα τὸ σελλίνι τους
φαγώθηκε καὶ πάει.

Καὶ ὅταν ἀργότερα ὁ Ἰάκωβος ὀργίζεται
πληροφορούμενος δὲ θυμοῦμαι τί εἰς βάρος τῆς
Καρλόττας του, τοῦ λέει:

Ἰάκωθέ μου, τ' ἀκουσες
κ' ἐπήγες νὰ λυσσάξης
λοιπὸν ἂν πὺ ἐπλήρωνες,
τί ἔμμελλες νὰ πράξης;

καὶ γιὰ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὀργὴν του, τοῦ λέει
σὲ λίγο:

Ἰάκωβε, σὲ βεβαιῶ,
δὲ φταίει ἡ Καρλόττα,
ἄρπαξε τὴν ποιήτριαν,
νὰ τρέξω πρῶτα πρῶτα.

Καὶ στὴν ἡρωίδα, πὺ φαίνεται πὺς κάποια
στιγμὴ θὰ ἦταν «τρώβα με κ' ἄς κλαῖω»:

Ἔ, πάρε τον, Καρλόττα μου,
τί ὠφελοῦν οἱ θρηνοὶ;
Κι' ἐγὼ ἐθρήνησα πολὺ,
μὰ πάει τὸ σελλίνι!

Στὸ τέλος διαταράσσει καὶ τὴν ἁρμονία τῶν
δύο συμφιλωμένων ἐραστῶν μὲ τὴ διαφωνία

του:

Ἐγὼ δὲ θὰ βδελύσσομαι
εἰδύλλια δραμάτων,
θὰ τρέμω τὲς δασκάλισσες
καὶ τὰ εἰδύλλια των.

Καὶ ὁ θρηῖνος συνεχίζεται ἀκόμα καὶ στὸ ξώ-
φυλλο. Ἡ ἀγγελία Τιμάται σελλινίου σχολιά-
ζεται:

Καμίαν φράσιν τραγικὴν
ἐντὸς τοῦ εἰδυλλίου
δὲν εἶδα σὰν αὐτὴν ἐδῶ
Τιμάται σελλινίου,

ποὺ ἐγὼ νομίζω πὼς μὲ τὸν ἐπιγραμματισμὸ
του, θάταν καὶ μόνο του ἀρκετὸ γιὰ νὰ ἐκ-
προσωπήσῃ ὅλα τ' ἄλλα. Πάντως καὶ ἡ μητέ-
ρα μου, ὅταν πᾶ ἄκουε, ἐστενοχωρεῖτο, ἀπὸ
ἀνησυχία μήπως οἱ τόσες ἱερεμιάδες ἀποδοθοῦν
σὲ μεγάλην ταιγγουινὰ τοῦ συζύγου της. Κι' ἐγὼ
πραγματικὰ ἀμφιβάλλω ἂν σ' ὀλόκληρη τὴ λο-
γοτεχνία ὑπάρχῃ κι' ἄλλο σελλίνι ἔτσι κλαμένο.
Τί στὴν ὀργὴν πιά!

Εἶναι γεγονὸς πὼς ἡ Πολυξένη στὸ ἐπόμενο
βιβλίον της δὲν ἀνέγραψε τιμὴ κι' οἱ κακὲς
γλώσσες τὸ ἐσχολίασαν: «ἀλόπως ἐφοήθην
τὸς Σίμων!»

Ἔτσι δὲν νομίζω πὼς αὐτὰ τὰ πρωτόλαια
εἶναι ἀπαραίτητα. Ἄν θέλετε εὐθυμὲς νότες ἀ-
πὸ τὰ νεανικά του χρόνια, ἰδοὺ δύο ἀθηντικὲς
— μου τὲς ἔλεγε ὁ ἴδιος.

Στὸ ταξίδι Λεμεσοῦ—Λευκωσίας, οἱ ἀμαξά-
ρηδες ἐσταματοῦσαν γιὰ νὰ ξεκουράσουν τὰ
ζῶα καὶ τοὺς ἐπιβάτες τους σὲ κάποιον χάμι ποὺ
ξεχνῶ τ' ὄνομά του, πολὺ γνωστὸ τότε γιὰ τὸ
κρῦο του νερό. Μὰ ἡ ξενοδόχα ἦταν μὰ πολὺ
ἄσχημη ἀντρογυναίκα κι' ὁ Μενάρδος ἔγραψε
πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ δωματίου, στὸ ἀνώιν:
Ἐδῶ ἦτανε ποῦπανα κρῦο νερό, μὰ τῶχυσα,
σὰν εἶδα ἄλλο, κρυώτερο νερό, τὴ ξενοδόχισσα,
κι' ἐπειδὴ ἐκείνη ἦταν ἀγράμματη, ἀρκετὸν και-
ρὸν οἱ ἐπισκέπτες ἐγελοῦσαν εἰς βάρος της,
ἰπολιτευόμενοι καὶ τὸν δράστην.

Τὸ δεύτερο εἶναι πεζό.

Ἦτος ὑπάρχουν ἀκόμα Λεμεσιανοὶ ποὺ θυ-
μοῦνται τὸν Κόλοκο, ἕναν καθυστερημένο κα-
κομοῖρα ποὺ ἐκάθετόν εἶπεν τὴν ἡμέραν πῶξω
ποὺ τὸ μαχαζοῦδιν του — καίτι σὰν μικρομπα-
κάλικο καὶ φιλικατζίδικο.

Στὴν ἀρχὴ λοιπὸν τοῦ αἰῶνος μας, ὅταν ἔ-
φθασε ὡς αὐτὴ τὴν πόλιν τὸ ρεῦμα τοῦ φεμινι-
σμοῦ, συζητοῦσαν συχνὰ σὲ κάποια λέσχη πὼς
νὰ πετύχουν ἀπὸ τὴν κυβέρονσιν τὴ γυναικεία
ψῆφο καὶ ὁ Μενάρδος, ἅμα πύχαινε παρών,
τοὺς ἄκουε μὲ σκεπτικισμό καὶ κάποια εἰρωνία.
Σ' αὐτὴ τὴ λέσχη παρουσιάστηκε μιὰ Κυριακὴ
ἕνας ξένος ποὺ εἶχε φθάσει τὴν παραμονὴ γιὰ
ἐμπορικὲς δουλειᾶς καὶ ζητοῦσε κάποιον νὰ
συνεννοηθῇ. Ἄμα ἔμαθεν ὁ Μενάρδος πὼς
αὐτὸς ἦταν Νορβηγός, ἔπῃεν ὁ νοῦς του στὴ
μεγάλῃ τότε δόξῃ τῆς Νορβηγίας καὶ τὸν ἐ-
ρώτησε ἂν ἐγνώριζε τὸν Ἴψεν.

—Μάλιστα, εἶπεν ἐκεῖνος, ὁ κύριος Ἴψεν εἶ-
ναι γείτονάς μου καὶ τὸν βλέπω νὰ κάθεται
στὸν ἐξώστη του, ἅμα ὁ καιρὸς τὸ ἐπιτρέπει,
καὶ νὰ ρεμβάζῃ.

—Ἐξῶ, ξέρω, ἐπιθύρῃσε τότε κάποιος, ἀ-
κριβῶς ὅπως καὶ γὰ ποὺ τὸ παραθύριν μου
τὸν Κόλοκο.

—Δὲν τ' ἀφίνετε αὐτὰ, παρατήρησε κάποιος
ἄλλος ὅταν ἐσταμάτησαν τὰ γέλια, νὰ τὸν ρω-
τήσομε γιὰ κεῖνο ποὺ συζητοῦμε;

—Μάλιστα, εἶπε ἀπὸ τὸν ξένος ἅμα τοῦ ἐξη-
γήσαν τὴν ἐρώτησιν. Εἶναι σίγουρο πὼς οἱ Νορ-
βηγίδες ἀποκοτοῦν πιά ψῆφο.

—Ἄ, ἀκούεις τα, κύριε Σίμο, ἐφώνησεν ὁ
πρώτος, ἀκούεις τα κύριε ὀπισθοδρομικέ, ποὺ
δὲ θέλεις νὰ μ' ἀφίσης κι' ἐμέναν τὸν κυ-
πριώτην νὰ βαδίσω σὰν πηαίνουιν οἱ πολιτισμέ-
νοι;

—Μὰ εἶμαστε στὸ ἴδιο σημεῖο; τὸν ἐρώτη-
σεν ὁ Μενάρδος.

—Καὶ γιατί; Νὰ τον ἐκείνον ποὺ κάθεται
ἐκεῖ καὶ νᾶμαι ἐδῶ καὶ μένα. Ποιὰ ἡ διαφορὰ;

—Μὰ ἀκριβῶς αὐτὴ ποὺ εἶπες μόνος σου προ-
λίγου... Ὅτι ἐκεῖνος ἔχει γείτονα τὸν Ἴψεν,
ἐνῶ ἐσὺ ἔχεις τὸν Κόλοκο.

II

Πλεονασμὸ νομίζω ἀκόμα καὶ τὴ δημοσίευσιν
τοῦ χρονολογημένου «Ὁ Ὁξφορδιανὸς Ἑλ-
λην», γιὰτὶ θὰ βγῆ μαζί μὲ τ' ἄλλα, ὅπως καὶ
τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ψυχάρη, ποὺ θὰ τὴν δη-
μοσιεύσω ἐν καιρῷ μὲ ἄλλες τῶν Ψυχάρη,
Πάλλη, κ.λ.π., δηλαδὴ πληρέστερα, γιὰ νὰ ἐ-
ξηγήσω καὶ τὴ στάσιν του σπὸ γλωσσικὸ ζήτη-
μα καὶ τὴ σχέσιν του μὲ τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴ

δημοτική και τὲς προσπάθειές του νὰ μὴ διδάσκονται ὅσοι τύποι εἶναι νεκροὶ (μικρὴ μνεία αὐτῶν κάνει κάπου μόνον ὁ Ξενοπούλος). Ὁπωσδήποτε πολὺ λίγοι ἐδέχθησαν ἐπιθέσεις γι' αὐτὰ τὰ ζητήματα ὅσες ὁ Μενάρδος στὴν ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τοῦ 1911, ὅπου σὲ πολλὰς συνεδρίες τὸν ἔλυσαν ἀρχετοὶ καθαρευουσιάνοι βουλευταί, χαρακτηρίζοντάς τον ἀμαθέστατον, μαλλιαρόν, ἀνάξιον διάδοχον τοῦ Κόντου καὶ τοῦ Μιστριώτη, ὑπονομευτὴν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας (!), τρέφοντα ἀδυναμίαν πρὸς τὸν Ψυχάρην καὶ ἄνθρωπον τοῦ ὁποίου ὁ διορισμὸς θὰ προκαλέσῃ αἰματοχυσίας.

Καὶ τὴν ἦταν ἡ μανία τους, ὥστε ὅταν ἔκαμε τὸν ἐναρκτήριό του στὸ Πανεπιστήμιον, ἡ ἀστυνομία εἶχε περιορισθῆ τὸ βῆμα γιὰ νὰ προλάβῃ καμὴν ἐπίθεσι ἐναντίον του. Αὐτὰ τὰ ἀναφέρω ἐκεῖ περισσότερο, γιὰτὶ ἀγνοοῦνται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς λίγους παρανοοῦνται.

Ὁ λόγος εἶναι πὼς ὁ κόσμος συνήθως δὲν καταλαβαίνει περισσότερα ἀπὸ «δημοτικιστῆς-καθαρευουσιάνος-εἶναι-δὲν εἶναι». Αὐτοὶ οἱ χαρακτηρισμοὶ εἶναι ἐντελῶς ἔξνοι πρὸς τὸν Μενάρδο, πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἐκράτησε στὸ γλωσσικὸ ζήτημα στάσι ξεχωριστή, ἐντελῶς δική του, χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸ τί ἐπίστευεν ὁ ἓνας καὶ πὼς ἔγραφεν ὁ ἄλλος, κανένας ἄλλος. Καὶ πρέπει νὰ ἐξηγήσω γιὰ τοιοῦς λόγους οἱ σχετικὰς γνώμας του ἔχουν ἀξία ξεχωριστή, καὶ ἡ ἀγνοία τους εἶναι ζημία: Ὅχι βέβαια γιὰ τὸν Μενάρδο — οἱ νεκροὶ δὲν κρατοῦν ἰσολογισμοὺς — μὰ γιὰ τοὺς νεωτέρους, γιὰτὶ ἂν τὲς ἀγνοοῦν, μένουσιν ἀνεπηρεάστοι ἀπὸ τὸ παράδειγμα ἀνθρώπου ἀμερολήπτου, μὲ ἀληθινὰς γλωσσικὰς γνώσεις καὶ καλαισθησίαν καὶ μετριοπάθειαν καὶ ἄσθητη ἀγάπη στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴ γλῶσσα της — πραγματικὰ ὑποδειγματικοῦ σὲ ὅλα αὐτὰ — πού ὅλες του οἱ προσπάθειες ἐγίνοντο πάντοτε μέσα σ' ἐθνικὸ πλαίσιον, καὶ ἐπηρεάζοντο ἀπὸ ἄλλου πού μορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐντελῶς τὸ ἀντίθετο.

Μπορῶ νὰ πῶ καὶ ἐδῶ πὼς οἱ γλωσσικὰς πεποιθήσεις του προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη του. Γιατὶ ὁ Μενάρδος ἀγάπησε καὶ ἐθαύμασε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσα ὀλόκληρον, ἀπὸ τὲς πρώτες γνωστὰς μορφὰς της ὡς τὲς τελευταίαι. Γιατὶ τὴν ἐμελέτησε γλωσσολογικὰ ὀλόκληρον καὶ ὀλόκληρον τὴν ἐκαμάρωσε. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη δὲν

τεμαχίζεται, αἰσθανόταν ζωηρὴ ἀντιπάθεια γιὰ κείνους πού προσπαθοῦσαν νὰ ρίξουν στὸν Καϊάδα κάθε λέξι πού δὲν τοὺς ἄρεσε ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ ἄλλη λαϊκώτερη, χωρὶς νὰ καταλαβαίνον πὼς μὲ κάθε λέξι κάπως αἰσθητὴ ἀκόμα, πού χάνεται (καὶ εἶναι χιλιάδες αὐτὲς) γίνεται ἐθνικὴ ζημία. Ὅσο γρηγορώτερα οἱ λέξεις ἐγκαταλείπονται, τόσο καὶ τὰ κείμενα πού τὲς ἔχουν ἀπονεκρῶνται. Ἀφήνω πὰ τὲς εἰρωνίες του γιὰ κείνους πού νόμιζαν πὼς γράφουν δημοτικὴ κουτσουρευόντας τὰ ν καὶ τὲς αἰξήσεις. Στὴ δεύτερη ἔκδοσι τοῦ «Στεφάνου», πού ἐτοιμάζω, ὑπάρχει στὸν πρόλογον ὑποσημείωσις: «τῶρα ζητοῦμεν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τοὺς σχολαστικὸς τῆς δημοτικῆς, πού δὲν τὴν γνωρίζουν».

Ἐπιτρέπεται νὰ μὴ ξέρουν μὲ καμάρι οἱ Κύπριοι νέοι πὼς σ' ἐποχὴ πραγματικοῦ διχασμοῦ καὶ πάλης ἐξοντωτικῆς μεταξὺ δύο πνευματικῶν μερίδων, ἦταν Κύπριος ὁ μόνος ἄνθρωπος πού ἐκράτησεν ἀδιάρρηκτος τὴ δικὴ του γνώμη καὶ τὴ δικὴ του γραμμὴ, τὴ νηφαλιότητα καὶ τὴ μετριοπάθειά του, δείχοντας πάντα τὴ μεγαλύτερη περιφρόνησι σὲ κάθε γλωσσικὸ φανατισμό; Καὶ ἔτσι, ὅπως ψευδόμενοι οἱ καθαρευουσιάνοι τὸν παρουσίαζαν ὄργανον τοῦ Ψυχάρη, τὸ ἴδιον καὶ οἱ ἀντίθετοι πολέμιοι τῆς δημοτικῆς, ἐνῶ σ' ὅλα τὰ ἔργα του οὔτε μιὰ γραμμὴ δὲν ὑπάρχει, οὔτε μιὰ λέξις ἐναντίον τῆς δημοτικῆς, ἡ δὲ ἀγάπη του γι' αὐτὴν παρουσιάζεται συχνά. Τὴν δὲ τελικὴν ἐπικράτησιν τῆς «γνησίας ὀμιλουμένης» ἐκήρυσσε σὲ μιὰ συνέντευξί του ἀπὸ τὰ 1919.

Καὶ ἀφοῦ ἐδοκίμασα μ' αὐτὰ τὰ τοποθετήσω τὲς γλωσσικὰς πεποιθήσεις τοῦ Μενάρδου, ἐκεῖ πού πρέπει, θὰ προσπαθῆσω (προπάντων ἐπειδὴ ἀπευθύνομαι σὲ Κυπρίους, πού ὀφείλουσιν νὰ ξέρουν τὸν Μενάρδο περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον) νὰ κάμω τὸ ἴδιον καὶ γιὰ τὴν πεζογραφίαν του. Δὲν ξεχῶ βέβαια πὼς λίγο μετὰ τὸ θάνατό του ὁ εὐγνώμων μαθητὴς του ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὸν ἐχαράκτησε δι' αὐτὴν «ἀνάφικτον» καὶ πὼς ὁ Παλαμᾶς ἔγραψε «τὸ ἄριστον ποίημα τὸ ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸ μέγα διὰ τοὺς πανέλληνας γεγονὸς τοῦ προελαύνοντος Ἑλληνικοῦ στρατοῦ μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγράφη εἰς τὸ πεζόν, καὶ εἶναι ὁ λόγος ὁ ἐκφωνηθεὶς ἀπὸ τὸν καθηγητὴν καὶ ποιητὴν κ. Σίμων Μενάρδον».

Ἄλλὰ ἐγὼ μόνο κάτι ξεχωριστό της θέλω ν' ἀναφέρω ἐδῶ, τὸ ρυθμὸ της: τὸ ρυθμὸ ποὺ τὴν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν «πεζὸν λόγον», γιατί ὑπάρχει σ' αὐτὴν περισσότερος παρὰ σὲ πολλὰ πεζογράφουδα. Γι' αὐτὸ, τὸ ὕφος του εἶναι πάντα ἀχώριστο ἀπὸ τὴν ἀπαγγελία: ὄχι ὅμως τὴν κάθε ἀπαγγελία, ἀλλὰ μόνο τὴ δική του, γιὰ τὴν ὁποῖαν εἰδικὰ ἔχει γραφτῆ. Ὅποτε ἀκούσω φράσι του νὰ τὴν ἀπαγγέλλῃ ἀπὸ τὸ βῆμα ἄλλος, ὅσον ἄριστος ὁμιλητής, εἶναι ἄλλο πρᾶγμα. Μόνο ἐκεῖνος μοροῦσε ν' ἀπαγγέλλῃ τὰ κείμενά του — κ' ἐγὼ ποὺ ἔμαθα. Δηλαδή ἂν κάποιος φαρσὲρ κατάφευγε νὰ τοῦ μεταβάλῃ στὸ χειρόγραφο ἐνὸς πανηγυρικοῦ του τὴ σειρά τῶν λέξεων πρὶν ἐκφωνηθῆ, ἀμφιβάλλω ἂν θὰ μοροῦσε ὕστερα ὁ Μενάρδος νὰ βγάλῃ τὸ λόγο του ἀπ' αὐτὸ τὸ χειρόγραφο. Καὶ γιὰ νὰ μὴ θεωρηθῶ ὑπερβολικός, ἀφίνω τὴν εἰκασία κ' ἀναφέρω ἓνα γεγονός.

Σ' ἓνα φύλλο τῆς «Ἀλήθειας» τοῦ 1897, ποὺ δημοσιεύει τὸν πρῶτο του πανηγυρικό, ὑπάρχουν διορθώσεις στὰ περιθώρια, μὲ μελάνι ἀχνὸ ἀπὸ τὴν πολυκαίρια. Ἐκεῖ λοιπόν, στὴν τυπωμένη φράσι

Καὶ ἤδη ἀκούω ἰαχὰς Μιλτιαδῶν μυρίων

τὸ μυρίων ἔχει διαγραφῆ καὶ γράφει στὸ περιθώριον ἑκατόν. Τὸ βρῆκε ὑπερβολικὸ καὶ τὸ περιώρισε ἀπλοῦστατο. Καὶ κάθε ἐκδότης ἔτσι θὰ τὸ τύπωνε. Ναι, μὰ δὲν εἶν' ἔτσι, ἐγὼ ὅταν τὸ διάβασα, ἔφριξα. Γιατὶ ἡ φράσις, ὅπως ἔγινε ἰαχὰς Μιλτιαδῶν ἑκατόν δὲ διαβάζεται κατὰ τὴν ἀπαγγελία τοῦ Μενάρδου μὲ κανέναν τρόπο· ἀδύνατον! Τὸ θέμα τὸ συλλογιζόμενον γιὰ τ' ἦταν τὸ μοναδικὸ παράταρο ποὺ ἦθα σ' ὅλα τοῖς κείμενα. Κάποια στιγμή σκέφθηκα «πὼς δὲν τὸ ἔβαλε τουλάχιστον πρὶν ἀπὸ τὸ Μιλτιαδῶν; γιατί ἡ φράσις «ιαχὰς ἑκατόν Μιλτιαδῶν» διαβάζεται. Μὰ μήπως τὸ ἔχει κάμει ἔτσι;...» Ἔσπευσα στὴν ἐφημερίδα καὶ πρόσεξα πὼς πραγματικὰ ἀνάμεσα στὸ ἰαχῶν καὶ τὸ Μιλτιαδῶν ἦταν γραμμένη μὲ τὸ ἀχνὸ μελάνι ἡ μικρὴ κατακόρυφος ποὺ δείχνει στὸν τυπογράφο πὼς ἐκεῖ πρέπει νὰ μπῆ ἡ λέξις τοῦ περιθωρίου.

Ὅταν μιὰ λέξις φύγῃ ἀπὸ τὴ θέσι της, χαλᾷ ὁ ρυθμὸς. Κι' ἐπειδὴ αὐτὸ ἔγινε στὰ πρῶτα του βήματα, ἀποδεικνύει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν· ὅτι ὁ Μενάρδος εἶχεν ἕξ ἀρχῆς καθωρι-

σμένο τὸ ὕφος του, ὅπως καὶ τὲς γλωσσικὲς του πεποιθήσεις. (Οἱ δημοτικὲς του μεταφράσεις εἶναι ἀπὸ κείνα τὰ χρόνια). Αὐτὸ τὸ δεύτερο εἶναι ἀκόμα χαρακτηριστικώτερο, γιατί δείχνει τὴ διαφορὰ του ἀπὸ ὅλες σχεδὸν τὲς σύγχρονές του διασημότητες τῶν γραμμάτων, ποὺ ἀρχισαν νὰ γράφουν σὲ αὐστηρὴ καθαρεύουσα κ' «ἐφωτίστηκαν» ἀργότερα. Αὐτὸ δὲ μοροῦσε νὰ συμβῆ στὸ Μενάρδο, γιατί οἱ πεποιθήσεις του δὲν προῆλθαν ἀπὸ ξένες ἐπιδράσεις, δὲν ἐμελέτησε πῆς θεωρίας τοῦ Α, τὲς γνώμες τοῦ Β, γιὰ νὰ πεισθῆ τέλος ὑπὲρ ἢ ἐναντίον. Ὅχι. Αἰσθητικὴ ἀνάγκη τοῦ ὑπαγόρευσε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ γράφῃ ὅπως ἔγραφε καὶ σ' αὐτὴν ὀφείλονται ὅσα δημοτικὰ στοιχεῖα ἵπάρχουν στὰ γραπτὰ του, ὅταν καὶ ὅπου ἡ αἰσθητικὴ του τὸ ζητᾷ. Τὸ ὕφος του ἐμορφώθηκε ἀπὸ τὴν ἀγάπη του, τὲς γνώσεις του καὶ τὴν αἰσθητικὴ του. Φανερὴν ἐπίδρασαν ἄλλων συγγραφέων δὲν βλέπω. Κάποιος ποὺ τὸν χαρακτηρίζει «θαυμαστὴν καὶ μελετητὴν τοῦ Ροῖδου» εἶναι καὶ στὰ δυὸ ὑπερβολικώτατος. Ἐξ ἄλλου πολὺ λίγων ἀπὸ τοὺς «μεταγενεστέρους» ἐθαύμαζε τὸ ὕφος· ἓνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι κ' ὁ Θεοβάντες, ποὺ ἐπροσπάθησε νὰ τὸν γνωρίσῃ καὶ στὸ πρωτότυπο.

Φυσικὰ θὰ μοροῦσα ἀκόμα νὰ γράψω πολλὰ γιὰ τὸν πατέρα μου, καὶ προπάντων γιὰ ὅ,τι ἐνδιαφέρει τοὺς Κυπρίους περισσότερο, τοὺς ἀγῶνες καὶ τὰ δημοσιεύματά του ἐναντίον τῆς ξενικῆς κατοχῆς. Καὶ ἀργότερα, ἐπὶ χρόνια στὴν «Ἔστια», γιὰ κάθε ἔθνικὸ ζήτημα. Ὅταν τὰ εἶδε ὁ Συκουτρῆς ἐσκέφθηκε μονογραφίαν «Περὶ τοῦ Μενάρδου ὡς δημοσιογράφου». Ἄλλὰ γι' αὐτὰ εἶναι βέβαια καλύτερα νὰ σχηματίσουν προσωπικὴ γνώμη ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀναγνώσται καὶ γι' αὐτὸ σκοπεύω νὰ τὰ δημοσιεύσω.

Καὶ γενικώτερα μοροῦ σήμερα νὰ πληροφορήσω τοὺς ἐνδιαφερομένους, πὼς ὅταν συμπληρωθῶν τὰ δημοσιεύματα τοῦ Σίμου Μενάρδου, θὰ γίνουν 10 τόμοι, μ' αὐτὴ τὴ διαίρεσι.

I—III Γλωσσικά—Λαογραφικά.

Ἐκδίδονται ἐπιμελεῖα καὶ δαπάναις τοῦ κυπριακοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν.

IV Μετάφρασις τοῦ «Περὶ ποιητικῆς»
τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἐξεδόθη κατὰ 1934 εἰς τὴν σειρὰν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

V Μετάφρασις τῆς «Ἱστορίας τῆς ἀρχαίας
ἑλληνικῆς λογοτεχνίας» τοῦ Μάρου.

Ἐξεδόθη εἰς β' ἔκδοσιν πρὸ πενταετίας ὑπὸ
Δημ. Παπαδήμα.

VI Λογοτεχνικά.

Πρωτότυπα: Α' Πεζά. Ἐπιστολὴ εἰς «Ἀ-
μάλθειαν». Τὸ μαγκάλι τοῦ Ἀγ. Βασιλείου.
Ἀγγλικά συλλαλητήρια. Μία λειτουργία. Νε-
κρολογία—Βιογραφία.

Β' Ἐμμετρα. Ἐπιγράμματα ἀρχαία καὶ
νέα. Χειμωνιάτικο τραγούδι. Ξενοδόχισσα.

Μεταφράσεις: 1. Ἀρχαίων ποιημάτων =
«Στέφανος», 2. Ὀρατίου ὠδή, 3. Ὀβιδίου
Πύραμος καὶ Θίση, 4. Τουριὰν Τὸ παράπονόν
μου, 5. Μοῦρ Τὸ στεγνὸν ῥόδο, 6—7 Οὐγκὼ Ἡ
πεταλλοῦδα καὶ Καλημεροῦδιὰ σας, 8. Ντριγ-
κούκτα Ὠδὴ στὸν Βύρωνα.

VII Λόγοι.

Περὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. 9 λόγοι εἰς τὴν
25ην Μαρτίου 1897, 1916, 1921, 1927, 1928,
1929, 1930, 1931, 1932. Εἰς τοὺς ἐκ Κύπρου
διερχομένους Ἑλληνας. Βουλγαρομακεδόνων.

Εἰς τὴν προέλασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.
Εἰς τὸν Κανάρην. Πρὸς τοὺς ξένους φιλανθρω-
πους. Εἰς τὸν Βύρωνα. Πρωτανικοί. Ἀνάληψις
πρωτανείας. Τριῶν φιλελλήνων. Πρὸς τοὺς
Ἀμερικανοὺς φοιτητάς. Μνημόσυνον πεσόντων
φοιτητῶν. Μνημόσυνον Μητροπολίτου Σμύρ-
νης. 2 εἰς τὴν Ἐκατονταετηρίδα τοῦ Μεσο-
λογίου. Λογοδοσία. Ἀκαδημαϊκοί. Παράδοσις
τῆς βίβλου τῆς Κύπρου εἰς τὸν Ναύαρχον
Κουντουριώτην.

VIII-IX Δημοσιογραφικά.

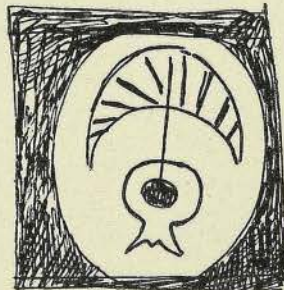
X Τὰ ἐκδοθέντα γραμματολογικά.

Ἡ σειρά τῶν μαθημάτων εἰς τὰ ἀγγλικά
Πανεπιστήμια εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν. Πρό-
λογος εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Λουκιανοῦ ὑπὸ Ἐ-
λευθερουδάκη. Περὶ τῆς α' ἐκδόσεως τῶν δη-
μοτικῶν μας τραγουδιῶν. Ἄρθρα ἢ γινῶμαι
περὶ Βαλαωρίτου, Γρυπάρη, Κάλβου, Μανίλη,
Μακροῦ, Νιρβάνα, Ξενοπούλου, Παλαμᾶ, Ροί-
δη, Ψυχάρη.

Θὰ ἀκολουθήσῃ σειρά ἐκ τῶν καταλοίπων,
κυριώτερα τῶν ὁποίων: Μελέτη περὶ Πεξογρα-
φίας. Ἀλληλογραφία. Μαθήματα Ἑλληνικῆς
Γραμματολογίας.

Αὐτὰ πρὸς τὸ παρόν, σὺν Θεῷ. Καὶ πάλιν
βλέπομεν.

Μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν
Γ. Σ. ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

Όφείλουμε τὰ λίγα πνευματικά μας κεφάλαια νὰ τὰ προβάλλουμε, περισσότερο γιὰ παραδειγματισμὸ τῶν πιὸ νέων γενιῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλους λόγους, τοὺς καθαρὰ ἔθνικούς ἰδίως γιὰ μᾶς ἐδῶ στὴν Κύπρο. Ἀσφαλῶς πνευματικά κεφάλαιά μας δὲν εἶναι μόνο οἱ Κύπριοι ποὺ ὄρθον στὸ νησί κι' ἡ παρουσία τους εἶναι πιὸ αἰσθητὴ γιὰ τὸν τόπο. Κεφάλαια εἶναι κι' οἱ Ἑλλαδίτες ποὺ καταναλῶνουν ἐδῶ ἀνάμεσά μας τὸν ἑαυτὸ τους παίρνοντας ἀπὸ τὰ γύρω ὑλικὸ καὶ παρότρυνσεις καὶ δίνοντας ἔργο τοπικῆς ἢ γενικότερης σημασίας. Σ' αὐτοὺς μάλιστα περισσότερα χρωστάμε, γιὰτὶ μελετήσανε τὸν τόπο μας καὶ τοὺς ἀνθρώπους του, καὶ ἴσως τίποτε ὅε χρωστάμε σὲ μερικοὺς γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ νησιοῦ; ποὺ προσφέρουν μακρὰ σὲ ξένες χώρες τὶς δυνάμεις τους. (Βέβαια δικαίωμα τῶν ζηντεμένων ν' ἀσκολοῦνται μὲ ὅ,τι δὲν ἀφορᾷ τὴν Κύπρο, κι' ἂν πέτυχούν τιμὴ καὶ ὑπόληψη τοὺς ἀξίζει, ἀλλὰ ὁ ἀντίκτυπός τους στὰ ἐπιτόπια εἶναι μηδαμινός, ἀσυγκρίτως μικρότερος ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ στέλλουν οἱ ἀγράμματοι ὁμογενεῖς).

Τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» εὐχαρίσως παραχωρεῖ τὶς σελιδὲς του σὲ μιὰ ὁμάδα πνευματικῶν ἀνθρώπων ποὺ θέλησαν, μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ κ. Κώστα Πιλαβάκη, νὰ τιμήσουν τὸν παλιὸ τους καθηγητὴ Σίμο Μενάρδο. Ὁ ἐπιστήμονας αὐτὸς συνδέεται τόσο στενὰ μὲ τὴν Κύπρο, ποὺ δικαιωματικὰ μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ Κύπριος. Ὅταν μεγάλη παράλειψη ἂν στὴ σειρά τῶν ἀφιερωματικῶν τευχῶν τοῦ περιοδικοῦ ἔλειπε τὸ τιμητικὸ γι' αὐτὸν τεῦχος.

Πρέπει, ὅμως, νὰ δηλωθῆ πὼς τὰ πάντα ὀφείλονται στὸν κ. Κώστα Πιλαβάκη, ποὺ φρόντισε γιὰ τὴν ἀπάνθιση ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μενάρδου καὶ κάλεσε τοὺς παλιούς μαθητὲς τοῦ ἀειμνήστου δασκάλου νὰ συμμετάσχουν στὴν ἐκδόση. Εὐχαριστίες ἀφιερώνονται καὶ στὸν κ. Μενέλοιο Χριστοδούλου, ποὺ βοήθησε πολλὰ στὴν ἐκδόση αὐτῆ.

Ἡ Μορφωτικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας χρηματοδότησε ἓνα μέρος τῆς ἐκδόσης, δείχνοντας ἔτσι συμμετοχὴ στὸ ἀφιερωματικὸ αὐτὸ τεῦχος. Ἡ χειρονομία αὐτὴ πρέπει νὰ ἐκτιμηθῆ ἰδιαίτερα γιὰτὶ ἐξυπηρετεῖ διπλὸ σκοπὸ: τιμὰ ἓνα ἀξιο τιμῆς καὶ βοηθεῖ ταυτοχρόνως καὶ ἓνα ἔντυπο.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΘΕΑΤΡΟ

Λ. ρουῖτζι Πιραντέλλο: «Ἐτα εἶναι... ἂν ἔτσι νομίζετε», Θέατρο ΡΙΚ, σκηνοθ. Εὐη Γαβριλίδου.

Στὰ ἔργα ποὺ δὲν ὑπάρχει ἡ πολλὴ κίνηση, πέφτει τὸ βάρος πρὸς τὴν ἠθοποιία, ὄχι στὴν ἀπλὴ ἔρμηνεία ἀλλὰ καὶ σὲ «κεῖνο» τὸ κάτι ποὺ θὰ ἐλκύσει. Κι' αὐτὸ τὸ «κάτι» συχνὰ εἶναι εὐρημα τοῦ σκηνοθέτη — σπὴν ἐκλογὴ ἠθοποιῶν, στὴ διάταξη καὶ κίνηση πάνω στὴν σκηνή. Ἀκόμα θάλεγα πὼς καὶ ὁ σκηνογράφος καὶ ὁ ἐνδυματολόγος σὲ τοῦτες τὶς περιπτώσεις θὰ πρέπει νὰ ἄρβουν ἀρωγοὶ γιὰ νὰ στηθῆ τὸ ἔργο, ἀλλὰ προπαντὸς νὰ συγκρατήσῃ τὸ θεατὴ καὶ νὰ τοῦ ἐπιβληθῆ. Ἐξάλου στὶς περιπτώσεις αὐτὲς τὰ σκηνικά κλπ. δὲν εἶναι δευτερεύοντα στοιχεία, ἀλλὰ δινοῦν τὴν ἐποχὴ καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ μέσα της κινήθηκε ὁ συγγραφέας καὶ τὸ ἔργο του.

Χαρακτηριστικὸ τῶν ἔργων τοῦ Πιραντέλλο εἶναι ὁ λόγος, τὸ πνεῦμα καὶ κείνη ἡ ἄς τὴν ποῦμε «ἰδιοτροπία πνευματώδης» ποὺ διαποτίζει τοὺς διαλόγους. Ἡ κίνηση στὴ σκηνὴ συνήθως λείπει (πολλὰ γίνονται καὶ πράττονται κάπου ἄλλου). Συνεπῶς πρέπει συνεχῶς νὰ προσέχης τὸ λόγο καὶ τὴν ἔκφραση τῶν ἠθοποιῶν. Λίγο νὰ ἀποασπῆ ἢ προσοχὴ σου ὑπάρχει κίνδυνος νὰ χάσης τὸ νῆμα τῶν σκέψεων καὶ νὰ δημιουργηθῆ κενὸ στὴν παρακολούθηση τοῦ ἔργου.

Τὸ ἔργο «Ἐτα εἶναι... ἂν ἔτσι νομίζετε» ἔχει ἐλάχιστη σκηνικὴ δράση καὶ συνεχῆ διάλογο ἀνάμεσα σὲ πολὺ ποικίλους χαρακτήρες. Ἐδῶ βρίσκεται ἡ δυσκολία ἀλλὰ καὶ ἡ μαστορία τοῦ σκηνοθέτη. Νὰ διαλέξη τοὺς ἠθοποιούς (παρόλο ποὺ αὐτὸ ἰσχύει γενικὰ σὲ ὅλα τὰ ἔργα) γιὰ νὰ ἔρμηνεύσουν τὸ ρόλο μὲ ξεχωριστὸ τρόπο καὶ ἔκφραση χαρακτηριστικῆ, νὰ τοὺς τοποθετήσῃ στὴ σκηνὴ σὲ τέτοιες θέσεις, ποὺ νὰ μπορῆς κάθε στιγμή νὰ τοὺς ἔχης στὸ κέντρο τῆς προσοχῆς σου, καὶ νὰ τοὺς κινῆ κατάλληλα.

Ὁ Εὐης Γαβριλίδους πέτυχε στὸ σημεῖο αὐτὸ πολὺ. Ἡ Βάνια Κωνσταντίνου, ἡ Δώρα Μακαρίου καὶ ἡ Κατερίνα Καραγιάννη σὰν κυρία Σιρέλλι, κυρία Τσίνι καὶ κυρία Νίνι ξεχώριζαν πολὺ στὴν κίνηση κι' ἔκφραση κι' ἔτσι δίνανε μιὰ ποικιλία τύπων περιεργῶν καὶ κουτομπόλων μὲ πολλὴν ἰταλικὴ νότα. Ὁ ὑπὲρτης Τάσος Ἀναστασίου καὶ ὁ φῶτος φωτιάδης σὰν ἀστυνόμος Τσεντούρι δημιουργοῦσαν δυὸ ἄλλους τύπους καὶ συμπληρώνανε

ένα κουϊντέτο με φαιδρή απόκρωση, που πραγματικά ζωντάνευε από την άποψη της κίνησης την σκηνή. Ο Τάκης Βουτέρης σάν Λαουντίτζι με το λόγο, την έκφραση του προσώπου και την άνευνη κίνηση του (κι' ήταν ακόμα βρισκόταν σε δεύτερο επίπεδο) έρμηνευε εξαιρετικά τον ίδιο το συγγραφέα, τον πανέξυπνο σικελιανό Πιραντέλλο. Το βάρος του έργου έπεφτε κυρίως στην Δέσποινα Μπεμπερδέλη ως κυρία Φρόλλα που έρμηνευσε με σπάνια δεξιοτεχνία ένα πολύ δύσκολο ρόλο. Κινούσε τον οίκο και ταυτοχρόνως την υποψία κρατώντας σε σέ με άγωνία. Άλλα και ο Στέλιος Καυκαρίδης δέν υστέρησε σε έρμηνεία επίσης δύσκολου ρόλου. Το γιάλισμα τών ματιών του, ο τρόπος τής όμιλίας και τό... λίγο άφρισμα συχνά σου κεντρίζαν την προσοχή και την υποψία, που ήθελε να του φορτώσει ο συγγραφέας. Με πολύ τάκτ ή Τζένη Γαϊτανοπούλου, ο Θεόδουλος Μωρέας κι' ο Άνδρέας Μαραγκός κινούνταν στή σκηνή. Η Τζένη Γαϊτανοπούλου σάν κυρία Άμαλία συχνότατα έδινε την έντύπωση τής αυστηρής κυρίας, που την έδερνε όμως και ή περιέργεια κι' ή κουτσομπόλα διάθεση, χωρίς όμως να φτάνη στο σημείο τής φαιδρής έκφρασης, πρόγμα ορθότατο, γιου την ξεχωρίζε άμέσως από τις τρεις φιλενάδες της. Ο Άντώνης Κατσαρίδης, Νίκος Χαραλάμπους και Άνδρέας Μιχαηλίδης παίζανε λιτά και σωστά. Η Άδρεανή Μαλένη σάν Ντίνα είχε φρεσκάδα τις λίγες ένεργείες στιγμές της, γιατί ο συγγραφέας δέν τής έδωσε θαρύνοντα ρόλο.

Τά σκηνικά του Στέφου Άθηναιήτη είχαν ένα πλεονέκτημα: Τά σκοτεινά τους χρώματα, που δέν ένοχλούσαν γιατί είχαν τά ποικίλματα τους, βοηθούσαν την έντονότερη παρουσίαση τών κουτσομιτών. Έκείνος ο προθάλαμος που αύξανε τό σκοτεινό φόντο, έδινε ταυτόχρονα και την έντύπωση του πλουσιόσπιτου παλιού ρυθμού κι' επέτρεπε κίνηση και στάση του υπηρέτη. Πολύ κέρδιζαν σε ποικιλία οί σκηνές από τά διάφορα αυτά κοστούμια έτσι ως ανακατεύονταν τά πρόσωπα στις πιό απλόχωρες άλλαγές στή θέση τους. Ειδικά τά γιλέκα τών άντρών (άνεξάρτητα από μόδα έποχής) σά να συμπλήρωναν με τό χρώμα τους τόν χαρακτήρα τών δρώντων προσώπων.

Γενικά ή παράσταση του «Έτσι είναι... άν έτσι νομίζετε» είναι μια έπιτυχία του θεάτρου ΡΙΚ από κάθε άποψη: πολύ φροντισμένη, με πολλήν αίσθηση, εύσυνειδήτη.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Στό «Έθνος» (12.11.69) ο Ι. Χατζηφώτης κρίνει τό διθλόιο του Μίμη Ίακωβίδη (Σύγχρονοι Γάλλοι Ποιητές). — Στήν «Ηπειρωτική Έστία» (άρ. 209—210) ο Δ. Κόκκινος κρίνει τό «Ο Παλαμάς και ή Κύπρος»

του Πατρ. Σταύρου. — Στό ανατύπωμα του περιοδικού «Στερεά Έλλάς» με τίτλο «Παλιόκαστρο Φθιιώτιδος 1969» ο Άπ. Ζορμπάς αναφέρει δυό στίχους του Κ. Χρυσάνθη που αναγραφόμενός ως έπίγραμμα στο 'Ηρώ του χωριού. — Στόν «Παρνασσός» ('Ιούλ.—Σεπτ. 1969) δημοσιεύεται διήγημα του Μελη Νικολαΐδη με τίτλο «Ο Σολωμής κι' ο Ζαχαρίας». — Στή «Βραδυνή» (15 Δεκ. 1969) ο Χρ. Πασιαρδής γράφει γιά την πνευματική κίνηση στην Κύπρο με ιδιαίτερη μνεία γιά τους Κ. Χρυσάνθη, Ά. Χριστοφίδη και Κ. Μόντη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Κώστα Τριανταφύλλου: Διηγήματα, Πάτρα, 1969, σελ. 110.

Άποστόλη Άθανασάκη: Άπειρωτά, 1969, σελ. 86.

Χρήστου Λαβάρδου—Καμέρη: Ποιήματα, Λευκωσία, 1969, σελ. 46 (πολυγραφ.).

Βασίλη Λαμνάτου: Άπόμακρες ώνές, Άθήνα, 1968, σελ. 48.

Άγγελου Βαλσαμίδου: Γυμνές Ύδρες, έκδ. 'Ιωλκός, Άθήνα, 1969, σελ. 48.

Ναταλίας Ρωσσίδου: Όδοίποροι, Λευκωσία, 1969, σελ. 190.

ώτη Περπερίδου: Προοίμιο, Γιάννινα, 1969, σελ. 18.

Λουκίας Δρούλια: Η οικογένεια Ζαΐμη ως τό 1840, Άθήνα, 1969, (ανάτ.).

Είρηνούλας Μ. Μιχαηλίδου: Ψηλά οί Καρδιές, Λεμεσός, 1969, σελ. 102.

Κώστα Όλυμπίου: Διηγήματα, Λευκωσία, 1969, σελ. 67.

Κ. Χρυσάνθη: Κύπριοι Δειπνοσοφιστές, έκδ. (Πνευματική Κύπρος), Λευκωσία, 1969, σελ. 45.

Χρ. Παπαχρυσοστόμου: Άρχεία Πεσόντων, Λευκωσία, 1969, σελ. 62+7 φωτογραφίες και πίνακα.

Γάσ. Ευαγγέλου: Έρωτική ώδη στην αΐωνία αγαπημένη, έκδ. «Δωδέκατη Ώρα», Άθήνα, 1969, σελ. 64.

Εύαγγ. Άσπιώτη: Νοσταλγικά, Άθήνα, 1969, σελ. 73.

Γφ. Διδασκάλου: Χρονικά, Θεσσαλονίκη, 1969, σελ. 28.

Ά. Ροδίτη: Ό Διογένης χωρίς φανάρι, Κύπρος, 1969, σελ. 52+6 κριτικά.

Θ. Τσακιδίδης: Άνπουσίες, Ηράκλειο, 1969, σελ. 43.

Δημ. Ζαδέ: Στέφανος Μαρτζώκης, έκδ. Μαυρίδης, Άθήνα, σελ. 62.

Λ. Fiorentino (μετ. Φ. Δέληφς): Έλληνική αίσθηση, έκδ. Δίφρος, Άθήνα, σελ. 45.

Θ. Παπαθανασοπούλου: Τεφροδόχος, έκδ. «Δωδέκατη Ώρα», Άθήνα, 1969, σ. 53.

- Σ. Ίωαννίδη: 'Ανάταση, Θεσσαλονίκη, 1969, σελ. 39.
- Είρ. Παναγή: Τοῦ Πολέμου, Λευκωσία, 1969, σελ. 45.
- * Ἀρη Χατζιδάκη: Ἀπὸ τὸ φῶδες τοῦ Τολέδο, ἔκδ. (Ἐνταίος), Ἡράκλειον, 1969, σελ. 63+9 κριτικά.
- Β. Χριστοδούλου: Τὸ 21 στὴν Κύπρο, Λευκωσία, 1969 (ἀνάτ.).
- ★ : Ἐπετηρὶς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου, Λευκωσία, 1969, σελ. 175.
- Ν. Κρασιδιώτη: Ἡ κυπριακὴ ποίηση, Ἀθήναι, 1969, σελ. 30.
- Χρ. Κυπριανοῦ: Λαογραφικαὶ Σπουδαί, Τόμ. Β', Λευκωσία, 1970, σελ. 99+12 δημοσιεύματα συγγραφέα.
- Γ. Σαββίδη: Ἡ φυσιοθεραπεία, θεωρία καὶ πράξη, (Β' τόμ), Πέρα Πεδί, 1967, σελ. 307.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- Φάρος (Λάπηθος) ἀρ. 3 - Ἀγωγή (Ἀμμόνικη) ἀρ. 42. - Πνευματικὴ Παράδοση (Ἀθήνα) ἀρ. 2. - Στερεὰ Ἑλλάς (Ἀθήνα) ἀρ. 9. - Ἡπειρωτικὴ Ἑστία (Ἰωάννινα) ἀρ. 209-210. - Ἡμερολόγιο (Καβάλλα) ἀρ. 67, 68, 69. - Κρυστάλλης (Πειραιᾶ) ἀρ. 127. - Παρνασσός (Ἀθήνα), τ. ΙΑ' ἀρ. 3. -

Κυπριακὸς Λόγος (Λευκωσία) ἀρ. 5 - Δελτίον τῆς Χειρουργικῆς Ἑταιρείας Κύπρου (Λευκωσία) ἀρ. 20 = Τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ Σπίτι (Ἀθήνα) ἀρ. 93, 94 - Νέα Πορεία (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 175, 176 - Σάλπισμα (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 14 - Ἱατρολογοτεχνικὴ Στέγη (Ἀθήνα) ἀρ. 3. - Φυσικὴ Ὑγιεινὴ (Πέρα Πεδί) ἀρ. 1, 2, 3, 4. - Δελτίον Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας (Ἀθήνα) ἀρ. 10-12 (Ε' χρονιά).

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

-Τὸ β' Κρατικὸ Βραβεῖο Ποιήσεως τῆς Ἑλλάδος (τὸ α' δὲν ἔχει ἀπονεμηθῆ) δόθηκε στὸν Κύπρο Χρυσάνθη γιὰ τὸ βιβλίον του «Λυρικὸς Λόγος» καὶ γιὰ τὴ συνόλη πνευματικῆς ἐργασίας καὶ δραστηριότητά του στὴν Κύπρο.

-Τὰ Κρατικὰ Βραβεῖα Λογοτεχνίας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας δοθήκανε ὡς ἐξῆς: Πρῶτο Βραβεῖο πεζογραφίας στὸν Πάνο Ἰωαννίδη, καὶ τὸ Πρῶτο Βραβεῖο Ποιήσεως στοὺς Κύπρο Χρυσάνθη καὶ Κώστα Μόντη γιὰ τὰ βιβλία τους «Κύπρια Ἔπη», «Λυρικὸς Λόγος» καὶ «Τῷ Ἀγνώστῳ Ἀνθρώπῳ»

-Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν βράβευσε τὸν Πάτροκλο Σταύρου γιὰ τὸ βιβλίον του «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Κύπρος».

-Ὁ Παῦλος Κριναῖος πῆρε πρῶτο βραβεῖο Παιδικῆς Λογοτεχνίας.

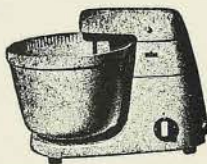
Ὁ Ὑπουργὸς Παιδείας Δρ Σπυριδάκης φωτογραφούμενος ἐν μέσῳ τῶν βραβευθέντων Λογοτεχνῶν κ.κ. Χρυσάνθη καὶ Ἰωαννίδη κατὰ τὴν τελετὴν ἀπονομῆς τῶν «Λογοτεχνικῶν Βραβείων» τὴν 13.1.1970.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ ΛΤΔ.

Χωρίς λεφτά;

ΛΕΥΚΩΣΙΑ
 ΛΕΜΕΣΟΣ
 ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ
 ΛΑΡΝΑΚΑ
 ΜΟΡΦΟΥ

ΒΡΑΥΝ
 «ΟΙΚΙΑΚΑ
 MIXERS»

GALA

ΑΓΓΛΙΚΑ ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ
 10 ΤΥΠΩΝ
 ΑΥΤΟΜΑΤΑ - ΗΜΙΑΥΤΟΜΑΤΑ

**Parkinson
 Cowan**

«ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ»
 10ΕΤΗΣ ΔΩΡΕΑΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΣ

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
 ΓΚΑΖΙΟΥ

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
 ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ

ΤΗΛΕΟΡΑΣΕΙΣ

Pam

ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

PHONO LA

ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΜΟΔΕΛΛΩΝ
 25" ΕΓΧΡΩΜΕΣ

ΨΥΓΕΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΑ
 ΨΥΓΕΙΑ ΟΙΚΙΑΚΑ

(ΜΕ ΕΞΧΩΡΙΣΤΟΝ
 ΘΑΛΑΜΟΝ)

IGNIS

ΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ
 12.000 ΨΥΓΕΙΩΝ
 ΗΜΕΡΗΣΙΩΣ

GALA

ΨΥΓΕΙΑ
 ΟΙΚΙΑΚΑ - ΕΜΠΟΡΙΚΑ
 ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΣΙΔΗΡΑ - ΚΑΠΗΡΟΘΗΚΕΣ
 ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
 ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ Ι
 ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ Ι

ΔΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Η ΕΓΓΥΗΣΙΣ ΜΙΑΣ ΚΑΛΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ.

Ἐγγεγραμμένη ἐν Λονδίῳ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ : ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λεωφ. Ὀμήρου 30

Τηλ. 76235/6/7 Τ.Κ. 1352 Τηλεγρ. "PANCYPRIAN"

Ἵποκαταστήματα :-

- ΛΕΜΕΣΟΣ : Ἀκίνητον Σπ. Παυλίδη, ὁδ. Ἀγίου Ἀνδρέου,
Τηλ. 4000.
- ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ : Γωνία Σταδίου καὶ Ἐλευθερίας, Τηλ. 3292.
- ΛΑΡΝΑΞ : Ἑρμοῦ 39β, Τηλ. 3148.
- ΜΟΡΦΟΥ : Μακαρίου Β' 13, Τηλ. 8543.
- ΠΑΦΟΣ : Λεωφ. Ἀθηνῶν, Τηλ. 2580.

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ :

- ★ Ζωῆς,
- ★ Πυρός,
- ★ Θαλάσσης,
- ★ Ἑργατικῶν & Προσωπικῶν Ἀτυχημάτων
- ★ Αὐτοκινήτων,
- ★ Κλοπῆς,
- ★ Ἀστικῆς Εὐθύνης,
- ★ Θραύσεως Κρυστάλλων κλπ.

ΕΛΛΑΡΙΑΝ, ΤΡΑΠΕΖΑΣΦΑΛΕΙΑΙ